

การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี
PEOPLE'S LIFE QUALITY DEVELOPMENT BY BHAVANA 4 OF MONK
AT WIHANDAENG DISTRICT, SARABURI PROVINCE

พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี

พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

People's Life Quality Development by Bhavana 4 of Monk at
Wihandaeng Districe, Saraburi Province

Phra Palad Charat Piyasīlo (Ketsuwan)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2020

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอิวหารแดง จังหวัด สระบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....
(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

.....
(พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

.....
(ผศ.ดร.อภัย สติมัน)

กรรมการ

.....
(อ.ดร.สุภัทรชัย สีสะไบ)

กรรมการ

.....
(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

กรรมการ

.....
(พระมหากษฎฐา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหากษฎฐา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล)

- ชื่อสารนิพนธ์:** : การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- ผู้วิจัย:** : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)
- ปริญญา:** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์:**
- : พระอุดมสิทธินายก, ผศ. ดร., ป.ธ. ๙, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
  - : พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ. ดร., ป.ธ. ๖,
พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
- วันสำเร็จการศึกษา:** : ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๓

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๑๘ กับกลุ่มตัวอย่าง ๑๓๙ คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การทดสอบค่าที ค่าเอฟ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธี ผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา เรียงเรียงและ จำแนกอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๓๘๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๕๐๕) ๒) ด้านสุขภาพ ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๕๒๓) ๓) ด้านสังคม ($\bar{X} = ๓.๖๗$,

S.D. = ๐.๔๖๘) ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๕๑๗) ตามลำดับ

๒. พระสงฆ์ที่มีอายุ และวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรรษาวุฒิการศึกษานักธรรมวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี คือ ๑. ประชาชนยังประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลได้ไม่ดีเท่าที่ควร ๒. ประชาชนยังไม่มีควมสำรวมทางวาจามากนัก และคุยกันระหว่างการปฏิบัติ ๓. ประชาชนยังขาดสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยเหตุภาระทางครอบครัว

ข้อเสนอแนะคือ ๑. ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลมากยิ่งขึ้น ๒. ควรสอนให้ประชาชนตั้งใจฟังธรรมะ ปิดวาจาขณะอยู่ในการปฏิบัติและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ๓. ควรสอนวิธีการปล่อยวางอย่าประมาท ทำให้สงบมีสมาธิในการปฏิบัติงาน

- Research Paper Title** : People’s Life Quality Development by Bhavana 4 of Monk at Wihandaeng Districe, Saraburi Province
- Researcher** : Phra Palad Charat Piyasīlo (Ketsuwan)
- Degree** : Master of Arts (Buddhist Management)
- Research Paper Supervisory Committee**
- : PhraUdomsittinayok, Asst. Prof. Dr., Pali IX, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)
  - : Phramaha Krisada Kittisobhano, Asst. Prof. Dr., Pali VI, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)
- Date of Graduation** : December 23, 2020

Abstract

Objectives of this research were: 1. To study the level of people’s quality of life development of monks according to Bhavana 4 at Wihan Daeng District, Saraburi Province, 2. To compare the monks’ opinions on the people’s quality of life development according to Bhavana 4 of the monks at Wihan Daeng District, Saraburi Province, classified by personal factors and 3. To study the problems, obstacles and recommendations for the people’s quality of life development according to Bhavana 4 of monks at Wihan Daeng District, Saraburi Province.

Methodology was the mixed methods: The quantitative research by survey method, data were collected by the researcher with questionnaires that had the confidence value at 0.818 from 139 samples and analyzed data by frequency, percentage, mean, standard deviation, SD. and tested the differences of paired means with the Least Significant Difference, LSD. The qualitative research, data were collected from 12 key informants by structured in-depth-interviewing and analyzed by systematic content descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. The monks' opinions on the people's quality of life development according to Bhavana 4 of the monks at Wihan Daeng District, Saraburi Province, by overall were at high levels ($\bar{X} = 3.65$ S.D. = 0.389) and every aspect was at high levels: 1) Economics aspect was at ($\bar{X} = 3.66$ S.D. = 0.505, 2) the health aspect was at ($\bar{X} = 3.61$ S.D. = 0.523, 3) the social aspect was at ($\bar{X} = 3.67$ S.D. = 0.468, 4) the environmental aspect was at ($\bar{X} = 3.67$ S.D. = 0.517, respectively).

2. The monks with different ages and formal educational levels had different opinions on the people's quality of life development according to Bhavana 4 of the monks at Wihan Daeng District, Saraburi Province at the statistically significant level of 0.05, accepting the set hypothesis. The monks with different rain retreats, Dhamma and Pali educational levels did not have different opinions on the people's quality of life development according to Bhavana 4 of the monks at Wihan Daeng District, Saraburi Province, rejecting the set hypothesis.

3. Problems and obstacles of the people's quality of life development according to Bhavana 4 of the monks at Wihan Daeng District, Saraburi Province were found that 1) the people's behaviors in the morality were still not good enough, 2) the people did not control themselves enough, still talking during Dhamma practicing or meditation, 3) the people still lacked concentration in daily life activities due to the family burdens.

Recommendations: 1) there should be concentration of training people to well behave in morality or Sila, 2) there should be teaching people to pay attention to listening to Dhamma, to keeping silence during meditation and applying to use in daily life activities, 3) the people should be taught to be detached, not to be negligent, to be calm with concentration in daily activities operation.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เพราะได้รับความเมตตาจากคณะกรรมการควบคุม สารนิพนธ์ คือ พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร. และพระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. ที่ได้อนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์จน สำเร็จด้วยดีตลอดมา ทั้งนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบ คือ พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.อุทัย สติมัน อ.ดร.สุภัทรชัย สีสะไบ พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร., พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., ที่ได้เมตตาแนะนำปรับปรุงสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตร บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเดชพระคุณ พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้วิจัยคอยอำนวยความสะดวกและแนะนำผู้วิจัยเป็นอย่างดีเสมอมา

กราบขอบพระคุณพระครูโพธิ์โรจน์สรธรรม (ธมฺมโชโต), พระครูนนทจริยคุณ (อานนฺโท), พระสมุห์สมชาย สิริสมปนฺโน, พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร, พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจฺนนฺโท, นายบุญธรรม เสวกพันธ์, นายมนตรี พลอยประเสริฐ, นายเดชา รทวัน, นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, นางมธุรส นัฐปิลันธน์, นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, ที่ให้ความเมตตาในการให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณแก่ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ บิดามารดา ญาติสนิทมิตรสหาย และ ผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)

๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๙
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๓๑
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ๔	๔๑
๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๕๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๑
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๑
๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ	๘๒
๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ	๘๗

สารบัญ (ต่อ)

	เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๐
	๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๑
	๔.๒ ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภานา ๔ ของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๙๓
	๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ ๑	๑๐๗
	๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักภานา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๑๒๐
	๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๒๔
	๔.๖ องค์กรความรู้	๑๔๔
บทที่ ๕	สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๕๑
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๑
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๗
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๕๙
	บรรณานุกรม	๑๖๑
	ภาคผนวก	๑๖๙
	ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๗๐
	ข ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)	๑๗๖
	ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของ แบบสอบถาม (Try-out)	๑๘๒
	ง ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)	๑๘๔
	จ หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๘๗
	ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๑๘๙
	ช แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๒๐๒
	ฌ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๑๑
	ญ รูปภาพการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก	๒๑๔
	ประวัติผู้วิจัย	๒๒๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	สรุปแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๒๙
๒.๒	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๔๐
๒.๓	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ๔	๕๕
๒.๔	สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๖๗
๒.๕	สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	๗๒
๒.๖	สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต	๗๙
๓.๑	แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	๘๓
๔.๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๑
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม	๙๔
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย)	๙๕
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม)	๙๖
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ)	๙๗
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)	๙๙
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอ วิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม	๑๐๑
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอ วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเศรษฐกิจ	๑๐๒
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอ วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสุขภาพ	๑๐๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอ วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสังคม	๑๐๔
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอ วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสิ่งแวดล้อม	๑๐๖
๔.๑๒	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับ คุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและ รายด้าน	๑๐๗
๔.๑๓	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตาม อายุ โดยภาพรวม	๑๐๘
๔.๑๔	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตาม อายุ ด้านเศรษฐกิจ	๑๑๐
๔.๑๕	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านพรรษากับ คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีโดยภาพรวมและ รายด้าน	๑๑๑
๔.๑๖	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิ การศึกษาสามัญกับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน	๑๑๒
๔.๑๗	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตาม วุฒิการศึกษาสามัญ โดยภาพรวม	๑๑๓
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ การคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตาม วุฒิการศึกษาสามัญ ด้านสุขภาพ	๑๑๔
๔.๑๙	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิ การศึกษานักรธรรมกับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรีโดยภาพรวมและรายด้าน	๑๑๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม	๑๑๗
๔.๒๑	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาเปรียบเทียบกับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน	๑๑๘
๔.๒๒	ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๑๙
๔.๒๓	ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวนา ได้แก่ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)	๑๒๐
๔.๒๔	ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวนา ได้แก่ ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)	๑๒๑
๔.๒๕	ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม	๑๒๒
๔.๒๖	ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม	๑๒๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ	๓๔
๒.๒	แสดงโครงสร้างการบริหารโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๕๙
๒.๓	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๐
๔.๑	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๔๔
๔.๒	องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย	๑๔๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนคัมภีร์ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สीलขณชวคคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับจุฬาลงกรณ ๒๕๐๐, ทีฆนิกาย สीलขณชวคคปาลี ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคลวิสาลินี สीलขณชวคคอฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับจุฬาลงกรณ ตามลำดับดังนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก		ภาษา
			ชื่อคัมภีร์	
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขณชวคค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก (ภาษาไทย)
อง.สตตค.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.วิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ (ภาษาไทย)
ขุ.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิตเทส (ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)

สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ทางสถิติในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- n หมายถึง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
- $\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean)
- S.D. หมายถึง ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- t หมายถึง ค่าสถิติวิเคราะห์ t-test
- F หมายถึง ค่าสถิติวิเคราะห์ F-test
- df หมายถึง ระดับขั้นของความเป็นอิสระ (Degree of freedom)
- SS หมายถึง ผลบวกของส่วนเบี่ยงเบนกำลังสอง (Sum of Squares)
- MS หมายถึง ค่าคะแนนเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean of Square)
- * หมายถึง ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
- ** หมายถึง ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑
- Sig หมายถึง ค่าระดับของความมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยจัดเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งและได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เฉพาะในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกันพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้ระบุถึงการเผยแผ่ของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย ในปัจจุบันไว้หนึ่งใน ๖ ภารกิจ คือ งานการเผยแผ่ศาสนาธรรม ทั้งเป็นการเผยแผ่หลักที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์ได้นำไปสู่การปฏิบัติโดยเฉพาะการเผยแผ่หลักศาสนา^๑ เป็นหน้าที่หลักดั้งเดิมแต่ครั้งพุทธกาลที่พระองค์ทรงตรัสรู้ เริ่มเผยแผ่พระธรรม ได้มอบหมายภารกิจแก่พระสงฆ์สาวกให้สำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๒ พระดำรัสดังกล่าว พระองค์ทรงตรัสไว้เป็นหลักให้แก่พระสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการแสดงหน้าที่และการเผยแผ่ให้คลาดเคลื่อน ดังนั้นพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นพุทธสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังคงทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องเรื่อยมาทั้งในการศึกษาธรรมและได้นำธรรมที่ตนได้ศึกษาแล้วไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ตามและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้นั้นคือลักษณะของการเผยแผ่ที่พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสงเคราะห์

---

^๑ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๓๕, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔.

^๒ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๐.

ชาวบ้านด้วยธรรมะ และชาวบ้านก็ให้การอุปถัมภ์ค้ำชูพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เช่นกัน จึงทำให้วิถีชีวิตจิตใจของผู้คนในสมัยก่อนมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น^๓

ปัจจุบันนี้สังคมของมนุษย์ได้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่ดูเหมือนว่าจะเป็นเพียงความเจริญในทางวัตถุ ความเจริญนั้นได้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างมากมายนับว่ามีปัญหาทั้งด้านชีวิต ของมนุษย์เอง ด้านสังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่หมดเปลืองไป อากาศเสีย น้ำเสีย ดินเสีย รวมทั้งภัยอันตรายต่าง ๆ ที่กำลังรุมล้อมเข้ามา เช่น ปัญหายาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิต โรคภัยร้ายแรงชนิดใหม่ ๆ ที่มีอันตรายมากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนคุกคามต่อสวัสดิภาพของประชาชน เมื่อสังคมมีสภาพเป็นอย่างนี้ จึงกลายเป็นแรงผลักดันให้ผู้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น หาทางออกให้กับตัวเองไม่ได้ สุดท้ายก็ต้องไประบายออกกับสังคม ก่อปัญหาสังคม เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน เกิดอาชญากรรมและการใช้ความรุนแรงทุก ๆ ที่ไม่ว่าในประเทศไทย หรือต่างประเทศทั่วโลกกำลังประสบปัญหาอย่างนี้ จนถึงกับพูดกันว่า มนุษยชาติจะต้องพินาศหรือไม่ อารยธรรมของมนุษย์จะถึงจุดอวสานหรืออย่างไร^๔

จิตสำนึกต่อสังคมไทยได้แสดงความห่วงใยนั้น สะท้อนถึงความจริงของปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาในด้านจิตสำนึกของมนุษย์ ที่มนุษย์จะต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมยุคปัจจุบันนี้ ทั้งใกล้ตัวและไกลตัวออกไปล้วนอุดมด้วยปัญหาที่น่าตกใจ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรง ความโหดร้ายทารุณ การกดขี่ข่มเหง การเอารัดเอาเปรียบกัน ความมักได้เห็นแก่ตัว การขาดความรับผิดชอบต่อสังคม การแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบมีอยู่ทั่วไป ทั้งที่ปรากฏให้เห็นรับรู้ได้ด้วยตัวเอง หรือตามช่องทางของการสื่อสารที่ทันสมัย ปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายครั้งแทบไม่น่าเชื่อว่า ได้เกิดขึ้นจริง ๆ และเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่เรียกตนเองว่าเป็นผู้เจริญแล้วจะสามารถกระทำการเช่นนั้นได้ มนุษย์พยายามวิ่งทะยานหนีออกไปจากปัญหา แต่ทว่าปัญหาทั้งหมดกลับกระโจนตามมนุษย์มาติด ๆ เหมือนเงาตามตัว เพราะว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากน้ำมือและพฤติกรรมที่ฝังอยู่ในตัวของมนุษย์

จากข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้ชี้ให้เห็นได้ว่าปัญหาของมนุษย์ เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์เอง พฤติกรรมจะดีหรือไม่ดีนั้นย่อมมาจากคุณสมบัติที่อยู่ภายใน อันได้แก่จิตใจที่ดีหรือไม่ดีนั่นเอง แต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องฝึกทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพราะมนุษย์อยู่ ด้วยสัญชาตญาณอย่างเดียวไม่พอ แต่สำหรับประชาชนไทยเรานั้นส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธ จึงสามารถที่จะเรียนรู้หลักธรรมแล้วนำมาฝึกปฏิบัติได้ หลักสำคัญทางศาสนาพุทธให้

^๓ คุณ โทชน์, รศ., พระพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), จิตสำนึกสังคมไทย : ลานธรรมจักร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.dhammadjak.net/board/view_topic.php?t=๑๐๐๖๒ [๒๐มีนาคม ๒๕๖๓].

ความสำคัญในเรื่องการฝึกจิตให้สะอาดประณีตเป็นสำคัญ เมื่อจิตถูกชำระให้สะอาดด้วยการฝึกจนเป็นนิสัยแล้ว ย่อมจะซึมซับลงไปอยู่ภายในจิตใจ หรืออยู่ในจิตสำนึก จิตสำนึกที่ติงามย่อมประกอบไปด้วย ความมีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และเมตตาธรรม ผู้ที่สามารถฝึกตนจนมีจิตใจที่ติงามแล้ว ย่อมมีความคิด มีสติ ปัญญาดี เหมาะที่จะสงเคราะห์ตนเองและผู้อื่น ซึ่งก็คือการมีจิตสำนึกสาธารณะ อันดีพร้อมแล้วนั่นเอง

หลักพระพุทธศาสนาจึงเป็นแก่นของวัฒนธรรมไทยทุกสาขา ซึ่งศูนย์กลางในการถ่ายทอดวิชาการ ศีลธรรม จริยธรรมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชน^๕ สำหรับสังคมไทยนั้นได้นำวิถีทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการดำรงชีวิตและวิธีการดำเนินชีวิตส่วนมากจะเป็นไปตามหลักของศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่าการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาพัฒนาจิตใจของชุมชนโดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนสำหรับในประเทศไทยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ศาสนายังมีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเนื่องจากประชาชนเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมประชาชนไทยส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดกับวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมที่วัด เช่น การปฏิบัติธรรม ในวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา ส่วนหลักธรรมสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนนั้น คือหลักการปฏิบัติตามหลักภavana ๔ ซึ่งประกอบด้วย กายภavana สีลภavana จิตภavana ปัญญาภavana ซึ่งเป็นการพัฒนาการอันทำให้เกิดดีขึ้นทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีรูปธรรมเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ทางร่างกายจิตใจ สติปัญญาและจะต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีครอบครัวและสังคมที่ดี เพื่อฝึกรอบตนเอง ช่วยตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม คือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบภาพรวมคือการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาตามหลักภavana ๔ ว่าการพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา ก็คือ ภavana หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้นการฝึกรอบการพัฒนา ซึ่งมีการพัฒนาอยู่ ๔ ประเภทคือ

๑. กายภavana คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกรอบมให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้บุคคลธรรมงอกงาม ให้บุคคลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภavana คือ การเจริญการพัฒนาความประพฤติ การฝึกรอบมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

^๕ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

๓. จิตภาวนา คือ การเจริญจิต การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิและสติขึ้นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะสามารถทำให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา^๖

ความหมายการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาร่วมกันหลายอย่างเช่น การพัฒนากายการพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่เน้นอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับการดำเนินงานกิจกรรมตลอดจนปริมาณและคุณภาพของประชาชนทั้งหมดในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่มีสถานที่ตั้งของการทำกิจกรรมชมรมอยู่ที่วัดและการทำกิจกรรมที่ประชาชนร่วมกันดำเนินการคือ กิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ได้แก่ การประกอบกิจสำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เนื่องจากเหมาะสำหรับประชาชนในหมู่บ้าน หรือชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง

จากสถิติจังหวัดสระบุรี พบว่า ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นล้วนเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนในสังคมเริ่มมีแต่จะใช้ชีวิตไม่เป็นปกติสุขมากขึ้น เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ทำร้ายซึ่งกันและกัน เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน เกิดความโลภจนต้องตกเป็นเหยื่อเสียเอง คุณภาพชีวิตของผู้คนกลับตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่าคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมไทยกำลังจะตกลงไปในเหวลึก ขาดการรู้จักนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวันและในหน้าที่การงานดั่งนั้นจากเหตุผลความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไขให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้นไป อีกทั้งยังจัดเป็นข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไว้ให้ศึกษาสืบต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับไหน

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๕๔), หน้า ๓๗๑.

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา ได้แก่ ขอบเขตการวิจัยเฉพาะประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยศึกษาความสำคัญ วิธีการดำเนินแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านกายภavana สีสภavana จิตภavana ปัญญาภavana^๗และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๔ ด้าน คือ ๑) คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ ๒) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ๓) คุณภาพชีวิตทางสังคม และ ๔) คุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม^๘

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** คือสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม

^๗อง ปญจก (ไทย) ๒๒/๓๙/๑๒๑.

^๘นิสารัตน์ ศิลปะเดช, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิษณุการ์พิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๕ - ๘๖.

วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และหลักในการพัฒนาตามหลักภาวนา มีจำนวน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ๒) ด้านสีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ๓) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) และ ๔) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๔ ด้าน คือ ๑) คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ ๒) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ๓) คุณภาพชีวิตทางสังคม และ ๔) คุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม^๙

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตการปกครองอำเภอวิหารแดงจังหวัดสระบุรี ซึ่งมีจำนวน ๒๑๒ รูป^{๑๐}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ ๒) กลุ่มข้าราชการ ๓) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น และ ๔) กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๔.๖ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย คือ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๗ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิก่อนการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักภาวนา ๔ ประการคือ กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา มาเป็นหลักธรรมในการประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

^๙นิสารัตน์ ศิลปะเดช, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิษณุกรพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๕ - ๘๖.

^{๑๐}สำเนาเอกสาร, บัญชีสำรวจพระภิกษุสามเณรประจำเดือนมีนาคม, (จังหวัดสระบุรี : สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง, ๒๕๖๓), หน้า ๓๖.

คุณภาพชีวิต หมายถึง ความพึงพอใจในชีวิตมีคุณค่าในตนเอง ภาวะสุขภาพที่ดี การปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพ ความสุขสบายทางกายและใจ ชีวิตที่มีความหมายและมีคุณค่า ชีวิตที่ไม่เป็นภาระ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม เป็นชีวิตที่ดีมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีประกอบด้วยดังนี้

คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้ชีวิตที่เป็นอยู่อย่างพอเพียงอยู่ได้ในเศรษฐกิจปัจจุบัน มีงานทำ มีรายได้พอสมควร ประหยัด มีที่อยู่อาศัย สร้างตนเองและครอบครัวได้โดยไม่ลำบาก

คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ หมายถึง การให้ความสำคัญกับสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ บริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ เป็นการการพัฒนาให้ร่างกายมีความแข็งแรง สมส่วน และไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

คุณภาพชีวิตทางสังคม หมายถึง การสร้างการยอมรับ และยกย่องจากสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมกับสังคม หรือหน่วยงานต่าง ๆ ใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน ให้ความร่วมมือกับสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม และการปฏิบัติตนโดยยึดหลักของกฎหมาย และคุณธรรม จริยธรรม

คุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การรับรู้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต

หลักภาวะ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในกระบวนการวิจัยที่ใช้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งมี ๔ ประการ ดังนี้

กายภาวนา (การพัฒนากาย) หมายถึง การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพที่ดี มีความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะ รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้อย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์ด้วย

ศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) หมายถึง การควบคุมกาย วาจา ไม่ให้มีพฤติกรรมออกมาในทางเบียดเบียนตนเองและคนอื่น ทางกาย ก็ไม่ทำร้ายข่มเหงรังแกคนอื่น ทางวาจา ก็ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ที่จะทำให้อันอื่นเสียหายและเสียประโยชน์ อยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม

จิตตภาวนา (การพัฒนาจิต) หมายถึง การทำจิตใจให้มีคุณสมบัติที่ดั่งามพรั่งพร้อมในด้านความดี มีเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความแข็งแกร่ง มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อเป้าหมายที่วางไว้ มีสติ มีความสุข จิตใจมีความสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน สะอาด สงบ ปลอดภัยไม่ขุ่นมัวหมองเศร้า

ปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) หมายถึง การรู้จักเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้แก่ตัวเอง รู้จักเรียนรู้อุทิศปวิทยาที่ดี มีประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิต เพื่อก้าวให้พ้นความเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนรู้จักคิด รู้จักวินิจฉัย รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ

พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับการอุปสมบท ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยหมายเอาเฉพาะพระสงฆ์ที่อุปสมบทและปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา ในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๗.๔ องค์ความรู้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน จังหวัดสระบุรีต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔
- ๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการหลากหลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้เรียบเรียงเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คำว่า “การพัฒนา” (Development)^๑ ได้แปล คำว่า “การ” หมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำ และแปลคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ “การพัฒนา” จึงหมายถึง “การทำให้เจริญ” ซึ่งอาจจะอธิบายความหมายแบบกว้างๆ ได้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

คำว่า “พัฒนา” ในความหมายของภาษาไทย เป็นการให้ความหมายที่เข้าใจกันว่า การทำให้เจริญ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ในด้านสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโต มีรากศัพท์ มาจาก

---

^๑ สุมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

ภาษาบาลีว่า วัฒน^๒ หมายถึง เจริญ รุ่งเรือง งอกงาม เจริญขึ้น เต็มโต ก้าวหน้า แก่ เฒ่า^๓ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา “การพัฒนา” จึงตรงกับคำว่า ภาวนา^๔ หมายถึง คุณชาติเป็นเครื่องยังกุศลให้เกิด คุณชาติเป็นเครื่องยังให้เจริญ ความมีสามัคคีรวมใจตั้งความปรารถนา การทำให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น การอบรมให้เจริญขึ้น^๕ โดยพระพุทธศาสนาแสดงหลักการภาวนาหรือการพัฒนาไว้ว่า จะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ กาย ศีล จิต และปัญญา^๕

ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา การพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือ วัฒนา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนานอันหมายรวมถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน และนอกจากนี้ คำว่า วัฒนะ หมายถึงรกรุ่งรัง ไม่มีระเปียบเลยก็ได้ เช่น คำว่า โลกวัฒนโน หมายถึงเป็นคนรกรโลก เป็นสิ่ง/เป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมหรือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้น และมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ^๖

สรุปว่า การพัฒนาเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้กุศลเกิดขึ้น และเป็นเครื่องที่ทำให้เกิดเจริญ ความสามัคคีรวมใจ ตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมหรือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็น

^๒ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, **สังคัมภีรตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

^๓ ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒๗.

^๔ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, **สังคัมภีรตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

^๕ อจ. ติก. (ไทย) ๒๐/๑๐๑/๓๓๗.

^๖ จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, **สังคัมภีรตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

กระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้น

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

ความหมายการพัฒนา (Development) ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้าง องค์การทางสังคมดีขึ้น^๗เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^๘ขึ้นของระดับองค์การทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์การแล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน^๙

การพัฒนา ได้แก่ การมีความก้าวหน้า (Progress) ในมิติต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ

๑. ผลผลิต (Output) และรายได้ (Income)
๒. สภาพของการผลิต (Conditions of Production)
๓. ระดับความเป็นอยู่ (Level of Living) ซึ่งได้แก่ ภาวะโภชนา ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
๔. ทักษะคติ (Attitude) ต่อการทำงาน
๕. สถาบันต่าง ๆ (Institutions) และนโยบาย (Policy)

การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช่สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่งกระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่าง ๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๑๐} ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

^๗ Roger., Everette M. and BurdgeRabel J., **Social Change in Rural Societies**, New (Jersey: Prentice – Hall, 1972), p. 23.

^๘ Freire, P., **Education: The Practice of Freedom**, (London: Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 11.

^๙ Riggs, Fred W., **Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites, Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten)**, (New York: Van Nostran Reinhold, 1997), p. 110.

^{๑๐} Misra, R.P. and Jonjo., M. (ed.), **The Changing Perspective of Development Problems in Misra**, (Hong Kong: Maruzen Investment (Hong Kong), 1981), p. 111.

ในอนาคต ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง ความสามารถในการควบคุมตัวเอง^{๑๑}

การพัฒนาในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆด้าน ทั้งในด้านปริมาณ (Quantity) และคุณภาพ (Quality)^{๑๒}

การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่ง บางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับ สิ่งแวดล้อม หรือมนุษย์ก็ได้^{๑๓} การพัฒนาเป็นเครื่องรักษาชีวิตทุกชนิดให้อยู่ได้ชีวิตของคนอยู่ได้ ด้วยการพัฒนา การพัฒนา คือ การคุ้มครองการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสถานที่เหมาะสมประการหนึ่ง เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่เราต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพออีกประการหนึ่ง คนเราย่อมอยู่กับความเปลี่ยนแปลง หน้าที่ของมนุษย์จะต้องควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม เรียกว่า สร้างความเจริญ ถ้าเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมาะสมก็เป็นความเสื่อมการพัฒนาจึงเป็นลักษณะการคุ้มครองความเปลี่ยนแปลงได้เหมาะสมตามที่เรต้องการและเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามที่เราต้องการที่ยังไม่มีให้มีขึ้นในลักษณะที่เหมาะสม^{๑๔}

การพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบทการพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มีการทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรมการบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือบำเพ็ญสมาธิ และคำว่า วิปัสสนาภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือการบำเพ็ญวิปัสสนา^{๑๕} การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติ อันตนจะต้องแก้กมลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าว ให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็น

^{๑๑} Constantino, Renato., The Challenge of the Churches, Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, (1984). : 112.

^{๑๒} Garcia Jr, Mannal P., Development: A Literature Survey of Concepts and Theories, (Laguna: UPLB, 1982), p. 111.

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๙.

^{๑๔} พระธรรมญาณมุนี (วราพร มณฺเฑโณ), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร: การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, การประชุมพระสังฆาธิการ ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๖.

^{๑๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

พื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรมเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม^{๑๖}

การพัฒนาเป็นการกระทำที่เจริญ กระทำให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป มีศิลปะในการกระทำอะไรลงไป ต้องมีสิ่งที่สวยงามตามระเบียบ มีเหตุมีผลอยู่ในนั้น ทำให้มันก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป พยายามทำให้มันก้าวหน้า พยายามทำให้มันเจริญ อันนี้เรียกว่า มีศิลปะในการพัฒนา^{๑๗} การเปลี่ยนแปลงที่ได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย สภาวะการพัฒนามีเป็นสภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า คำว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุและพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น ซึ่งตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา

๒.๑.๒ ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ความพึงพอใจในชีวิตที่เปลี่ยนแปลงได้ตามภาวะสุขภาพ โดยวัดจากความสามารถในการทำงานที่ต่าง ๆ ของร่างกาย ทักษะคติของตนเองต่อสุขภาพความพอใจในชีวิต และความรู้สึกว่าตนเองได้รับการช่วยเหลือจากสังคม ซึ่งคำว่า คุณภาพชีวิตนั้นเป็นชื่อใหม่ของความดั้งเดิม (Old Notion) ซึ่งเรียกกว้างๆ ว่าการเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) คือ การเป็นอยู่ที่ดีของตนเอง และสิ่งแวดล้อมตามสภาพทั่วไป ในด้านส่วนบุคคล คุณภาพชีวิตจะแสดงออกในรูปของความต้องการ (Want) เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความสุข หรือความพึงพอใจ แต่ในทางสังคมและสภาพแวดล้อมการมีชีวิตอย่างมีคุณภาพต้องไม่เป็นภาระหรือก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม^{๑๘}

^{๑๖} พระไพศาล วิสาโล, *พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘.

^{๑๗} พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต), *อดีตเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาครและเจ้าอาวาส วัดสุทธาวาสวราราม, อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพสู่วิหารหลังใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๕.

^{๑๘} รัตนาวดี จุฑะยานนท์, “คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเบาหวาน: กรณีศึกษาโรงพยาบาลนครชัยศรี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

คุณภาพชีวิต คือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันตามองค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้ต่าง ๆ^{๑๙}ความรู้สึกเป็นปกติสุข (Sense of Well-being) ของบุคคลซึ่งเป็นผลต่อความรู้สึกพอใจในแต่ละด้านของชีวิตที่มีความสำคัญต่อบุคคลนั้น ๆ^{๒๐}คุณภาพชีวิตเป็นระดับความพึงพอใจในชีวิตปัจจุบันเกิดขึ้นจากการรับรู้ของแต่ละบุคคล^{๒๑}ระดับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม และระดับความพึงพอใจ ในความต้องการส่วนหนึ่งของมนุษย์ ดังนั้น คุณภาพชีวิตจึงเป็นระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจ ในชีวิต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม^{๒๒}การรับรู้หรือความเข้าใจของปัจเจกบุคคลที่มีต่อสถานภาพชีวิตของตนเองตามบริบทของวัฒนธรรมและค่านิยมที่ใช้ชีวิตอยู่และสัมพันธ์กับเป้าประสงค์ ความคาดหวัง มาตรฐาน และความกังวลสนใจที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ คุณภาพชีวิตเป็นมโนคติที่มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุม เรื่องต่าง ๆ ที่สลับซับซ้อน ได้แก่ สุขภาพทางกาย สภาวะทางจิต ระดับความเป็นตัวของตัวเอง ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางสังคม ความเชื่อส่วนบุคคล และสัมพันธ์ภาพที่มีต่อสิ่งแวดล้อม^{๒๓}

คุณภาพชีวิตเป็นมโนทัศน์หลายมิติที่ประสานการรับรู้ของบุคคลในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านระดับความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความเชื่อส่วนบุคคลภายใต้วัฒนธรรมค่านิยมและเป้าหมายในชีวิตของแต่ละบุคคลเป็นความรู้สึกของความพึงพอใจในชีวิตทั่ว ๆ ไปเป็นความสามารถทางอารมณ์ในการประเมินผลชีวิตตนเอง ตามความพึงพอใจสภาพที่ยอมรับได้ของสุขภาพทางกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมซึ่งจะมีทั้งส่วนที่เป็นจิตวิสัยและวัตถุ

^{๑๙} เบญจวรรณ คุณรัตนภรณ์, “คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือนในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาการพยาบาลแม่และเด็ก, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

^{๒๐} กฤษณาภรณ์ ชื่นอิม, “คุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะเข้าเสื่อมในชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐.

^{๒๑} สุณี เวชประสิทธิ์, “คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือนในภาคตะวันตก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตสาขาพยาบาลแม่และเด็ก, (คณะพยาบาลศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓.

^{๒๒} ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก”, รายงานการวิจัย, (คณะแพทยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๑.

^{๒๓} ทิพย์วัลย์ เรื่องขจร, “วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต”, รายงานวิจัย, (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕.

วิสัย ซึ่งมีความจำเป็นทั้ง ๒ ส่วน^{๒๔}มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณภาพ มีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นชีวิตที่พึ่งตัวเองได้และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ยืนยาวเพียบพร้อมด้วยความสุขและความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ เมื่อมนุษย์เติบโตขึ้น ต้องหา งานทำก็ปรารถนาที่จะมีชีวิตการทำงานที่มีคุณภาพ (Quality of work life) อีกด้วย งานนั้นต้องเป็นงานที่ทำให้ตนเองเกิดความสุขจากการปฏิบัติหน้าที่การงานนั้น ๆ ด้วย ทำแล้วมองเห็นหนทางที่จะเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๒๕}

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นความพอใจในการดำรงชีวิตและมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย เป็นชีวิตที่พึ่งตัวเองได้และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข คุณภาพชีวิตเป็นมโนคติที่มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมสามารถใช้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเพียงพอและเหมาะสมและมีความสุข

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต หมายถึง องค์ประกอบทั้งหลายที่ให้ความพึงพอใจ (Satisfaction) แก่บุคคลทั้งทางด้านร่างกาย (Physical) และจิตใจ (Psychological) ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง^{๒๖}องค์ประกอบของคุณภาพเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคลโดยบุคคลสามารถรู้และประเมินได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่^{๒๗}

๑. ด้านความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) เป็นการรับรู้ในสิ่งที่ตนเป็นอยู่ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม และการดำเนินชีวิต

๒. ด้านอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) เป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่มีต่อตนเอง การยอมรับและการรับรู้ถึงคุณค่าของตนเอง รวมถึงภาพลักษณ์ของตน

^{๒๔} เจษฎา บุญทา, “คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”, การศึกษาค้นคว้าอิสระสาขารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๖๗.

^{๒๕} ปราชญา กล้าผจญ, คุณภาพชีวิตของมนุษย์ นักบริหารกับการออกกำลังกาย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๕), หน้า ๘๒.

^{๒๖} ทรงศักดิ์ ทองพันธ์, “คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, (วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา (TSU-MDC) : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๕), หน้า ๙๖.

^{๒๗} Zhan., Quality of life: Conceptual and measurement issues, *Journal of Advance Nursing*, (1917): 96.

๓. ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย (Health and Functioning) เป็นการรับรู้เกี่ยวกับความสามารถด้านร่างกาย สุขภาพ และการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

๔. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Socioeconomic) เป็นการรับรู้ถึงความพึงพอใจในด้านสังคมทั่วไป รวมถึง รายได้ อาชีพ และการศึกษา

องค์ประกอบคุณภาพชีวิต ๔ ด้าน คือ

๑. ความผาสุกด้านร่างกาย (Physical Well-being) เป็นความสุขของบุคคล ในการควบคุมหรือบรรเทาความเจ็บป่วยและคงไว้ซึ่งการทำหน้าที่ของร่างกาย

๒. ความผาสุกด้านจิตใจ (Psychological Well-being) เป็นการเผชิญต่อความรู้สึกเจ็บป่วยของบุคคล เช่น ความเครียด ความรู้สึกกลัว ความวิตกกังวล

๓. ความผาสุกด้านวิญญาณ (Spiritual Well-being) ได้แก่ ความหวัง และ ความเชื่อในด้านศาสนา

๔. ความผาสุกด้านสังคม (Social Well-being) เป็นความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อมและบทบาทในสังคม

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ^{๒๘}

๑. ด้านกายภาพ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านมลภาวะ ความหนาแน่นของประชากรและสถานที่อยู่อาศัย

๒. ด้านสังคม ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ของครอบครัว

๓. ด้านจิตวิทยา ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านความพึงพอใจ ความสำเร็จ ความผิดหวัง และความคับข้องใจในชีวิต

องค์ประกอบที่จะสามารถชี้ให้เห็นว่ามีคุณภาพชีวิตได้นั้นมี ๖ ประการด้วยกัน คือ^{๒๙} ด้านร่างกาย อารมณ์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรมความคิดและจิตใจ หรือลักษณะของการมีคุณภาพชีวิต ตลอดจนลักษณะสังคมที่ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตได้แก่^{๓๐}

^{๒๘} Campbell and Rogers อังโนธินดา ซีรัตน์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องค์กรักษ์”, สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการทั่วไป, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีธัญบุรี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒.

^{๒๙} นิพนธ์ คันธเสวี, คุณภาพชีวิตกำลังคนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : พิธีกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๗.

^{๓๐} ทวีร์สมิ์ ธนาคม อังโน วิชชุรย์ เดโซ, “คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตรวจ: กรณีศึกษาข้าราชการตำรวจภูธรที่ปฏิบัติราชการในจังหวัดระนอง”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

๑. มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น
๒. มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะอาด สะดวก สบาย
๓. มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว
๔. มีสุขภาพดี มีพละกำลัง
๕. มีการศึกษา และมีโอกาสที่จะเรียนรู้
๖. เป็นผู้ผลิตและบริโภคเป็น
๗. มีอาชีพสุจริต
๘. มีคุณธรรม และจริยธรรม
๙. รู้จักหาความรู้ แก้ปัญหาและคลายทุกข์ด้วยกุศโลบาย
๑๐. รู้จักตัดสินใจ
๑๑. ผูกมิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
๑๒. ขวนขวายทำใจที่มีประโยชน์
๑๓. มีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างพัฒนาตนเอง

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) ได้พัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต ด้วยการทบทวนแนวคิดของคุณภาพชีวิต และศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อกำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต WHOQOL-BREF-THAI ประกอบด้วย ข้อคำถาม ๒ ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Perceived Objective) และ อัตวิสัย (Self-report Subjective) จะประกอบด้วย องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ๔ ด้าน ดังนี้^{๓๑}

๑. ด้านสุขภาพกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึก สุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่ต้องการพึ่งพาต่าง ๆ หรือ การรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

๒. ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ

^{๓๑} ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก”, รายงานการวิจัย, (คณะแพทยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๖๙.

และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเครียด หรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

๓. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต หมายถึง องค์ประกอบทั้งหลายที่ให้ความสนใจ สามารถรู้และประเมินได้ด้วยตนเอง เช่น สุขภาพกายเป็นการรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลมีผลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ทางจิตใจก็รับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง รู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถ ความสัมพันธ์ทางสังคมเองก็สามารถรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม ในสิ่งแวดล้อมก็เช่นกันได้สัมผัสและรับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต เป็นต้น

๒.๑.๔ ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต

การที่คนเราต้องดำเนินชีวิตให้มีการอยู่ดีกินดีได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสนับสนุนหลาย ๆ ด้าน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ต้องประกอบด้วยกันอย่างกลมกลืนให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล สถานที่ เวลาและความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต ดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตแบ่งเป็น ๖ ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ^{๓๒}

๑. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economics)

^{๓๒} Markely and Bagleysอ้างใน พรรณนาภา ผึ้งผุด, “คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนแออัด: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแออัดคลองเตย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

๒. ปัจจัยด้านสุขภาพ (Health)
๓. ปัจจัยด้านสังคม (Social)
๔. ปัจจัยด้านการเมือง (Political)
๕. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural environment)
๖. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมกายภาพ (Physical environment)

องค์ประกอบที่จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น ควรประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน คือ^{๓๓}

๑. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา หมายถึง การที่มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นต้องมีความเป็นปกติของร่างกายและสติปัญญาเป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่การมีอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายสมบูรณ์ครบถ้วน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจการงานได้ดี เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ มีระดับพัฒนาการของสติปัญญาเป็นปกติ สามารถศึกษาเล่าเรียนคิดไตร่ตรองหาเหตุผลต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

๒. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ดีมีอารมณ์แจ่มใสมั่นคง ไม่แปรปรวน หงุดหงิด โมโหง่าย จิตใจมีคุณธรรม ไม่โอ้อวดริษยา หรือเคียดแค้น พยาบาทผู้อื่นเป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความโอบอ้อมอารี พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากหรือเดือดร้อนเสมอ การมีพื้นฐานด้านจิตใจและอารมณ์ที่ดี จะช่วยให้บุคคลเกิดความสุขและความสงบในการดำรงชีวิต

๓. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์สังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปอันเนื่องมาจากการมีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความสามารถในการปรับตัวยอมรับความสามารถและความสำคัญของผู้อื่น ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว ดังนั้นจึงเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของบุคคลและสิ่งแวดล้อม และคิดที่จะปรับปรุงพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นคงคุณค่าและประโยชน์อยู่ตลอดไป จะยอมให้เกิดความเสียหาย หรือผลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่สุด การมีความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่เหมาะสมกลมกลืน และเข้ากันได้ดีกับสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน

๔. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์ของสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างดีตามฐานะของตนเอง ตลอดจนสภาพของสังคมเศรษฐกิจ และยุคสมัย ปัจจัยจำเป็นเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัย ๔ ซึ่งมี อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนการได้รับการศึกษา การพักผ่อน ฯลฯ ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องจัดหรือจัดให้มีขึ้นตามความจำเป็น ในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน

^{๓๓} นิสารัตน์ ศิลปะเดช, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิธีกรรมพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๕ - ๘๖.

สรุปได้ว่าการมีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดีและพอเพียง ย่อมช่วยให้บุคคลมีความสะดวกสบายไม่ลำบากขัดสน และย่อมนำมาซึ่งความสุขและความพึงพอใจในชีวิตมนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นต้องมีความเป็นปกติของร่างกายและสติปัญญาเป็นพื้นฐานมีจิตใจที่ดีมีอารมณ์แจ่มใสมั่นคง ไม่แปรปรวน หงุดหงิด โมโหง่าย จิตใจมีคุณธรรม ไม่อิจฉาริษยา จนได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถที่จะใช้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างสะดวกสบายตามฐานะของตนเอง

๒.๑.๕ ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความสำคัญของคุณภาพชีวิตว่า คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชนและประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สักเพียงใด ก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้เท่าทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้ากว่าอีกประเทศ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ สภาพบ้านเมืองได้รับผลของสงคราม แต่ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของประชากรญี่ปุ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นยกฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว

ความสำคัญของคุณภาพชีวิต^{๓๔}

๑. ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับตนเองและครอบครัว คือ การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยที่ดี ไม่เจ็บป่วย ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนตน และสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่นไร้ซึ่งปัญหา

๒. ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับสังคมและประเทศชาติ เมื่อประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมทำให้คุณภาพชีวิตในสังคมและประเทศชาติดีขึ้นไปด้วย แต่ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องมีนโยบายที่จะเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เช่น สภาพแวดล้อม การศึกษา การประกอบอาชีพ และรายได้ของประชากร เป็นต้น

องค์กรอนามัยโลก ในฐานะเป็นองค์กรหลักที่ดูแลด้านสุขภาพอนามัย มองเห็นว่า "ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดีและการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเป็นสภาวะของความสมบูรณ์ที่ดี" ถึงแม้ว่าข้อกาหนดนี้ จะไม่ได้เกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตามในระยะแรกผลสัมฤทธิ์ของแนวคิดที่ว่านี้เกิดกับกลุ่มประชาชนในวัยทำงานในโลกตะวันตกซึ่งหันมาดูแลสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะ การให้คำแนะนำในเรื่องสุขภาพภายนอกร่างกาย และมีการชักชวนให้มีการดูแลสุขภาพ ซึ่งทำให้เชื่อมไปสู่ความสัมพันธ์

^{๓๔} พัชรี หล้าแหล่ง, “การศึกษาคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมันในพื้นที่ภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (จังหวัดชุมพร : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖), หน้า ๘๙.

เกี่ยวกับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเรา ซึ่งในช่วงนั้นสุขภาพ (Health) ถูกให้ความหมายว่า เป็นสถานะของความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม มีใช้หมายถึงเพียงปราศจากโรคและความอ่อนแอเท่านั้น แต่การดำเนินการพัฒนาด้านการสาธารณสุขกับการพัฒนาด้าน การคิดค้นความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้านการรักษาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้านเดียว ขณะที่การเจ็บป่วยด้านอื่น ๆ กลับไม่ได้รับการดูแล ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๙๘ ที่ประชุมสมัชชาองค์การอนามัยโลก (World Health Organization Assembly) เพิ่มคำว่า "Spiritual Well-being" หรือ "สุขภาวะทางจิตวิญญาณ" เข้าไปในคำนิยามเดิม ดังนั้น ความหมายของคำว่า "สุขภาพ" หลังจากนั้น จึงรวมความหมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ หรือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทุก ๆ ทางเชื่อมโยงกัน สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพ ที่เกี่ยวพันและเชื่อมโยงกันทั้ง ๔ มิติ ซึ่งความหมายในแต่ละด้าน คือ^{๓๕}

๑. สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น

๒. สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

๓. สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี และมีสันติภาพ เป็นต้น

๔. สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึง พระนิพพาน หรือพระผู้เป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน สุขภาวะทาง จิตวิญญาณ จึงหมายถึง มิติทางคุณค่าที่สูงสุดเหนือไปจากโลกหรือภาพภูมิทางวัตถุ การมีศรัทธาและมีการเข้าถึงคุณค่าที่สูงส่ง ทำให้เกิดความสุขอันประณีตลึกล้ำ

ความหมายของสุขภาวะทั้ง ๔ ด้าน สุขภาวะทางกายและสุขภาวะทางจิตเป็นสุขภาพที่ทำให้ความเข้าใจได้ง่าย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ตลอดเวลา สุขภาวะทางสังคมเป็นการแสดงออกรวมกันของสังคม ซึ่งต้องทำความเข้าใจและยอมรับรวมกันของทั้งสังคม และสุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) เป็นสุขภาพที่ทำให้ความเข้าใจได้ยากและเป็นขั้นสูงสุดของสุขภาพองค์รวม ก่อนหน้านี้ ในปี ค.ศ. 1986 การประชุมนานาชาติที่กรุงออตตาวา เมืองหลวงของแคนาดา ในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) นั้นได้ให้ความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นครั้งแรกซึ่งเกิดขึ้นโดย ได้ถูกบันทึกไว้ว่า "ความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและสังคม ปัจเจกบุคคลหรือ

^{๓๕} WHO อังโน ภัทธราภา สุขสง่า และ พรรณทิพา คักด์ทอง, “การทดสอบเบื้องต้นแบบประเมินผลลัพธ์ด้านการใช้จ่ายที่ได้จากการรายงานของผู้ป่วยสำหรับคุณภาพชีวิตด้านยา”, วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ, (คณะเภสัชศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๗) : ๒๐๔.

ลักษณะเฉพาะของกลุ่มและความปรารถนาที่เกิดขึ้นจริง ความต้องการการเปลี่ยนแปลง หรือ การจัดการกับสภาพแวดล้อม" ในอนาคตไม่มีจุดสิ้นสุดแต่สามารถประยุกต์แนวคิดได้ในแต่ละบุคคล กลุ่ม ชุมชนหรือประชาชน สำหรับหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพนี้เป็นแนวคิดที่เน้นการปฏิบัติใหม่ขึ้นมา ทั้งหมด โดยยึดเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการทำงานด้านส่งเสริมสุขภาพ โดยกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) และสิ่งที่เพิ่มเข้ามาในโครงสร้างของคุณภาพชีวิต มี ๕ ประเด็น ที่ผ่านมา คือ ระดับทักษะของแต่ละคน ผ่านการกระทำทางชุมชนและการให้บริการสาธารณสุข ครอบคลุมถึง สภาพแวดล้อม นโยบาย และเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในที่นี้การส่งเสริมสุขภาพ แสดงให้เห็นถึง ส่วนประกอบสองอย่าง ได้แก่ สิ่งสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพเป็นการสร้างสุขภาพโดยทั่ว ๆ ไป สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการทางสังคมและทางด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด พฤติกรรมของสุขภาพ จะนำไปสู่การพิจารณา การวางแผนออกแบบโครงสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ และการแลกเปลี่ยนเหตุผลของแต่ละคน ซึ่งผลที่ตามมาที่คาดหวังในการส่งเสริมสุขภาพกับผลสะท้อน ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้ประเด็นหลักนี้ จึงสัมพันธ์กับคำว่า "สุขภาพที่แท้จริงเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต"

สรุปได้ว่า ความสำคัญของคุณภาพชีวิต คือ คุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผล ไม่ใช่เฉพาะแต่เพียงตัวบุคคล หากแต่ยังส่งผลไปถึงประเทศชาติ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เมื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมทำให้สังคมและประเทศชาติดีขึ้นไปด้วย ดังนั้น ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับตนเองและครอบครัว คือการมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มี สุขภาพพลานามัยที่ดี ไม่เจ็บป่วยเมื่อคุณภาพชีวิตระดับตนเองและครอบครัวดีขึ้นจึงส่งผลให้สังคม และประเทศชาติดีขึ้นตามไปด้วย

๒.๑.๖ การประเมินระดับคุณภาพชีวิต

การประเมินระดับคุณภาพชีวิต สามารถทำได้ในลักษณะการสร้างเครื่องมือวัดระดับ คุณภาพชีวิตโดยการวัดจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแนวความคิด และวัตถุประสงค์ของการวัดในแต่ละ แบบวัดที่ใช้ รูปแบบเกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตประกอบด้วย^{๓๖}

๑. มีคุณภาพและสวัสดิการ
๒. มีการติดต่อสื่อสารกันในสภาพสิ่งแวดล้อมของตน
๓. เป็นทรัพยากรมนุษย์
๔. สามารถติดต่อกับบุคคลได้ทุกคน
๕. สติปัญญา ร่างกายและอารมณ์ดี

^{๓๖} Wallance อ่างโน สุขศรี สวงวนสัตย์, คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, รายงานการวิจัย, กองพัฒนานักศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓.

๖. มีการพัฒนาเศรษฐกิจ

๗. มีความมั่นคงปลอดภัย

เพื่อค้นหาความต้องการหรือตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงความต้องการที่แท้จริงของคุณภาพชีวิตของคนอเมริกัน โดยทำการสำรวจจากชาวอเมริกัน ที่มีความแตกต่างกันในด้านอายุ เชื้อชาติ และภูมิภาค โดยได้สุ่มตัวอย่างจากแหล่งต่าง ๆ ทั่วประเทศ พบว่า เรื่องต่าง ๆ ที่ชาวอเมริกันส่วนใหญ่กำหนดว่าเป็นส่วนประกอบของคุณภาพชีวิตมี ๑๔ เรื่อง เรียกว่า Domain life satisfaction ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับความปกติสุขของร่างกายและองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตแบ่งเป็น^{๓๗}

๑. องค์ประกอบในการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยความปลอดภัยในทรัพย์สิน

๒. สุขภาพ และความปลอดภัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย การมีความสุข ความปลอดภัยจากความเจ็บป่วยด้วยร่างกาย และจิตใจ

๓. การมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น แบ่งเป็น

- ๑) สัมพันธภาพกับคู่สมรส หรือคู่รัก
- ๒) การเลี้ยงดูบุตรหลาน
- ๓) สัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัว
- ๔) สัมพันธภาพกับเพื่อนสนิท

๔. กิจกรรมทางสังคม ชุมชนและกิจกรรมของพลเมือง แบ่งเป็น

- ๑) กิจกรรมการในการให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ ในสังคม
- ๒) กิจกรรมในท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐ

๕. การพัฒนาตนเอง และมีความรู้สึกรักภูมิใจ แบ่งเป็น

๑) การพัฒนาสติปัญญา มีการเรียนรู้ และมีความสามารถในการแก้ปัญหา

๒) ความเข้าใจส่วนบุคคล และการวางแผนของตนเอง ได้แก่ การมีเป้าหมายและ

เกณฑ์ในการดำเนินชีวิต

๓) การประกอบอาชีพการงานได้รับการยอมรับและประสบความสำเร็จการงาน

๖. สันทนาการ แบ่งเป็น

- ๑) การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม
- ๒) การได้รับสิ่งบันเทิง เช่น ดูโทรทัศน์ ฟังเพลง อ่านหนังสือ
- ๓) การหาสิ่งพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การออกกำลังกาย เล่นกีฬา และการท่องเที่ยว

---

^{๓๗} Flanagan., A research approach to improving our quality of life, (American Psychologist, 1978), pp. 138-147.

เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพชีวิตโดยอาศัยตัวบ่งชี้ ๒ ประเภท คือ^{๓๘}

๑. ตัวบ่งชี้เชิงวัตถุวิสัย (Objective indicators) เป็นข้อมูลด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้นับได้ วัดได้ เช่น รายได้ ระดับการศึกษา อาชีพ อัตราการเป็นโรค ลักษณะเหตุการณ์เน้นพฤติกรรมหรือลักษณะของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๒. ตัวบ่งชี้ด้านจิตวิทยา (Subjective indicators) เป็นข้อมูลด้านจิตวิทยาที่บ่งบอกถึงความรู้สึก และเจตคติต่อประสบการณ์ของบุคคลเกี่ยวกับชีวิต การรับรู้ต่อสภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตรวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น ความพึงพอใจ ความผาสุก ภาวะสุขภาพความสุข และคุณค่าในตนเองของบุคคล เป็นต้น

ทักษะในการประเมินคุณภาพชีวิตในสถานะ ที่มีความเจ็บป่วยหรือมีปัญหาสุขภาพการประเมินคุณภาพชีวิตสามารถประเมินได้ ๓ ลักษณะ คือ^{๓๙}

๑. การประเมินเชิงวัตถุวิสัยโดยวัดเป็นปริมาณ (Objective scales yielding quantitative data) เป็นการประเมินผู้ป่วยโดยผู้อื่น เช่น แพทย์หรือบุคลากรอื่น ๆ ในทีมสุขภาพ โดยประเมินออกมาเป็นคะแนน

๒. การประเมินเชิงวิสัยโดยวัดเป็นปริมาณ (Subjective scale yielding quantitative data) เป็นการประเมินโดยตนเอง ขึ้นอยู่กับค่านิยมคุณภาพชีวิตของตนเองหรือประสบการณ์ในชีวิตของตนเอง เช่น ความพึงพอใจ และความสุขที่ตนเองได้รับ โดยประเมินออกมาเป็นคะแนน

๓. การประเมินเชิงจิตวิสัยโดยวัดเป็นปริมาณ (Subjective scale yielding quantitative data) เป็นการประเมินโดยตนเอง ผลออกมาเป็นการบรรยายและบอกถึงสภาพที่เป็นอยู่

หลักของการประเมินคุณภาพชีวิตมีอยู่ ๒ ข้อ คือ^{๔๐}

๑. ประเมินในเชิงวัตถุวิสัย (Objective approach) แสดงถึงภาวะทางกายภาพ ลักษณะเหตุการณ์ พฤติกรรมหรือลักษณะของบุคคลซึ่งตัดสินใจโดยบุคคลอื่น หรือด้วยตนเองจากข้อมูลที่เป็นจริง เช่น รายได้ อาชีพ การศึกษา หน้าที่การงาน เป็นต้น

๒. ประเมินในเชิงจิตวิสัย (Subjective approach) เป็นการรับรู้ด้วยตนเองจากกรอบการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่าน ๆ มาของตนเอง เช่น ตามปรารถนา ความพอใจในชีวิต และเห็นว่าการ

^{๓๘} องค์การยูเนสโก มีเบอร์ก และชาน (UNESCO), *Evaluating the quality of life in Belgium*, (Social Indicator Research, 1998), p. 312.

^{๓๙} Stromberg อ่างใน ศรีเมือง พลังฤทธิ์, *วิจัยคุณภาพชีวิตประชากร*, คณะแพทยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒.

^{๔๐} Flynn and Frantz อ่างใน ศรีเมือง พลังฤทธิ์, *วิจัยคุณภาพชีวิตประชากร*, คณะแพทยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๔๔.

ตัดสินโดยตนเองนี้ จะสะท้อนถึงระดับการประเมินที่น่าเชื่อถือที่สุด การวัดคุณภาพชีวิตของต่างประเทศ

แนวทางในการประเมินคุณภาพชีวิต ควรประเมินหรือวัดให้ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง ๔ ด้าน คือ ^{๔๑} ด้านความพึงพอใจ (Life satisfaction) ด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ด้านสุขภาพและความสามารถทางร่างกาย (health and functioning) และด้านสังคม เศรษฐกิจ (Socioeconomic factors)

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่เป็นสมมติ สะท้อนความเป็นองค์รวม และมีความเป็นสากล กล่าวคือ สามารถนำไปใช้มีข้อคำถาม ๑๐๐ ข้อ หรือ ๑๐๐ ตัวชี้วัด จึงเรียกว่า WHOQOL-100 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดดังกล่าวขององค์การอนามัยโลก ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยทีมงาน WHOQOL Group ซึ่งทีมงานประกอบด้วยศูนย์ปฏิบัติการด้านสุขภาพ จำนวน ๑๕ ประเทศ ในการพยายามสร้างเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างสากลไม่ว่าวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันอย่างไร เหตุผลที่องค์การอนามัยโลกริเริ่มสร้างเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตเพราะว่า เหตุผลประการแรกคือหลายปีที่ผ่านมาการประเมินคุณภาพชีวิตมักมุ่งที่การวัดสุขภาพ เหตุผลประการที่สองคือเครื่องมือชี้วัดสถานะสุขภาพส่วนมากถูกพัฒนามาจากทางอเมริกาเหนือและอังกฤษ การนำไปใช้ในประเทศอื่นๆจึงไม่สะดวก และเหตุผลประการสุดท้ายคือ ความเจริญทางการแพทย์ ให้ความสำคัญเฉพาะการกำจัดโรคและอาการ ซึ่งไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ มนุษย์จึงหันหน้ามาสนใจกระบวนการดูแลสุขภาพและผลของการรักษาเพิ่มความสนใจในเรื่องของความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ของผู้ป่วย จึงเกิดการเรียกร้องหาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต การเริ่มต้นพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตจึงเกิดขึ้นจากความต้องการที่จะวัดคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง และจากความต้องการส่งเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพอย่างองค์รวมให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง^{๔๒}

การทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือแล้ว เครื่องมือดังกล่าวที่มีข้อคำถาม ๑๐๐ ข้อนั้น ๔ ข้อเป็นคำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและคุณภาพชีวิตและสุขภาพโดยรวม อีก ๙๖ ข้อ ที่จัดเป็น ๒๔ หัวข้อ แต่ละหัวข้อมี ๔ คำถามจาก ๒๔ หัวข้อ สามารถจัดกลุ่มได้เป็น ๖ ด้านดังนี้^{๔๓}

^{๔๑} Zhan, Quality of life., Conceptual and measurement issues, *Journal of Advance Nursing*, (1992): 795- 800.

^{๔๒} ศรีเมือง พลังฤทธิ์, *วิจัยคุณภาพชีวิตประชากร, คณะแพทยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๕๒.*

^{๔๓} The WHOQOL Group อ่างใน วรธนา กุมารจันทร์, “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคใต้ตอนบน”, *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓), หน้า ๔.*

๑. ด้านร่างกาย (Physical domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบายไม่เจ็บป่วย การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องการนอนหลับและพักผ่อน รวมทั้งการรับรู้เรื่องการเพศสัมพันธ์ ซึ่งการรับรู้เหล่านี้มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

๒. ด้านจิตใจ (Psychological domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิการตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน และการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล

๓. ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล (Level of independence) คือ การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น สามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณสมบัติไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ

๔. ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้การได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณสมบัติได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

๕. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณสมบัติมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตการรับรู้ว่าคุณสมบัติอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณสมบัติมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณสมบัติมีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง

๖. ด้านการเชื่อส่วนบุคคล (Spirituality religion/ Personal beliefs) คือ รวมไปถึงการรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านจิตวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค

เครื่องมือได้พัฒนาขึ้นพร้อม ๆ กันอย่างกว้างขวางในขอบเขตของภาษาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก ศูนย์ภาคสนามในประเทศนั้น ๆ ได้รับการตั้งขึ้นเพื่อค้นหาระดับที่แตกต่างกันเชิงชีวิตความเป็นอยู่บริการสุขภาพ และจุดอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับการวัดคุณภาพชีวิตและจะได้เปรียบเทียบแบบข้ามวัฒนธรรมและภาษาต่าง ๆ จากหลาย ๆ แห่ง โครงสร้างของเครื่องมือได้จากการดำเนินการของศูนย์ภาคสนามทั่วโลกจากกระบวนการจัดทำที่พิจารณาในเรื่องของวัฒนธรรมและสำนวนภาษา คือ

มีข้อคำถามที่หลากหลายในเชิงธรรมชาติและในการจัดรูปแบบโครงสร้างของคำถามต่าง ๆ จากนั้นจึงคัดกรองออกไปด้วยวิธีถาม-ตอบสเกลฟอร์แมท (Question-responses format) ซึ่งครอบคลุมสาระคุณภาพต่าง ๆ ไว้ครบถ้วน

นอกจากนี้การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดย่อฉบับไทย (WHOQOL-BREF-Thai) จากเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดย่อขององค์การอนามัยโลกฉบับภาษาอังกฤษ (WHOQOL-BREF) ซึ่งมี ๒๖ ตัวชี้วัดแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ^{๔๔}

๑. ด้านร่างกาย คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน การรับรู้ความอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าตนเองไม่ต้องพึ่งพาญาติ ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น มี ๗ ตัวชี้วัด ได้แก่

- ๑) ความเจ็บปวดและความไม่สบาย
- ๒) กำลังวังชาและความเหนื่อยล้า
- ๓) การนอนหลับพักผ่อน
- ๔) การเคลื่อนไหว
- ๕) การดำเนินชีวิตประจำวัน
- ๖) การใช้ยาหรือการรักษา
- ๗) ความสามารถในการทำงาน

๒. ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลที่มีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิและการตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น มี ๖ ตัวชี้วัด ได้แก่

- ๑) ความรู้สึกด้านดี
- ๒) การคิดเรียนรู้
- ๓) การนับถือตนเอง
- ๔) ภาพลักษณ์และรูปร่าง
- ๕) ความรู้สึกในทางที่ไม่ดี
- ๖) จิตวิญญาณ ศาสนา และความเชื่อส่วนบุคคล

---

^{๔๔} สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ชุด ๑๐๐๐ ตัวชี้วัด และ ๒๖ ตัวชี้วัด, รายงานการวิจัย, โรงพยาบาลสวนปรุงกรมสุขภาพจิต, (เชียงใหม่ : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑ - ๑๒.

๓. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ มี ๓ ตัวชี้วัดได้แก่

- ๑) สัมพันธภาพทางสังคม
- ๒) การช่วยเหลือสนับสนุนทางสังคม
- ๓) กิจกรรมทางเพศ

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น มี ๘ ตัวชี้วัด ได้แก่

- ๑) ความปลอดภัยทางด้านร่างกายและความมั่นคงในชีวิต
- ๒) สภาพแวดล้อมของบ้าน
- ๓) แหล่งการเงิน
- ๔) การดูแลสุขภาพและบริการทางสังคม
- ๕) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและทักษะใหม่ ๆ
- ๖) การมีส่วนร่วม มีโอกาสพักผ่อนหย่อนใจ และมีเวลาว่าง
- ๗) สภาพแวดล้อม
- ๘) การคมนาคม

สรุปว่า คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป แต่การที่มีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดีและพอเพียง ย่อมช่วยให้บุคคลมีความสะดวกสบายไม่ลำบากขัดสน และย่อมนำมาซึ่งความสุขและความพึงพอใจชีวิตที่ดีของตนเองและครอบครัว เช่น การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยที่ดี ไม่เจ็บป่วย ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมแล้ว ดังนั้นความสำคัญของคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลไม่ใช่เฉพาะแต่เพียงตัวบุคคล หากแต่ยังส่งผลไปถึงประเทศชาติ คือ เมื่อมีคุณภาพชีวิตดีย่อมทำให้สังคมและประเทศชาติดียิ่งขึ้นไปด้วย

ตารางที่ ๒.๑ สรุปแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, (๒๕๔๘, หน้า ๑๑๗)	“พัฒนา” ความหมาย การทำให้เจริญ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ในด้านสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโต
สุมิตร สุวรรณ, (๒๕๕๔, หน้า ๒๐)	“การพัฒนา” ได้แปล คำว่า “การ” หมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำ และแปลคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ
ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์, (๒๕๔๖, หน้า ๖๒)	ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา “การพัฒนา” จึงตรงกับคำว่า ภาวนา ๔ หมายถึง คุณชาติเป็นเครื่องยังกุศลให้เกิด คุณชาติเป็นเครื่องยังให้เจริญ
Roger, Everette M. and BurdgeRabel J., (1972, p. 23)	ความหมายการพัฒนา คือรูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
Freire, P., (1972, p. 11)	การพัฒนาที่มีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า
Misra, R.P., (1981, p. 111)	การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช้สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่ง กระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่าง ๆ
Garcia Jr, Mannal P., (1982, p. 111)	การพัฒนาในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง
พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตริตวณโณ), (๒๕๔๓, หน้า ๒)	การพัฒนาจิต ทางพระพุทธศาสนาท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มีการทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรมการบำเพ็ญ
พระไพศาล วิสาโล, (๒๕๓๓, หน้า ๑๘)	การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติ

ตารางที่ ๒.๑ สรุปแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต), (๒๕๒๙, หน้า ๑๕๕)	การพัฒนาเป็นการกระทำที่เจริญ กระทำให้ก้าวหน้า ยิ่งขึ้นไป มีศิลปะในการกระทำ ต้องมีสิ่งที่สวยงาม งดงามตามระเบียบ มีเหตุมีผลอยู่ในนั้น
รัตนาวดี จุฑะยานนท์, (๒๕๔๕, หน้า ๑๐)	คุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ความพึงพอใจในชีวิตที่ เปลี่ยนแปลงได้ตามภาวะสุขภาพ โดยวัดจาก ความสามารถในการทำงานที่ต่าง ๆ ของร่างกาย
เบญจวรรณ คุณรัตนภรณ์, (๒๕๔๐, หน้า ๒๐)	คุณภาพชีวิต คือการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับการ ดำรงชีวิตในปัจจุบันตามองค์ประกอบที่เป็นตัวบ่งชี้ ต่างๆ
พัชรี หล้าแหล่ง, (๒๕๕๖, หน้า ๘๙)	ความสำคัญของคุณภาพชีวิต ๑. ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับตนเองและ ครอบครัว ๒. ความสำคัญของคุณภาพชีวิตระดับสังคมและ ประเทศชาติ
Markely and Bagleys อ้างใน พรรณนาภา ผึ้งผุด, (๒๕๔๐, หน้า ๓๓)	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตแบ่งเป็น ๖ ปัจจัย คือ ๑. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ๒. ปัจจัยด้านสุขภาพ ๓. ปัจจัยด้านสังคม ๔. ปัจจัยด้านการเมือง ๕. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ๖. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมกายภาพ
สุณี เวชประสิทธิ์, (๒๕๔๐, หน้า ๒๓)	คุณภาพชีวิตเป็นระดับความพึงพอใจในชีวิตปัจจุบัน เกิดขึ้นจากการรับรู้ของแต่ละบุคคล
ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ, (๒๕๕๕, หน้า ๔๑)	คุณภาพชีวิตเป็นระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิต และสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ในอดีตที่มนุษย์รวมตัวกัน เพื่อร่วมกันคิดวางแผนที่จะต่อสู้กับธรรมชาติ การทำกิจกรรมอะไรก็ตาม หากทำตามลำพังแล้วก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากการทำธุรกิจส่วนตัว อาจมีโอกาสดูแลความล้มเหลวได้มากและพัฒนาได้ยาก ในทางตรงข้ามการทำ ในรูปของห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือระบบสหกรณ์ก็ตามโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้านั้นมีสูงเพราะทำในรูปของคณะกรรมการ ในรูปของกลุ่มคน สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมที่จะเจริญก้าวหน้า ได้นั้น คนๆ เดียวไม่สามารถจะทำ กิจกรรมทุกอย่างได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดทางด้านชีววิทยา ทางด้านเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อ กิจกรรมของกลุ่ม เป็นตัวกระตุ้นให้งานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย เพราะการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) การช่วยเหลือและการทำประโยชน์ (contribution) และการรับผิดชอบ (responsibility)

ดังนั้นประสิทธิผลขององค์กรขึ้นอยู่กับความร่วมมือ ที่จะผลักดันให้ภารกิจบรรลุเป้าหมาย เพราะในบางสถานการณ์หลายหัวดีกว่าหัวเดียว หรือหัวเดียวกระเทียมลีบซึ่งชี้ให้เห็นว่าหลายสมอง หลายความคิดดีกว่าความคิดเดียวในการจัดการที่เช่นกันจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่ง นับว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการปรับปรุงและเสริมสร้างการปฏิบัติงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ นักทฤษฎีกลุ่มมนุษยสัมพันธ์ต่างตระหนักดีว่า ผู้บริหารควรให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมองค์กร และมีความเชื่อมั่นในสมมติฐานว่าฝ่ายปฏิบัติงานถ้ามีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความเข้าใจในปัญหาขององค์กรและบทบาทของฝ่ายบริหารมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการร่วมมือร่วมใจและจะกระตุ้นให้ภารกิจบรรลุเป้าหมาย ในทางตรงกันข้าม ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความคิดเห็นไม่ตรงกันในเป้าหมาย ก็อาจจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานแยกตัวออกจากองค์กร ทั้งนี้เพราะเขาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับผิดชอบหรือมีส่วนในการตัดสินใจ อีกทั้งอาจมองว่าผู้บริหารไม่เห็นคุณค่าของพวกตนพฤติกรรมในองค์กรที่จะแสดงออกมาในรูปของความเย็นชา เฉื่อยชา ไม่เอาใจใส่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ขององค์กรอย่างแน่นอน

การมีส่วนร่วมในการบริหารหรือปฏิบัติงานของทุกภาคส่วน ที่มีความสามัคคีหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มุ่งสู่จุดหมายเดียวกันก็จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จเร็วขึ้นและเจริญรุ่งเรือง ได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป ความเข้าใจความเห็นอกเห็นใจ การมีระเบียบวินัยในตนเองสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุน ให้เกิดพลังสร้างเสริมผลงานทำให้เป็นที่ยอมรับกันว่าองค์กรที่มี

ประสิทธิภาพและมีผลสัมฤทธิ์สูง ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาระหว่างองค์กร บ้าน ชุมชน เป็นอย่างดี^{๔๕}

๒.๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การค้นคว้าเกี่ยวกับด้านพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์เป็นตัวกำหนดคตินหา หรือ ความอยาก และจะพยายามขวนขวายให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตอบสนอง และความอยากนี้เกิดจากมนุษย์มีความจำเป็น (need) ซึ่งแต่ละเผ่าพันธุ์แต่ละกลุ่มจะแสดงออกถึงความต้องการไม่เหมือนกันแต่อย่างน้อยที่สุดก็จะมีขั้นพื้นฐานที่เหมือนกันเป็นลำดับไป แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าได้รับการตอบสนองความต้องการระดับใดมากน้อยแค่ไหน^{๔๖} สรุปว่า

๑. มนุษย์เรามีความต้องการและความต้องการนี้มีอยู่ตลอดเวลา ไม่มีที่สิ้นสุด
๒. ความต้องการใดที่ได้รับการตอบสนองแล้วย่อมสิ้นสุดลงและความต้องการใหม่ในลำดับต่อไปที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดขึ้น
๓. มนุษย์เรามีความต้องการตามลำดับขั้นของความสำคัญจากต่ำไปหาสูง ลำดับขั้นแห่งความต้องการของมนุษย์(Hierarchy of Needs)” ซึ่งได้แบ่งได้ ๕ ลำดับ ดังนี้

๑. ความต้องการสิ่งจำเป็นทางร่างกาย (Physiological needs)
๒. ความต้องการในด้านความปลอดภัย (Safety needs)
๓. ความต้องการในด้านสังคม (Social or belongingness needs)
๔. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem needs)
๕. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self-realization or selfactualizationneeds)

ความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจของมนุษย์จะเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เกิดการมีส่วนร่วมขึ้นนอกจากนี้ การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ พบว่าปัญหาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการทำงาน และชีวิตในองค์กรของเราจะมี ๒ ทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของคนเกี่ยวกับทฤษฎี X และทฤษฎี Y ดังนี้

^{๔๕}สมพิศ ภารสมบุรณ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐ - ๒๑.

^{๔๖}อับราฮัม มาสโลว์ (Abarham Maslow) อังโน เสนอ เถาว์ซาลี, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓ - ๑๖.

แนวทางของทฤษฎี X เป็นสมมติฐานที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมมนุษย์ไปในทางที่ไม่ดีสรุปได้ดังนี้

๑. โดยทั่วไปคนเราชอบสบายมีความรู้สึกว่าจะไม่อยากจะทำงานหากมีโอกาสเมื่อใดจะหลบหลีกทันที

๒. เมื่อเรามีความเกี่ยวข้องกับการงานดังนั้น การที่จะให้คนทำงาน จึงต้องใช้วิธีบังคับควบคุมการสั่งการเด็ดขาด หรือข่มขู่ว่าจะลงโทษคนจึงจะขยัน

๓. คนโดยเฉลี่ยชอบให้คนอื่นบังคับ แนะนำชี้แจง จึงจะทำงานไม่มีความทะเยอทะยานขาดความริเริ่มสร้างสรรค์ แต่ก็ต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากที่สุด แนวความคิดของทฤษฎี Y เป็นสมมติฐานที่ตรงข้ามกับทฤษฎี X มีทัศนคติในด้านที่ดีต่อธรรมชาติแห่งพฤติกรรมมนุษย์ กล่าวคือ

๑. คนเรามากมีความเต็มใจที่จะทำงานและถือว่า การทำงานเป็นการออกกำลังกายเป็นการพักผ่อนที่มีคุณค่าในตัว

๒. การควบคุมให้คนทำงานไม่ใช่วิธีจะได้ผลเสมอไปเพราะคนเรามีความรับผิดชอบและต้องการที่จะเป็นของตัวเอง และอยากจะทำอะไรก็ทำ

๓. คนในโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้แสดงความสามารถดังที่ตนตั้งใจ

๔. คนเราเมื่อทำงาน นอกจากจะต้องการผลสำเร็จแล้วยังต้องการรางวัลอีกด้วย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ

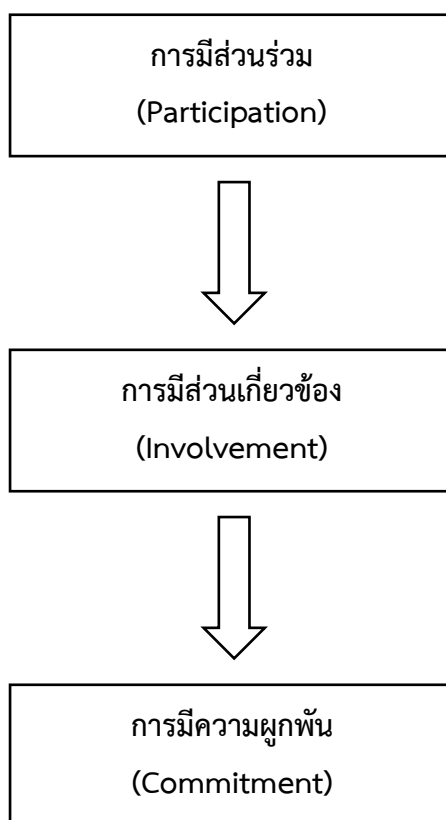
๑. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนและผู้นำถือการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งถนัดคน ผู้นำเป็นเครื่องหมายของหลักการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานดี การมีส่วนร่วมตามทฤษฎีนี้ มิได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจได้แก่บรรดาผู้นำต่าง ๆ ที่เสนอตัวเข้ารับสมัครการเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงแค่มั้ประดับเท่านั้น

๒. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) ทฤษฎีนี้เน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบายยิ่งกว่านั้น ทฤษฎียังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมือง และสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นก็คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมนับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

สรุปได้ว่า มนุษย์ต่างก็มีความต้องการที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขทางด้านร่างกายและจิตใจ มีชีวิตที่ปลอดภัยจากอันตราย มีความมั่นคงในอาชีพการงาน ต้องการเกียรติยศในสังคม ต้องการให้สังคมยกย่อง มีชื่อเสียงในสังคม เพื่อเป็นการยกระดับชีวิตของตัวเอง พร้อมกับต้องการความไว้วางใจจากผู้ร่วมงานทุกคน

๒.๒.๒ ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วมการให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น^{๔๗} บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ ผลการมีส่วนร่วมในองค์การ^{๔๘}

^{๔๗}เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, สัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๒ - ๑๘๓.

^{๔๘}เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, สัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๒ - ๑๘๓.

ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าหมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพัน ร่วมกันของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกันนอกจากความหมาย ที่กล่าวมานี้ ยังได้แสดงถึงระดับความผูกพันให้เห็นชัดเจน^{๔๙}

การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้ การบริหารเปิดกว้างมีอิสระทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร อันเป็นวิธิต่างในการขยายอิทธิพล ของสายบังคับบัญชาลงไปสู่ระดับปฏิบัติในองค์กร^{๕๐}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่กระจายอำนาจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ บริหารแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ บริหารงานแบบประชาธิปไตย ไม่ใช่อัตตาธิปไตย แต่ใช้หลัก ประชาธิปไตย และธรรมมาธิปไตย ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น และมีบทบาทในการบริหารงาน เพื่อสร้างแรง จูงใจในการบริหารงาน ร่วมคิด ความสร้าง ร่วมพัฒนาต่อไป

๒.๒.๓ ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของ กลุ่มเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้อง ด้วยการช่วยเหลือและทำประโยชน์ และการรับผิดชอบ^{๕๑}ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของการมี ส่วนร่วมแตกต่างกันในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ระบบบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับว่าได้ผลในเชิงปฏิบัติมาก มี ๓ ระบบคือ

๑. ระบบการปรึกษาหารือ (Consulting Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาส ให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ (Committee) ซึ่งเป็นการ กระจายอำนาจบริหารและการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการร่วมมีความรับผิดชอบระบบการ ปรึกษาหารือนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า คณะทำงาน ประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการ หรือกรรมการ เป็นต้น

๒. ระบบกลุ่มคุณภาพ (QC Circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มี ส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มทำงานซึ่งคงเรียกชื่อได้หลายอย่าง เช่น กลุ่มคุณภาพกลุ่ม

^{๔๙}เอกชัย กี่สุขพันธ์, การบริหาร ทักษะและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๗.

^{๕๐}ทัศนาศาสตร์, “รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพระยะสั้นช่างอุตสาหกรรม ออาชีวศึกษา”, วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^{๕๑} เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, เอกสารการสอนชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหาร การศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๒.

กิจกรรมควิซี กลุ่มพัฒนาคุณภาพงาน ฯลฯ ระบบบริหารนี้เหมาะสำหรับใช้กับพนักงานทุกระดับ ปฏิบัติ (Work) หรือระดับหัวหน้างาน (Foreman) เพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหาวิเคราะห์ปัญหาหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๓. ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) ระบบนี้มีความแตกต่างจากข้อเสนอแนะที่พบเห็นทั่วไปที่มีลักษณะเป็นกล่องหรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่วิธีนี้จัดให้มีแบบฟอร์มข้อเสนอแนะเพื่อให้พนักงานเพื่อผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้กรอแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร สาเหตุปัญหามาจากอะไร วิธีการแก้ปัญหามีอะไรบ้าง และผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นดีกว่าเดิมอย่างไร เป็นต้น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลในหลายบริษัท เช่นธนาคารพาณิชย์บางแห่งบริษัทเครือซีเมนต์ไทย ซึ่งแต่ละบริษัทจะมีคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะว่า แต่ละข้อเสนอแนะเป็นความคิดสร้างสรรค์เพียงใดความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติมากน้อยเพียงใดและสมควรทดลองดำเนินการตามข้อเสนอแนะหรือไม่ อย่างไรก็ตามหากข้อเสนอแนะใดสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ผล ทางบริษัทก็จะให้รางวัลตอบแทนแก่ผู้เสนอความคิด^{๕๒}

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน^{๕๓} คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมีวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่ามี ๘ รูปแบบ คือ

๑) การวางแผนแบบสแกนลอน (The Scanlon Plan) เป็นแนวทางที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดแนวทางหนึ่ง เป็นการทำงานแบบที่ระหว่างคนงานกับผู้บริหาร เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลผลิต ค่าจ้าง และผลกำไร

๒) เจเคกรู๊ป (Jishu Kanri - JK) เป็นการจัดตั้งกลุ่มอิสระเล็กๆ ที่มีอำนาจเด็ดขาด กลุ่มเหล่านี้จะพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน แล้วพยายามที่จะหาข้ออยู่ตัวอย่างสร้างสรรค์

^{๕๒} เอกชัย กี่สุขพันธ์, **การบริหารทักษะและการปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๗.

^{๕๓} นายสมพิศ ภารสมบุรณ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘ - ๒๙.

ผู้นำกลุ่มอาจได้รับการเลือกตั้งหรือสับเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม กลุ่มจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) การปรึกษาตามสายการบังคับบัญชา (Consultative Hierarchy) เป็นวิธีการที่ให้ลูกจ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเครือข่ายคณะกรรมการต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ภายในบริษัท

๔) ทีกรุป (T - Group Approach or Sensitivity) วิธีการนี้ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอบรม และพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของฝ่ายบริหาร เทคนิคชนิดนี้ใช้เพื่อทำความเข้าใจคนอื่น และทำงานร่วมกับคนอื่นรู้ถึงค่านิยม แรงจูงใจ จุดอ่อน และจุดแข็งของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยที่แต่ละคนจะต้องเข้าใจตนเองเสียก่อน

๕) การบริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับต่าง ๆ ในองค์การ (Multiple Management) เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยมีความตั้งใจที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเพียงคนเดียว จึงต้องการที่จะให้บุคคลในระดับต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารด้วย

๖) คิวซีซี (Quality Control Circle) ระบบคิวซีซี เป็นการทำงานของกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมีบุคลากรตั้งแต่ ๓ - ๑๕ คน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน โดยวิเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานจากนั้นจะหาแนวทางแก้ไข

๗) แนวทางการใช้คณะกรรมการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Committee Approach for Participation) คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำแนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าพนักงานปฏิบัติ คณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งชั่วคราวเพื่อปรึกษาปัญหาเฉพาะหน้า

๘) การมีส่วนร่วมและการสร้างทีม (Participation and Team Building) กิจกรรมการมีส่วนร่วมและการสร้างทีมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของบุคลากรในองค์การมีความมั่นคง สมาชิกของกลุ่มจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความคิดริเริ่ม

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร โดยชี้ให้เห็นว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ ๓ ระดับ คือ ในระดับแนวราบ เป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง การมีส่วนร่วมในแนวดิ่งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากกว่าผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวดิ่งและแนวนอนและได้แบ่งการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและควบคุมไว้ ๘ กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

๑. กุศโลบาย (Manipulation) เป็นการเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตัวเองไม่ได้มุ่งหวังการมีส่วนร่วม

๒. การรักษา (Therapy) คล้ายๆ กับกุศโลบาย แต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน และมีพฤติกรรมตามที่ผู้นำต้องการเท่านั้น

๓. การบอกกล่าว (Informing) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

๔. การให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อคิดเห็นต่าง ๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้นำต้องทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตามอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทน

๕. การปลอบโยน (Placation) มีลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจคล้อยตามแต่ในใจนั้นไม่ได้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามเลย

๖. การเป็นหุ้นส่วน (Partner ship) หมายถึงการมีส่วนร่วมนั้นจะมีลักษณะการร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันตัดสินใจมากขึ้น

๗. การมอบอำนาจ (Delegated Power) เป็นการที่ผู้นำมอบอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทน ซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น

๘. อำนาจและการควบคุม (Power and Control) อยู่ในมือของผู้ตามเป็นการที่ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท คือการที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบการพัฒนาทั้งกระบวนการตั้งแต่เริ่มแรกของโครงการไปถึงตอนจบของโครงการ ซึ่งครอบคลุมใน ๔ ขั้นตอน ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามโครงการ

๓. การมีส่วนร่วมในการติดตามผลและการประเมินผล

๔. การมีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์จากกิจกรรมของโครงการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้นสามารถที่จะจำแนกได้ ๔ แบบ ดังนี้

๑. จำแนกตามกระบวนการบริหาร ๗ ประการ ได้แก่

๑) การมีส่วนร่วมในการวางแผน

๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๓) การมีส่วนร่วมในการจัดองค์การ

๔) การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร

๕) การมีส่วนร่วมในการใช้อิทธิพล

๖) การมีส่วนร่วมในการประสานงาน

๗) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๒. จำแนกตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม ๖ ประการ ได้แก่

๑) การมีส่วนร่วมประชุม

- ๒) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน
  - ๓) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
  - ๔) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
  - ๕) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
  - ๖) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
๓. จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ๓ ระดับ ได้แก่
- ๑) ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม
  - ๒) ระดับของการมีส่วนร่วมบางส่วน
  - ๓) ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง
๔. จำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม ๒ ประการ ได้แก่
- ๑) การมีส่วนร่วมโดยตรง
  - ๒) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม

๒.๒.๔ ปัจจัยที่เสริมการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับปัจจัยที่เสริมการมีส่วนร่วม ดังนั้นปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

๑. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
  - ๑) โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมจะช่วยให้ชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนอุตสาหกรรมย่อมทำให้เกิดสถานะเศรษฐกิจดี
  - ๒) ลักษณะนิสัยของคนไทยช่วยส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือโดยทั่วไปคนไทยมีนิสัยชอบทำบุญ ไม่ค่อยจะปฏิเสธคำร้องขอของผู้อื่น
  - ๓) ระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่น กระตุ้นให้นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในช่วงที่มีการเลือกตั้งผู้สมัครมักจะต้องไปพบประชาชนและช่วยเหลือกิจกรรมของสังคมโดยเฉพาะวัดกับโรงเรียนที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน
๒. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน
  - ๑) ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อวัด หากวัดสร้างความศรัทธาให้กับชุมชนได้
  - ๒) ชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของวัดและโรงเรียนและต้องมีหน้าที่ต่อวัดและโรงเรียนความรู้สึกดังกล่าวมักจะอยู่ในรูปของวัดและโรงเรียนของเราการเป็นศิษย์เก่า การเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและทามบำรุงวัดและโรงเรียน
  - ๓) ความคาดหวังของชุมชนต่อวัดและโรงเรียน ได้แก่ ความคาดหวังว่าวัดโรงเรียนจะสั่งสอนบุตรหลานของเขา ให้เป็นคนเก่งคนดีและคาดหวังให้วัดและโรงเรียนมีคุณภาพไม่เป็นรองที่อื่น

๔) ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับวัดและโรงเรียนหากผู้บริหารและครูเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การต้อนรับประชาชนอย่างดี เอาใจใส่ประชาชนชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกับวัดและโรงเรียนดี^{๕๔}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร หรือการทำงาน ร่วมคิด ร่วมกันวางแผนงาน ร่วมกันทำงาน ปัจจัยหนึ่งก็มาจากเพื่อนร่วมงานที่จะสร้างแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน กำลังใจ นโยบายการทำงาน การกระจายอำนาจจากผู้บังคับบัญชา การมอบหมายงานจากผู้บังคับบัญชา การได้รับความไว้วางใจผู้บริหาร และเพื่อนร่วมงาน นั่นคือแรงใจในการบริหารงาน เพื่อสร้างความสำเร็จในห้องค์กรนั้น ๆ ได้

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมพิศ ภารสมบุรณ์, (๒๕๔๔, หน้า ๒๐ - ๒๑) อับราฮัม มาสโลว์ม (๒๕๔๖, หน้า ๑๓ - ๑๖)	การมีส่วนร่วมในการบริหารหรือปฏิบัติงานของทุกภาคส่วน ที่มีความสามัคคีหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์เรามีความต้องการอยู่ตลอดเวลา ไม่มีที่สิ้นสุด ความต้องการใดที่ได้รับการตอบสนองแล้วย่อมสิ้นสุด ลงมนุษย์เรามีความต้องการตามลำดับขั้นของ ความสำคัญจากต่ำไปหาสูง
เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ม (๒๕๔๗, หน้า ๑๘๒ - ๑๘๓)	วิธีการในการรวมพลังความคิดและสติปัญญา การมีส่วนร่วม การมีส่วนเกี่ยวข้อง การมีความ ผูกพัน
เอกชัย กี่สุขพันธ์, (๒๕๓๘, หน้า ๒๓๗)	การบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าหมายถึง รูปแบบของ ความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกันของสมาชิกในการ ประชุมหรือเพื่อตัดสินใจ
ทัศนาศ แสงศักดิ์, (๒๕๓๘, หน้า ๑๕)	การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทุกกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้การบริหารเปิด กว้างมีอิสระทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร

^{๕๔} ชูชาติ พ่วงสมจิตร, “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับวัดและโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๘ - ๒๗๑.

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชาติ พ่วงสมจิตร, (๒๕๔๐, หน้า ๒๖๘ – ๒๗๑)	ปัจจัยที่เสริมการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม - โครงสร้างทางเศรษฐกิจ - ลักษณะนิสัย - ระบบการเมืองการปกครอง ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน - ความศรัทธา - ความรู้สึกเป็นเจ้าของ - ความคาดหวัง - ความสัมพันธ์อันดี

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมภาวนา ๔

การศึกษาวินัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอนิเวศน์ จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสารงานวิชาการต่าง ๆ พบว่ามีผู้ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของหลักธรรมภาวนา ๔ อยู่จำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมมาใช้เป็นกรอบแนวคิดดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายเกี่ยวกับหลักธรรมของภาวนา ๔

คำว่า “ภาวนา” ก่อนที่จะแปลว่าเจริญ ภาวนาถ้าแปลตามตัวอักษร แปลว่า “การทำให้เป็นใหม่” หมายความว่า อันไหนที่ไม่เป็นก็ทำให้เป็นขึ้น อันไหนที่ไม่มีก็ทำให้มีขึ้น ซึ่งหมายความเลยไปว่า การทำให้เพิ่มพูนขึ้น ทำให้กล้าแข็งขึ้นอะไรพวกนี้ เราจึงแปลกันอีกความหมายหนึ่งว่า “ฝึกอบรม” คำว่า “ฝึกอบรม” ก็ไปใกล้กับความหมายของคำว่าสิกขา เพราะฉะนั้น สิกขากับภาวนา จึงเป็นคำที่ใช้อย่างใกล้เคียงกัน บางที่เหมือนกันแทนกันเลยทีเดียวที่เดี๋ยวนี้เป็นการเข้ามาหาตัวหลักใหญ่ในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสในคำสอนของพระพุทธองค์เองเพื่อใช้เป็นคุณสมบัติของบุคคลท่านใช้ว่าภาวิตกาโย ภาวิตสีโล ภาวิตจิตโต ภาวิตปัญญา คือคำว่า ภาวนา เวลาใช้เป็นคุณศัพท์เป็น ภาวิตะ ภาวิตกาโย ผู้มีกายที่เจริญแล้วหรือฝึกอบรมแล้ว ภาวิตสีโล ผู้มีศีลที่ฝึกอบรม

แล้วหรือเจริญแล้ว ภาวิตจิตโต ผู้มีจิตที่เจริญแล้วหรือมีจิตที่ฝึกอบรมแล้ว ภาวิตปัญญา ผู้มีปัญญาที่เจริญแล้วหรือปัญญาที่ฝึกอบรมแล้ว ถ้าเป็นค่านาม ๔ อันนี้ก็คือ^{๕๕}

- ๑) กายภาวนา คนเป็นภาวิตกายโย ตัวกระทำเป็นกายภาวนา
- ๒) สีสภาวนา คนเป็นภาวิตสีโล ตัวกระทำเป็นสีสภาวนา
- ๓) จิตตภาวนา คนเป็นภาวิตจิตโต ตัวกระทำเป็นจิตตภาวนา
- ๔) ปัญญาภาวนา คนเป็นภาวิตปัญญา ตัวกระทำเป็นปัญญาภาวนา

๑. ภาวนา เป็นคำในภาษาบาลี ที่มีรูปกิริยาศัพท์เป็น ภาเวติ มีความหมายตรงกับคำว่า วทฺเตติ ซึ่งก็คือ วัฒนา หรือ การพัฒนา ที่ใช้ในภาษาไทย คำว่า ภาวนา ในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึงการทำให้มีขึ้นเป็นครั้ง, การทำให้เกิดขึ้น, การเจริญ, การบำเพ็ญ, การฝึกอบรม, การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น^{๕๖} โดยมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติตนทั้งหมดที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในตน^{๕๗}

๒. ภาวนา ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมักแสดงในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ได้ เจริญกาย สีล จิต และปัญญาแล้ว ดังข้อความตัวอย่างต่อไปนี้

๓. พระผู้มีพระภาคเจ้า ชื่อว่า ทรงอบรมพระองค์แล้ว ทรงเป็นภาวิตัตต์ หรือพระองค์ที่ทรงเจริญหรือพัฒนาแล้ว เป็นอย่างไร คือ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอบรมพระวรกาย อบรมศีล อบรมจิตใจ อบรมปัญญา (ขยายความต่อไปอีกว่าทรงเจริญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการแล้ว)^{๕๘}

๔. ดังนั้นความหมายของภาวนา ๔ คือ การเจริญ การพัฒนา ทั้งทางด้านสมณะ และวิปัสสนา เพื่อให้มีผลปรากฏ เช่น มีบุคลิกภาพ ภาพลักษณะภายนอก และคุณธรรมภายในตน

๕. ที่ดีขึ้นซึ่งในความหมายนี้ แบ่งผลที่ปรากฏออกเป็น ๔ ด้าน คือ^{๕๙}

๑) กายภาวนา หรือ การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุให้รู้จัก “กิน อยู่ ดู ฟัง” เป็นสามารถเสพลิงเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้โทษ รู้จักควบคุมไม่ให้เกิดความต้องการที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๓.

^{๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **หลักแม่บทของการพัฒนาตน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๕๘} ชู.จ. (ไทย) ๓๐/๑๘/๑๑๕.

^{๕๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๓๗๑.

๒) สีสถาวนา หรือ การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือนุชย์ตั้งอยู่ในกฎระเบียบ เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการของตนนั้น ไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายกับผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและเกื้อกูลกันได้ด้วยดี

๓) จิตตถาวนา หรือ การพัฒนาจิต คือ การมีจิตที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ความดีงาม สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพ มีความเข้มแข็งมั่นคง และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพ มีความเบิกบานผ่องใสสงบสุข

๔) ปัญญาถาวนา หรือ การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ อย่างเป็นนายความคิด และการหยั่งรู้ความจริง รู้เห็นเท่าทันโลกและชีวิตตามสภาวะจริง

การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา ก็คือ ถาวนา หมายถึง การทำให้เป็นใหม่ให้ดีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา ซึ่งมีการ พัฒนาอยู่ ๔ ประเภทคือ^{๖๐}

๑. กายถาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้ กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีสถาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตตถาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น การมีเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิและสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาถาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาร่วมกันหลายอย่างเช่น การพัฒนากาย การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่เน้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปว่า พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา กล่าวคือ มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่ง ได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนซึ่งแสดงออกผ่าน พฤติกรรมทางกายและวาจาและเมื่อมีปฏิบัติในทุกด้านครบถ้วนแล้วในทางศาสนาก็จะให้ความสำคัญ ต่อเรื่องจิต เพราะจิตเป็นผู้บงการให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ ในการพัฒนาจิตของบุคคลตามแนว พุทธนี่เป็นการฝึกให้บุคคลมีจิตใจสงบถือว่าเป็นการทำให้บุคคลได้พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามที่ สังคมต้องการ ผู้ที่ได้รับการอบรมทางจิตให้ถูกวิธีจะสามารถพัฒนาจิตได้ คำกล่าวที่ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” จึงเป็นความ

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๒.

จริง เพราะเมื่อบุคคลมีจิตใจสงบและคิดแต่ในสิ่งที่ดีแล้วก็จะมีผลทำให้ร่างกาย พุติกรรมหรือการประพฤติกปฏิบัติเป็นไปแต่ในสิ่งที่ดีงาม

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔

ภาวนา คือ การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น, การทำให้เกิดขึ้นการเจริญการบำเพ็ญ การฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา มีสองอย่างคือ

๑. สมถภาวนา ฝึกอบรมให้เกิดความสงบ

๒. วิปัสสนา ฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เข้าใจเป็นจิตรอกันหนึ่งจัดเป็น ๒ ได้เหมือนกันคือ

๑) จิตตภาวนา คือ การฝึกจิตใจให้เจริญองงาม ด้วยคุณธรรมความเข้ม แข็งมั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใสด้วยความเพียร สติ และสมาธิ

๒) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้รู้เห็นเข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง จนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

การเจริญสมถกรรมฐานเพื่อให้เกิดสมาธิ มี ๓ ชั้น คือ^{๖๑}

๑. บริกรรมภาวนา ภาวนาขั้นเตรียม คือ กำหนดอารมณ์กรรมฐาน

๒. อุปจารภาวนา ภาวนาขั้นจวนเจียน คือ เกิดอุปจารสมาธิ

๓. อัปปนาภาวนา ภาวนาขั้นแน่วแน่ คือ เกิดอัปปนาสมาธิ

สรุปได้ว่า เมื่อมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่ง เหตุปัจจัยของธรรมชาติ ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุ ปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้น มนุษย์ทำอะไรขึ้นมา ก็มีผลในระบบเหตุปัจจัยนี้ กระทบต่อสิ่งภายนอกบ้าง กระทบตัวเองบ้าง และในทำนองเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก ก็มีผลกระทบต่อตัวมนุษย์ด้วย คือทั้ง ในมุมนิยามและปฏิภาน ตัวเอง ทำไปก็กระทบสิ่งอื่น สิ่งอื่นเป็นอย่างไรมากกระทบตัวเอง ข้อสำคัญ คือ มองไปให้ครบตลอดทั่วระบบความสัมพันธ์นี้ ว่าชีวิตและกิจกรรมการกระทำของตนเอง ทั้งเป็นไปตาม ระบบเหตุปัจจัยแล้วก็ทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย

๒.๓.๓ ความสำคัญเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔

ภิกษุผู้ไม่ได้เจริญกาย สีล จิต ปัญญา จักไม่สามารถแนะนำผู้อื่นให้สามารถประพฤติก ในอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา, ไม่สามารถแสดงธรรมอันเยี่ยมยอด ที่สร้างความปิติน่าชื่นชม แก่ผู้ฟัง ถลาลงสู่ธรรมดำ ได้แก่ แสดงธรรมเพื่อการแข่งดี เพื่อกล่าวกระทบบุคคลอื่นหรือ เพื่อหวังลาภ สักการะ, ไม่ใส่ใจ ไม่ให้ความสำคัญในพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แต่กลับชื่นชมยินดี สนใจ ศึกษาในคำ

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

กล่าวของบุคคลนอกพระพุทธศาสนา, ประพฤติตนเป็นผู้มักมาก เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้คน รุ่นหลังพากันทำตาม^{๖๒}

หลักการของภาวนา ๔ เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคล พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีการพัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด^{๖๓} เป็นผู้ควรค่าแก่การบูชา^{๖๔}ซึ่งยกย่องเช่นนั้นเกิดจากคุณสมบัติของภาวนา ๔ ที่เป็นผลของการฝึกตนนั่นเอง^{๖๕}

ภาวนา ๔ ตอนปฏิบัติการฝึก สิกขามี ๓ แต่ทำไมตอนวัดผล ภาวนามี ๔ ไม่เท่ากัน ทำไม (ในเวลาทำการฝึก) จึงจัด เป็นสิกขา ๓ และ (ในเวลาวัดผลคนที่ได้รับการฝึก) จึงจัดเป็นภาวนา ๔ อย่างไม่ที่ชี้แจงแล้วว่า ธรรมภาคปฏิบัติการ ต้องจัดให้ตรงสอดคล้องกับระบบความเป็นไปของธรรมชาติ แต่ตอนวัดผลไม่ต้องจัดให้ตรงกันแล้ว เพราะวัตถุประสงค์อยู่ที่จะมองดูผลที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งมุ่งที่จะให้เห็นชัดเจนตอนนี้ถ้าแยกละเอียด ออกไปก็ยิ่งดี นี่แหละคือเหตุผลที่ว่าหลักวัดผลคือ ภาวนาเพิ่มเป็น ๔ ขอให้ดูความหมาย และหัวข้อ ของภาวนา ๔ นั้นก่อน “ภาวนา” แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้เป็นทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ในภาษาบาลี ท่านให้ความหมายว่า “วฑฒนา” คือ วัฒนา หรือพัฒนานั่นเองภาวนานี้เป็นคำหนึ่งที่มี ความหมายใช้แทนกันได้กับ “สิกขา” ภาวนาจัดเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. กายภาวนา การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุ

๒. สีสภาวนา การพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนมนุษย์

๓. จิตตภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจและ การหยั่งรู้ความจริง

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ และ การหยั่งรู้ความจริง

อย่างที่กล่าวแล้วว่า ภาวนา ๔ นี้ ใช้ในการวัดผลเพื่อดูว่าด้านต่าง ๆ ของการพัฒนาชีวิตของคนนั้น ได้รับการพัฒนาครบถ้วนหรือไม่ ดังนั้น เพื่อจะดูให้ชัด ท่านได้แยกบางส่วนละเอียดออกไปอีก

^{๖๒} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

^{๖๓} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๑๓

^{๖๔} อจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๖/๕๙

^{๖๕} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๖/๖๓

ส่วนที่แยกออกไปอีกนี้ คือ สิกขาข้อที่ ๑ (ศีล) ซึ่งในภาวนา แบ่งออกไปเป็น ภาวนา ๒ ข้อ คือกายภาวนา และศีลภาวนา ทำไมจึงแบ่งสิกขาข้อศีล เป็นภาวนา ๒ ข้อที่จริง สิกขาข้อที่ ๑ คือศีล นั้น มี ๒ ส่วนอยู่แล้วในตัว เมื่อจัดเป็นภาวนา จึงแยกเป็น ๒ ได้ทันที คือ

๑. ศีล ในส่วนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย (ที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ) ได้แก่ ความสัมพันธ์กับวัตถุหรือโลกของวัตถุและธรรมชาติส่วนอื่น ที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น เรื่องปัจจัย ๔ สิ่ง ที่เราบริโภคใช้สอยทุกอย่าง และธรรมชาติแวดล้อมทั่ว ๆ ไป ส่วนนี้แหละที่แยกออกไปจัดเป็น กาย ภาวนา

๒. ศีล ในส่วนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือบุคคลอื่นในสังคมมนุษย์ด้วยกัน ได้แก่ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่ร่วมกันด้วยดีในหมู่มนุษย์ ที่จะไม่เบียดเบียนกัน แต่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันส่วนนี้ แยกออกไปจัดเป็น ศีลภาวนาในไตรสิกขา ศีลครอบคลุมความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางวัตถุหรือทางกายภาพ และทางสังคม รวมไว้ในข้อเดียวกันแต่เมื่อจัดเป็นภาวนา ท่านแยกกันจัด ออกเป็น ๒ ข้อ โดยยกเรื่องความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในโลกวัตถุ แยกออกไปเป็นกายภาวนา ส่วนเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ในสังคม จัดไว้ในข้อศีลภาวนา ทำไมตอนที่แบ่งสิกขาไม่แยก แต่ตอนเป็นภาวนาจึงแยก อย่างที่กล่าวแล้วว่าในเวลาฝึกหรือในกระบวนการฝึกศึกษาคั้งทั้ง ๓ อย่างของ ไตรสิกขา จะทำงานประสานไปด้วยกัน ในศีลที่มี ๒ ส่วน คือ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้าน กายภาพในโลกวัตถุ และความสัมพันธ์กับมนุษย์ในสังคมนั้น ส่วนที่สัมพันธ์แต่ละครั้งจะเป็นอันใด อันหนึ่งอย่างเดียวในกรณีหนึ่ง ๆ ศีลอาจจะเป็นความสัมพันธ์ด้านที่ ๑ (กายภาพ) หรือด้านที่ ๒ (สังคม) ก็ได้ แต่ต้องอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ในกระบวนการฝึกศึกษาของไตรสิกขา ที่มีองค์ประกอบ ทั้งสามอย่างทำงานประสานเป็นอันเดียวกันนั้น จึงต้องรวมศีลทั้ง ๒ ส่วนเป็นข้อเดียว ทำให้สิกขามี เพียง ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา แต่ในภาวนาไม่มีเหตุบังคับอย่างนั้น จึงแยกศีล ๒ ส่วนออกจากกันเป็น คนละข้ออย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ จะได้วัดผลดูจำเพาะให้ชัดไปทีละอย่างว่าใน ด้านซ้าย ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางวัตถุ เช่นการบริโภคปัจจัย ๔ เป็นอย่างไร ในด้านศีล ความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์เป็นอย่างไร เป็นอันว่า หลักรภาวนา นิยมใช้ในเวลาวัดหรือแสดงผล แต่ใน การฝึกศึกษาหรือตัวกระบวนการฝึกฝนพัฒนา จะใช้เป็นไตรสิกขาเนื่องจากภาวนานิยมใช้ในการ วัดผลของการศึกษาหรือการพัฒนาบุคคล รูปศัพท์ที่พบจึงมักเป็นคำแสดงคุณสมบัติของบุคคล คือ แทนที่จะเป็น ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา) ก็เปลี่ยนเป็น ภาวิต ๔ คือ^{๖๖}

๑. ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว (มีกายภาวนา) คือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทาย กายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ดู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ดู เป็น

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรีนเตอร์ แมส โปรดัคส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผล ตรง
เต็มตามคุณค่า

๒. ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว (มีศีลภาวนา) คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่
เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเวรภัย ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมใน
ลักษณะที่เกื้อกูลสร้างสรรค์ และส่งเสริมสันติสุข

๓. ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว (มีจิตภาวนา) คือ มีจิตในที่ฝึกอบรมดีแล้วสมบูรณ์ด้วย
คุณภาพจิต คือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออารี มีมุทิตา มีความเคารพ อ่อนโยน
ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้นสมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม
กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุภาพจิต คือ มีจิตใจที่ร่าเริง เบิก
บาน สดชื่น เอิบอím ผ่องใส และสงบ เป็นสุข

๔. ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว (มีปัญญาภาวนา) คือ รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จัก
วินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุ
ปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติ และแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้
ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตเป็นอิสระไร้ทุกข์ ผู้มีภาวนา ครบ
ทั้ง ๔ อย่าง เป็นภาวิต ทั้ง ๔ ด้านนี้แล้ว โดยสมบูรณ์เรียกว่า “ภาวิตตะ” แปลว่าผู้ได้พัฒนาตนแล้ว
ได้แก่พระอรหันต์

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาตั้งจุดหมายสูงสุดไว้ที่การ
บรรลุนิพพาน ซึ่งจัดว่าเป็นจุดหมายที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้บรรลุถึงได้ด้วย “การพัฒนา” ซึ่ง
ในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ภาวนา” แปลว่า การทำให้มี ทำให้เป็น และการบรรลุ นิพพานมี
ความสัมพันธ์กับบุคคลและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการบรรลุนิพพาน

สรุปได้ว่า ภาวนา ๔ คือ การทำให้เจริญการทำให้เป็นให้มีขึ้นการฝึกอบรมการพัฒนา
แบ่งแยกออกได้เป็น ๔ อย่าง คือ

๑. กายภาวนา (physical development) การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย
ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับ สิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น
ในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญการพัฒนาความสัมพันธ์
กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภาวนา (moral development) การเจริญศีลพัฒนาความประพฤติการฝึกอบรมศีล
ให้ตั้งอยู่ในระเบียบ วินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูล
แก่กัน

๓. จิตตภาวนา (cultivation of the heart; emotional development) การเจริญจิตพัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็น สุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา^{๖๗}

ดังนั้นภาวนา ๔ เป็นหลักธรรมที่ผู้ปฏิบัติผู้ได้ ปฏิบัติตามได้แล้วจะมีผลดีทั้งสิ้น โดยการพัฒนา สีสภาวนา สมาธิภาวนา ปัญญาภาวนา และกาย ภาวนา จากการทำงานทุกอาชีพนั้นต้องมีหลักต้องมี ทั้ง สีส สมาธิปัญญา และกาย ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้ การทำงานต่าง ๆ ก็ไม่อาจประสบผลสำเร็จก็เป็นไปได้

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสระบุรี

๑. ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดสระบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔)

วิสัยทัศน์ “สนับสนุน ตอบสนองนโยบายของรัฐ บนพื้นฐานของความเข้าใจในปัญหาและศักยภาพของท้องถิ่น พร้อมบูรณาการจัดการร่วมกัน”

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่

กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมและการจัดสวัสดิการสังคม

กลยุทธ์ที่ ๓ ส่งเสริมการบริการด้านสาธารณสุขและการเสริมสร้างสุขภาวะของ

ประชาชน

กลยุทธ์ที่ ๔ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

กลยุทธ์ที่ ๕ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ

กลยุทธ์ที่ ๖ เพิ่มศักยภาพและพัฒนาอาชีพของประชาชน

กลยุทธ์ที่ ๗ ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา

กลยุทธ์ที่ ๘ พัฒนาศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์ที่ ๑ อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๒.

กลยุทธ์ที่ ๒ สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์ที่ ๓ จัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

กลยุทธ์ที่ ๔ ป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูชนบทธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมอนุรักษ์ ฟื้นฟูและเผยแพร่ชนบทธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลยุทธ์ที่ ๒ สร้างจิตสำนึกและความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น ชนบทธรรมนิยมประเพณีท้องถิ่น

กลยุทธ์ที่ ๓ ส่งเสริมศาสนา พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนาองค์กรและบุคลากรสู่การบริหารจัดการที่ดี

กลยุทธ์ที่ ๑ พัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพบุคลากรของท้องถิ่น

กลยุทธ์ที่ ๒ พัฒนาระบบบริหารองค์กร

กลยุทธ์ที่ ๓ การส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม^{๖๘}

๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔)

วิสัยทัศน์:

“สาธารณูปโภคมาตรฐาน ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี”

ยุทธศาสตร์การพัฒนา ๔ ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว อนุรักษ์วัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการพัฒนาองค์กรและบุคลากรสู่การบริหารจัดการที่ดี

พันธกิจ:

๑) เสริมสร้างความน่าอยู่ของจังหวัดสระบุรี

๒) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี สู่การเป็นชุมชน

เข้มแข็ง

^{๖๘} องค์การบริหารส่วนจังหวัด, แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔), (งานวิเคราะห์นโยบายและแผน : สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓๖.

๓) ส่งเสริม สืบสานวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔) ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ เนื่องจากการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชากรในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชากรในรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคต ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างเสริมความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการทำแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี จึงเน้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยยึดหลักปฏิบัติ ดังนี้

๑. สนับสนุนให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อการพัฒนาในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในระดับท้องถิ่น

๒. สนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการพิจารณายุทธศาสตร์กลยุทธ์ และการดำเนินการเพื่อไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

เป้าประสงค์

เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนในจังหวัดสระบุรีมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการพัฒนากระบวนการศึกษาระบบการสาธารณสุข การดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ใช้แรงงาน ตลอดจนการพัฒนาอาชีพ โดยการน้อมนำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันสามารถนำรายได้มาสู่ชาวสระบุรีอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดสระบุรีมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต และทรัพย์สิน อาชญากรรมในพื้นที่ลดลง ปัญหายาเสพติด อบายมุขได้รับการกำจัดอย่างจริงจังเพื่อรักษาควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ประชาชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลภาวะ คุณภาพน้ำ อากาศ เสียงได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบและจริงจัง และมีการบริหารจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

กลยุทธ์ที่ ๒.๑ ส่งเสริมพัฒนาอาชีพสู่ความเป็นอยู่อย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ ๒.๒ ส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษา

กลยุทธ์ที่ ๒.๓ พัฒนาชุมชนน่าอยู่

กลยุทธ์ที่ ๒.๔ เสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

กลยุทธ์ที่ ๒.๕ เสริมสร้างบริหารจัดการและอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรีด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

มีดังนี้^{๖๙}

- ๑) พัฒนาและส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดี
- ๒) เพิ่มเบี้ยเลี้ยงผู้สูงอายุ และสวัสดิการด้านต่าง ๆ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ
- ๓) จัดทำสถานที่ออกกำลังกายในชุมชน
- ๔) พัฒนาระบบบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
- ๕) ส่งเสริมเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ๖) ส่งเสริม สนับสนุนด้านอาชีพในชุมชน
- ๗) จัดตั้งขยะตามหมู่บ้านให้เพียงพอ และทั่วถึง
- ๘) ปรับปรุงระบบอนามัยชุมชนให้ดียิ่งขึ้น
- ๙) จัดทำเครื่องกรองน้ำสำหรับดื่มแก่ประชาชน
- ๑๐) ส่งเสริมด้านการศึกษาให้ทั่วถึง อย่างมีคุณภาพ
- ๑๑) จัดบุคลากรที่เกี่ยวข้องเยี่ยมเยียนประชาชนเพื่อรับรู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา

ต่าง ๆ

- ๑๒) จัดระบบสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนในการกู้ยืมลงทุนดอกเบี้ยต่ำ
- ๑๓) ดูแลสวัสดิการผู้สูงอายุ คนพิการ คนยากจนให้ทั่วถึง
- ๑๔) มีการตรวจสอบ และจัดระบบการเอาผิดเอาเปรียบผู้บริโภค
- ๑๕) ขึ้นทะเบียนคนว่างงาน และหาศูนย์ฝึกอาชีพมารองรับ
- ๑๖) มีโครงการบ้านสำหรับผู้มีรายได้น้อย
- ๑๗) จัดสรรงบประมาณอาหารกลางวันให้โรงเรียนที่ขาดแคลน
- ๑๘) จัดการปัญหาเด็กเร่ร่อน ยากจน ขอดทาน มั่วสุม ปกป้องสิทธิเด็กและเยาวชน
- ๑๙) มีโครงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่น
- ๒๐) มีการสำรวจคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน
- ๒๑) จัดระบบการประชาสัมพันธ์ในชุมชน ให้รวดเร็ว และทั่วถึง
- ๒๒) สร้างสนามกีฬาในชุมชน
- ๒๓) จัดรถโดยสารให้ทั่วถึง
- ๒๔) ดูแลเรื่องการจับกุมการจำหน่ายยาเสพติดและการบำบัดผู้เสพยา ตลอดจนสิ่ง

ผิดกฎหมายต่าง ๆ

- ๒๕) จัดอาสาสมัครเวรยามตามหมู่บ้าน สถานที่ราชการ และวัด
- ๒๖) ติดกล้องวงจรปิดในพื้นที่สำคัญเพื่อป้องกันเหตุร้าย

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖.

๒๗) มีการติดตั้งสัญญาณไฟจราจร เพื่อป้องกันอุบัติเหตุ
 ๒๘) ติดไฟถนน และทางเข้าออกหมู่บ้านเพื่อความปลอดภัย
 ๒๙) รณรงค์และกวาดชั้นการขับชี่ยานพาหนะให้ปลอดภัย และถูกกฎจราจร
 ๓๐) กวาดชั้น คูแผล การป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลักขโมย การ
 ทำร้ายร่างกาย

- ๓๑) ควบคุม คูแผล จัดระบบ สถานบันเทิง ร้านเกม ต่าง ๆ
 ๓๒) จัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อสร้างความสามัคคี
 ๓๓) มีการจัดสรรให้มีที่สาธารณะในหมู่บ้าน
 ๓๔) ดูแลบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยสู่ชุมชน
 ๓๕) ดูแลแม่น้ำป่าสักให้สะอาดไม่มีมลพิษ
 ๓๖) จัดทำสวนสาธารณะตามชุมชนต่าง ๆ
 ๓๗) รณรงค์ปลุกต้นไม้ยืนต้นเพื่อทดแทนและรักษาสิ่งแวดล้อม
 ๓๘) ขุดลอกคูคลองในแม่น้ำที่ตื้นเขินให้สามารถระบายน้ำได้สะดวก
 ๓๙) ตรวจสอบจับกุมขบวนการตัดไม้ทำลายป่า
 ๔๐) จัดหาต้นกล้าพันธุ์ไม้ให้ประชาชนปลูกตามบ้าน
 ๔๑) ส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำตลาดสินค้าในหมู่บ้าน
 ๔๒) ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำป่าสัก
 ๔๓) บูรณะสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น โบราณสถาน วัดวาอาราม
 ๔๔) กำจัดมลพิษต่าง ๆ เช่น ควัน การเผาหญ้า
 ๔๕) ควบคุม กำกับโรงงานต่าง ๆ ในเรื่องการปล่อยมลพิษ
 ๔๖) จัดตั้งกลุ่มเยาวชนและสตรี เพื่อดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ๔๗) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ
 ๔๘) จัดทำฝายชะลอน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม
 ๔๙) อนุรักษ์สัตว์สงวน สิ่งของหายากต่าง ๆ
 ๕๐) รณรงค์ ร่วมมือลดการใช้ถุงพลาสติก
 ๕๑) ส่งเสริมปรับภูมิทัศน์ในชุมชนให้น่าอยู่

การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดสระบุรี (SWOT ANALYSIS) การ
 วิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่น จัดทำขึ้นในช่วงของการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนด
 ยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพการ
 พัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดสระบุรี ด้านคุณภาพชีวิต ดังนี้^{๗๐}

^{๗๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖.

๑. จุดแข็ง

- ๑) มีหมู่บ้านต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง
  - ๒) มีโรงพยาบาลศูนย์ที่คอยอำนวยความสะดวกด้านการสาธารณสุขให้ประชาชน
  - ๓) มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในทุกตำบล
  - ๔) มีอาสาสมัครในทุกหมู่บ้าน
  - ๕) มีศูนย์เพื่อนพึ่งภาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
  - ๖) มีศูนย์สามวัยสายใยรักครอบครัว
  - ๗) จังหวัดสระบุรีมีการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบ
  - ๘) มีอาสาสมัครที่หลากหลาย เช่น อปพร. ตำรวจชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่กระจายแทบทุกพื้นที่
  - ๙) มีเครื่องมือ เครื่องใช้ในการกักกันกระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ
  - ๑๐) มีศูนย์อำนวยความสะดวกกิจป้องกันและบรรเทาปัญหาจากอุทกภัย
  - ๑๑) มีอัตราการล้างทำความสะอาดที่ทำหน้าที่อย่างเข้มแข็ง
  - ๑๒) มีกล้องวงจรปิดติดตั้งในจุดที่สำคัญๆ
  - ๑๓) มีการประชาสัมพันธ์ / เสียงตามสายเพื่อให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ กับประชาชน
- อย่างทั่วถึง
- ๑๔) มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพอย่างดี
  - ๑๕) มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าจำนวนมาก เช่น แร่รัตนชาติ หินอ่อน หินปูน
  - ๑๖) มีทรัพยากรดินที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกข้าว
  - ๑๗) มีทรัพยากรป่าไม้เหลืออยู่ในเกณฑ์สูงของประเทศ
  - ๑๘) มีเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแห่งแรกของประเทศ

๒. จุดอ่อน

- ๑) มีปัญหาเสพติดค่อนข้างมาก
- ๒) มีปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพคนในพื้นที่
- ๓) มีปัญหาคนว่างงานจำนวนมาก
- ๔) มีปัญหาครอบครัวแตกแยกเพิ่มมากขึ้น
- ๕) ปัญหารถติด / การจราจร
- ๖) มีปัญหาความยากจน และปัญหาค่าครองชีพสูง
- ๗) จำนวนผู้สูงอายุมีมากขึ้น
- ๘) อุบัติเหตุจราจรในจังหวัดสระบุรีมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนและความรุนแรงมากขึ้น
- ๙) แสงสว่างจากไฟฟ้าในพื้นที่จำนวนมากยังไม่เพียงพอ

- ๑๐) กล้องวงจรปิดยังมีไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมในทุกพื้นที่
- ๑๑) เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการอยู่เวรยามมีจำนวนน้อย
- ๑๒) ประชาชนขาดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม
- ๑๓) พื้นที่หลายแห่งมีปัญหามลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรม
- ๑๔) แม่น้ำป่าสักขาดการดูแล ควบคุมการปล่อยน้ำเสีย ทำให้เริ่มอยู่ในสภาพเสื่อม

โทรม

๑๕) เทศบาลในจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ยังไม่มี การดูแลกำจัดขยะ และการบำบัดน้ำเสียที่เป็นระบบ

๑๖) ทรัพยากรธรรมชาติถูกบุกรุกทำลายเนื่องจากไม่มีมาตรการที่ควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

- ๑๗) การบริหารจัดการน้ำมาใช้ในพื้นที่ยังกระจายไม่ทั่วถึง
- ๑๘) ประชาชนขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

๓. โอกาส

- ๑) อบจ.ให้การสนับสนุนในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ๒) นโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมความกินดีอยู่ของประชาชน
- ๓) การส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๔) รัฐบาลมีนโยบายลดปัญหาอาชญากรรมปราบปรามอาชญากรรม ปราบปรามผู้มีอิทธิพลและยาเสพติดอย่างเข้มงวด

มีอิทธิพลและยาเสพติดอย่างเข้มงวด

๕) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖) พ.ร.บ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ เปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่

๔. อุปสรรค

- ๑) ประสบปัญหาเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น
- ๒) งบประมาณในการพัฒนาประเทศใช้ไปในการฟื้นฟูหลังเกิดมหัทภัย
- ๓) การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ขาดความจริงจังต่อเนื่อง
- ๔) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อการก่อคดีอาชญากรรม
- ๕) มีการนำขยะและสารเคมีจากนอกจังหวัดสระบุรีมาทิ้งในพื้นที่
- ๖) แม่น้ำป่าสักไหลผ่านหลายจังหวัดทำให้การควบคุมคุณภาพน้ำทำได้ยาก

ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นนั้น จะต้องมีการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาโดยจะต้องติดตามและประเมินยุทธศาสตร์ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๘ หมวด ๖ ข้อ ๒๙ และระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๓ ๒. ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๑๓ และในการประเมินแผนนั้นจะต้อง ดำเนินการประเมินคุณภาพของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแนวทางการติดตามและประเมินผลยุทธศาสตร์เพื่อสอดคล้องแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แจ้างตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๘๑๐.๒/ว ๕๗๙๗ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ เรื่อง แนวทางและหลักเกณฑ์การจัดทำและประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙

ตารางที่ ๒.๓ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมภาวนา ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๐, หน้า ๕๑)	ภาวนา แปลว่า “การทำให้เป็นให้มี” หมายความว่า อันไหนที่ไม่เป็นก็ทำให้เป็นขึ้น อันไหนที่ไม่มีก็ทำให้มีขึ้น ภาวนา เป็นคำในภาษาบาลี มีความหมายตรงกับคำ ว่า วชฺเชติ คือ วัฒนา หรือ การพัฒนา ที่ใช้ในภาษาไทย คำว่า ภาวนา
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๖, หน้า ๑๗๒)	การพัฒนา ๔ ประเภท กาย พัฒนากาย ๒. สีสภาวนา คือ การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ ๓. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต ๔. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา
องค์การบริหารส่วนจังหวัด, (๒๕๕๙, หน้า ๑๓๖)	ยุทธศาสตร์การพัฒนา ๔ ด้าน ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว อนุรักษ์ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการพัฒนาองค์กรและบุคลากรสู่ การบริหารจัดการที่ดี

๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

อำเภอวิหารแดงเป็นอำเภอหนึ่งในสิบสามอำเภอของจังหวัดสระบุรี มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และมีเขตภูเขาและป่าดงดิบทางทิศเหนือและตะวันออก ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอประกอบอาชีพกสิกรรม โดยเฉพาะในเขตชลประทานที่มีพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ประวัติศาสตร์แต่เดิมตัวอำเภอไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันนี้ แต่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของเทศบาลตำบลหนองหมู แต่เมื่อมีการตัดถนนสุวรรณศรและเส้นทางรถไฟผ่าน จึงได้ย้ายที่ตัวอำเภอมาอยู่ ณ พื้นที่ปัจจุบันนี้ การปกครองส่วนภูมิภาคอำเภอวิหารแดงแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๙ ตำบล ๕๒ หมู่บ้าน ประกอบด้วยตำบลหนองหมู ตำบลบ้านลำ ตำบลคลองเรือ ตำบลวิหารแดง ตำบลหนองสรวง ตำบลเจริญธรรม

การปกครองส่วนท้องถิ่นท้องที่อำเภอวิหารแดงประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๘ แห่ง ได้แก่

๑. เทศบาลตำบลวิหารแดง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบ้านลำ ตำบลคลองเรือ ตำบลวิหารแดง ตำบลหนองสรวง และตำบลเจริญธรรม

๒. เทศบาลตำบลหนองหมู ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหนองหมู ตำบลวิหารแดง และตำบลหนองสรวง

๓. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมู ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองหมู (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลหนองหมู)

๔. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านลำ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านลำ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลวิหารแดง)

๕. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองเรือ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคลองเรือ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลวิหารแดง)

๖. องค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวิหารแดง (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลวิหารแดงและเทศบาลตำบลหนองหมู)

๗. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสรวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองสรวง (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลวิหารแดงและเทศบาลตำบลหนองหมู)

๘. องค์การบริหารส่วนตำบลเจริญธรรม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเจริญธรรม (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลวิหารแดง)

๒.๔.๒ การจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ อำเภอวิหารแดงแบ่งพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์วัดในเขตการปกครอง จำนวน ๒๓ วัด แบ่งออกเป็น ๕ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลหนองหมู ตำบลบ้านลำ ตำบลคลองเรือ ตำบลหนองสรวง ตำบลเจริญธรรมการจัดการเป็นแบบแบ่งชั้นการสั่งการ มีเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ตามลำดับ ดังแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้

เจ้าคณะตำบลคลองเรือ กำกับดูแลในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ วัดเขาแก้วธรรมาราม วัดคลองไทร วัดคลองยาง วัดคลองหัวช้าง วัดหนองไทร

เจ้าคณะตำบลเจริญธรรม กำกับดูแลในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ วัดเขาน้อยจอมสวรรค์ วัดเจริญธรรม วัดราษฎร์เจริญ วัดเกาะเชิงหวาย วัดบางกง

เจ้าคณะตำบลบ้านลำ กำกับดูแลในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ วัดโคกกระต่าย วัดดงหมี่ วัดบ้านดอน วัดพุทธบูชาญาณสังวร วัดหนองตาบุญ

เจ้าคณะตำบลหนองสรวง กำกับดูแลในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ วัดบ้านลำ วัดสหกรณ์รังสรรค์ วัดหนองโพธิ์ วัดหนองสรวง วัดหนองฟ้าเลื่อน

เจ้าคณะตำบลหนองหมู กำกับดูแลในการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของวัดในเขตปกครอง จำนวน ๕ วัด คือ วัดเกาะแก้วอรุณคาม วัดคลองใหม่ วัดสร้างบุญ วัดหนองหมูใต้

การจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามภายใต้ “โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เนื่องจากสภาพปัญหาสังคมปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเราทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากประสบกับปัญหาต่าง ๆ แล้วไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพของปัญหาได้ ก็จะทำให้สภาพจิตใจเสื่อมถอยลงเกิดความเครียดมากขึ้น ส่งผลกระทบไปถึงชีวิตและการทำงาน ทำให้ไม่มีสมาธิในการทำงาน ทำงานบกพร่องและผิดพลาด ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ดังนั้น การจัดการกับความเครียดก็คือ การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงาน เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักธรรมของภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ ธรรมะสำหรับ

ผู้ปฏิบัติงาน สังกัด ๔ ธรรมะสำหรับการทำงานร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับ Happy 8 Workplace ความสมดุลของการใช้ชีวิตและการทำงาน ๘ ประการ ตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คือ

๑. Happy Soul (คุณธรรม) มีความศรัทธาในศาสนาและมีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำของตน

๒. Happy Heart (น้ำใจงาม) มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันและกัน

๓. Happy Relax (ผ่อนคลาย) รู้จักผ่อนคลายต่อสิ่งต่าง ๆ

ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน และผู้ที่สามารถประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ ก็จะสามารถเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้เข้มแข็ง พัฒนาสติปัญญาให้มีความรอบคอบ เมื่อทำงานแล้วพบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ สามารถตั้งรับกับปัญหาได้ดีขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่ประชาชน จึงจัดโครงการ การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่จะสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันรวมถึงชีวิตการทำงานให้มีความสุขได้

พื้นที่ที่จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ นำโดยนายอำเภอวิหารแดง และเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง นำคณะสงฆ์อำเภอวิหารแดงและหน่วยงานรัฐ ร่วมกันจัดกิจกรรมตามวัดต่าง ๆ ในเขตปกครองในรูปแบบโครงการสัญจรไปตามวัดต่าง ๆ ที่มีความพร้อมด้านสัปปายะ ได้แก่ วัดเจริญธรรม วัดพุทธบูชาญาณสังวรวัดหนองสรวง วัดเกาะแก้วอรุณคาม

ภายใต้โครงสร้างของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาดีขึ้น และสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันรวมถึงชีวิตการทำงานได้

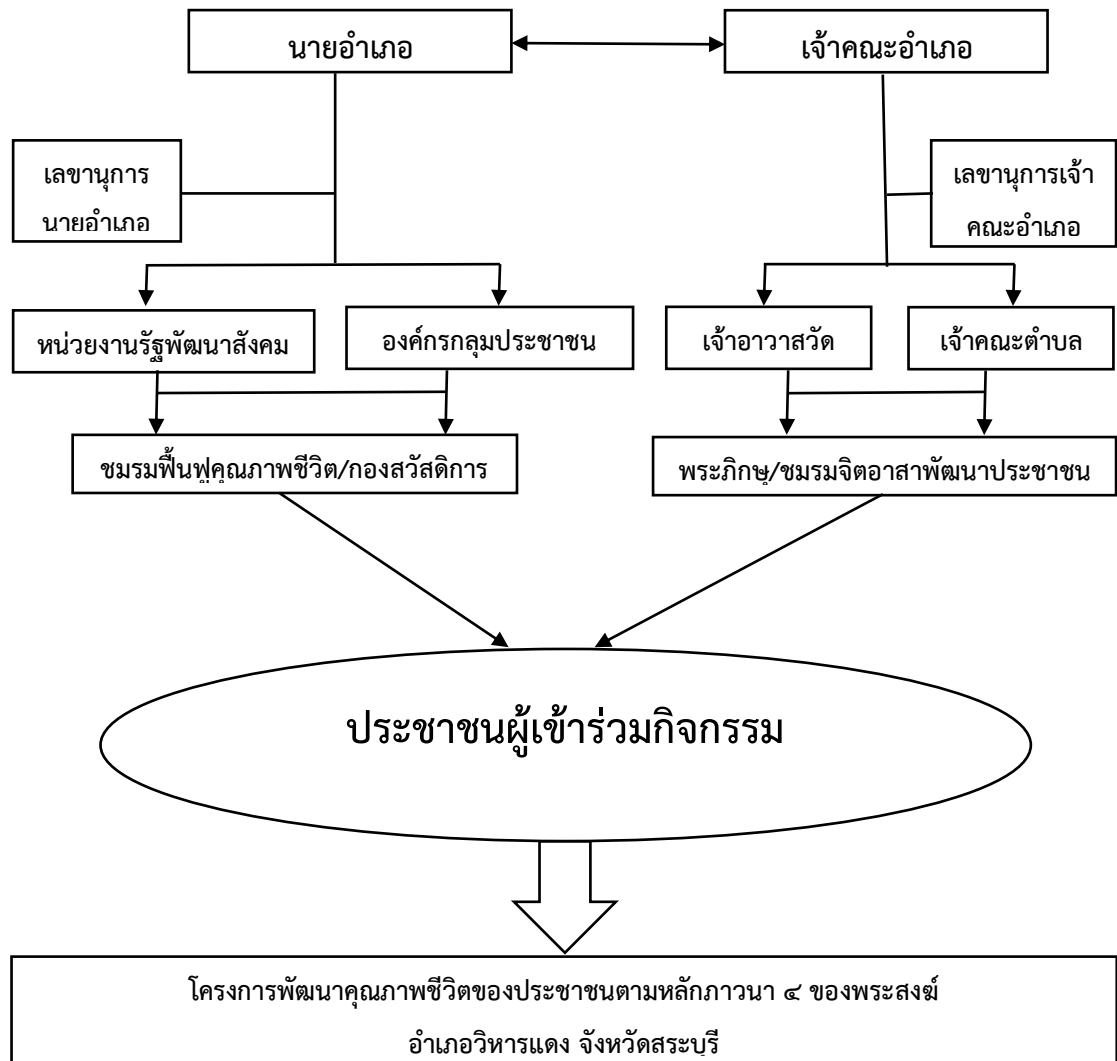
๒. เพื่อปฏิบัติธรรมฝึกจิตภาวนา ตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อให้เป็นการผ่อนคลายกายและจิตใจจากความเครียด

๔. เพื่อก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีในการอยู่ในสังคม มีจิตใจเกื้อกูล สงบร่มเย็น

กลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนในอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ผลผลิตผู้เข้าร่วมโครงการ มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีทัศนคติที่ดีในการอยู่ในสังคม มีจิตในเกื้อกูล สงบร่มเย็น ทั้งเกิดความผ่อนคลายกายและใจจากความเครียด และสามารถนำความรู้ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันรวมถึงชีวิตการทำงานได้อย่างมีความสุขผลลัพธ์ที่ได้ คือ ประชาชนได้รับขวัญและกำลังใจจากการอบรม มีพลังกายพลังใจในการทำงานและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และนำความรู้ที่ได้รับจากการฟังธรรม และปฏิบัติธรรมไปเผยแพร่แก่บุคคลอื่น ๆ เป็นการขยายเครือข่ายในสังคมต่อไปและเมื่อเห็นผลที่เป็นรูปธรรม

นายอำเภอ วิหารแดง พร้อมเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง ร่วมกัน แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลงาน ในการจัดกิจกรรม และสรุปผล เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป การจัดกิจกรรม มี โครงสร้างในการบริหารงาน ดังแผนภาพที่ ๒.๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงโครงสร้างของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ นำโดยนายอำเภอ วิหารแดง และเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง นำคณะสงฆ์อำเภอวิหารแดงและหน่วยงานรัฐ ร่วมกันจัด กิจกรรมตามวัดต่าง ๆ ในเขตปกครองในรูปแบบโครงการสัญจรไปตามวัดต่าง ๆ ที่มีความพร้อม ด้านสัปปายะ ได้แก่ วัดเจริญธรรม วัดพุทธบูชาญาณสังวรวัดหนองสรวง วัดเกาะแก้วอรุณคาม ภายใต

โครงสร้างของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอเวฬุ
แดง จังหวัดสระบุรี โดยมีกำหนดการจัดกิจกรรมดังนี้

กำหนดการจัดกิจกรรม
“โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอเวฬุแดง จังหวัดสระบุรี”

เวลา	รายการ
๐๗.๐๐ น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
๐๘.๐๐ น.	รับประทานอาหารเช้า (ข้ามต้ม)
๐๘.๓๐ น.	เข้าสู่ศาลาการเปรียญ
๐๙.๐๐ น.	กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย/สมาทานศีล ๕ กล่าวคำถวายสังฆทาน/ฟังปาฐกถา ธรรมเกี่ยวกับโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต
๑๐.๐๐ น.	ปฏิบัติวิปัสสนา (เดินจงกรม/นั่งสมาธิ)
๑๑.๓๐ น.	พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเพล/รับประทานอาหารกลางวัน
๑๓.๐๐ น.	เข้าสู่ศาลาการเปรียญ/วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตาม หลักธรรม
๑๔.๓๐ น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
๑๕.๐๐ น.	ฟังธรรมเทศนา/ถาม/ตอบ ปัญหาธรรมะ
๑๖.๓๐ น.	ปฏิบัติวิปัสสนา(เดินจงกรม/นั่งสมาธิ)
๑๗.๓๐ น.	ทำวัตรเย็น/ฟังพระธรรมเทศนา
๑๙.๐๐ น.	เสร็จกิจกรรม

หมายเหตุ

๑. กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
๒. การแต่งกายกรุณาแต่งกายด้วยชุดสุภาพเรียบร้อย(สวมใส่เสื้อสีขาวหรือสีอ่อน)
๓. สามารถเตรียมชุดตัดกับาตร/ชุดสังฆทานเพื่อไปทำบุญได้

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีนักวิจัยและนักวิชาการได้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องครั้งนี้ด้วย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้มีนักวิจัยได้ทำการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้พบว่า มีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระสุวรรณารัฐ สิกขวินโย (กาน)^{๗๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย (= ๓.๘๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย (=๓.๘๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านสุขภาพมีค่าเฉลี่ย (=๓.๙๐), ด้านสังคมมีค่าเฉลี่ย (=๓.๘๙), ด้านครอบครัว มีค่าเฉลี่ย (=๓.๘๑) และ ด้านอาชีพ มีค่าเฉลี่ย (=๓.๗๙) และเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพ อายุ และระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

วิษณุภา เมธีวรฉัตร^{๗๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนคีรีวงค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์”, ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๖๙ มีอายุต่ำกว่า ๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘ บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่

^{๗๑}พระสุวรรณารัฐ สิกขวินโย (กาน), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๗๒}วิษณุภา เมธีวรฉัตร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔: กรณีศึกษาโรงเรียนคีรีวงค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่นด้วยความเอาใจใส่ในงานและมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต

พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์)^{๗๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยห้อย ตำบลธาตุทอง อำเภอกู่เข็ญ จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุชาวบ้านห้วยห้อยส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา เข้าวัดทำบุญ รักษาศีล ๕ ศีลอุโบสถในเทศกาลเข้าพรรษาและขอการปฏิบัติธรรม การฝึกอบรมตนเองในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม การรู้จักประมาณตน การใช้ชีวิตให้มีความสุข มีสุขภาวะที่ดี ผู้สูงอายุปฏิบัติตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ปัญหาอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ ๑) การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจยุคใหม่ ๒) การเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งผู้สูงอายุต้องมีการปรับการดำเนินชีวิตของตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้มีความสมดุลและความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ๓) ด้านโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากความชราภาพของร่างกาย ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุอยู่มากและมีผลต่อการประกอบกิจวัตรประจำวัน

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุนั้น พบว่า ด้านกายภavana ผู้สูงอายุได้ฝึกพัฒนาสติในการดำเนินชีวิตของตนเอง ฝึกการอยู่ง่ายกินง่าย ฝึกการมีสติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านศีลภavana ผู้สูงอายุได้พัฒนาตนเองด้วยการไม่เบียดเบียนผู้อื่น การไม่ลักขโมย การสำรวมอินทรีย์ การพูดสุภาพ การมีสัจจะ การไม่คิดโลภอยากได้ของการคนอื่น การไม่คิดพยาบาทในบุคคลอื่นและการมีความคิดที่ดีและไม่คิดมุ่งร้ายต่อสิ่งอื่น ผู้สูงอายุปฏิบัติตามอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้านจิตภavana ผู้สูงอายุฝึกพัฒนาจิตใจของตนเองด้วยการไหว้พระ การสวดมนต์ภาวนาและการนั่ง

^{๗๓} พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์), “การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภavana ๔ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยห้อย ตำบลธาตุทอง อำเภอกู่เข็ญ จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

สมาธิ ฝึกพัฒนาจิตใจและการทำจิตใจของตนให้มีความสุขในชีวิตประจำวัน ด้านปัญญาภาวนา ผู้สูงอายุใช้ปัญญาคิดในสิ่งที่มีเหตุและผล มีความรู้สึกตัวขณะคิด ขณะพูด ขณะทำ การใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และผู้สูงอายุนำหลักการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ มาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างมีความสุข

มาริษา ชุกิตติพงษ์^{๗๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตในการทำงาน อธิปไตย ๔ และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทผลิตภัณฑ์ยานยนต์” ผลการศึกษาพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงาน ระดับความผูกพันต่อองค์กร โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และอธิปไตย ๔ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก พนักงานที่มีระดับการศึกษาและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรแตกต่างกัน พนักงานที่มีระดับการศึกษาต่างกันสถานภาพสมรสต่างกันและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อ องค์กรต่างกันคุณภาพชีวิตในองค์กรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับองค์กรและอธิปไตย ๔ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อองค์กรคุณภาพชีวิตในการทำงานด้านโอกาสในการก้าวหน้า และความมั่นคง ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเหมาะสมอธิปไตย ๔ ด้านฉันทะสามารถร่วมกัน พยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรได้

พระมนตรี อากุโธโร^{๗๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ)” ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นประธาน คนจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับคุณภาพจิตเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงควรพัฒนาจิตให้มีคุณภาพอยู่เสมอโดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาหรือตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ และหากกล่าวถึงวิธีการที่จะพัฒนาจิตใจได้แก่การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นการใช้สติพิจารณา กาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อให้เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง การดำเนินตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ การใช้สติพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม โดยการภาวนาว่ายุบหนอ-พองหนอประกอบ ซึ่งผลของการปฏิบัติที่เกิดจากการใช้สติพิจารณากาย (กายานุปัสสนา) ส่งผลให้มีสติรู้ลมหายใจเข้า-ออก และการเคลื่อนไหวร่างกาย หรืออริยาบถต่าง ๆ ผลที่เกิดจากการใช้สติพิจารณาเวทนา (เวทนานุปัสสนา) ทำให้มีสติรู้ถึงเวทนา คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะสุข ทุกข์ หรือไม่สุข ไม่ทุกข์ มีสติรู้การเกิด และดับของเวทนาทั้งหลาย ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดจากการใช้สติพิจารณาคือ (จิตตานุปัสสนา) ทำให้จิตผ่องใส มีความมั่นคงหนักแน่นยิ่งขึ้น และสุขภาพจิตที่ดี และ

^{๗๔} มาริษา ชุกิตติพงษ์, "คุณภาพชีวิตในการทำงานอธิปไตย ๔ และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทผลิตภัณฑ์ยานยนต์", *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐).*

^{๗๕} พระมนตรี อากุโธโร, “การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).*

ผลที่เกิดจากการใช้สติพิจารณาสภาวะธรรม (อัมมานุปัสสนา) ทำให้เกิดการกำหนดรู้สรรพสิ่งว่าล้วนเป็นสภาวะธรรม ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เราหรือเขา

พระไพโรจน์ สุจิตโต (เทพพิทักษ์)^{๗๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ ด้านปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ด้านสมาธิ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และด้านศีล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ และผลการเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่า ระดับความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เยาวชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เยาวชนที่มีสถานภาพส่วนบุคคล ด้านเพศ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมของเยาวชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

พระครูใบฎีกาขวรัศย์ อภินนโท (นุชประเสริฐ)^{๗๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทวัดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านจิตใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทวัดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มีผลให้ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อบทบาทวัดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

^{๗๖} พระไพโรจน์ สุจิตโต (เทพพิทักษ์), “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^{๗๗} พระครูใบฎีกาขวรัศย์ อภินนโท (นุชประเสริฐ), “บทบาทวัดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

พระธานี จันทิโก (กลอนนอก)^{๗๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ของเยาวชน ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง” ผลการวิจัย พบว่า ๑) เยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ภาพรวม มีระดับการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับ ปานกลาง ๒) เยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง หลังเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ภาพรวม มีระดับการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมาก ๓) ผลการเปรียบเทียบระดับการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ของเยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ โดยภาพรวมสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ๔) เยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่มีเพศ แตกต่างกัน หลังเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ภาพรวมสูงขึ้น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๕) เยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่มีอายุ แตกต่างกัน หลังเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ภาพรวมสูงขึ้น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๖) เยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่มีอาชีพผู้ปกครอง แตกต่างกัน หลังเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ภาพรวมสูงขึ้น ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๗) เยาวชนตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่มีสถานภาพทางครอบครัว แตกต่างกัน หลังเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ภาพรวมสูงขึ้น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระจำเริญ อุตตเตโช (นวน)^{๗๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๒, S.D = ๐.๕๑$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น มีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖, S.D = ๐.๕๖$) รองลงมา คือด้านวิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๔, S.D = ๐.๕๗$) และสุดท้าย

^{๗๘} พระธานี จันทิโก (กลอนนอก), “การพัฒนาตนเองตามหลักภาวนา ๔ ของเยาวชน ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๗๙} พระจำเริญ อุตตเตโช (นวน), “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ด้านวิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$, $S.D. = 0.59$) อยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพ อายุ และระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐาน

พระสมุห์นพดล จิรสีโล (เจริญผล)^{๔๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาโครงการรักษาศีล ๕ ที่ดำเนินการโดยโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อผลการดำเนินงานพัฒนาโครงการรักษาศีล ๕ ที่ดำเนินการโดยโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบริบทของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.91$, $S.D. = 0.80$) รองลงมา คือ ด้านผลผลิต มีค่า ($\bar{X} = 3.89$, $S.D. = 0.88$) และด้านปัจจัยนำเข้ามีค่า ($\bar{X} = 3.85$, $S.D. = 0.90$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านกระบวนการ มีค่า ($\bar{X} = 3.80$, $S.D. = 0.91$)

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อผลการพัฒนาโครงการรักษาศีล ๕ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า นักเรียนที่มี อายุ ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

พระหมื่น ถิรจิตโต (สีทน)^{๔๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหนองเอาะ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหนองเอาะ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$, $S.D. = 0.087$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านเงื่อนไขความรู้ ($\bar{X} = 4.49$, $S.D. = 0.178$) ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ($\bar{X} = 4.49$, $S.D. = 0.174$) ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ($\bar{X} = 4.48$, $S.D. = 0.145$)

^{๔๐} พระสมุห์นพดล จิรสีโล (เจริญผล) “แนวทางการพัฒนาโครงการรักษาศีล ๕ ที่ดำเนินการโดยโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๔๑} พระหมื่น ถิรจิตโต (สีทน), “การพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหนองเอาะ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

ด้านความมีเหตุผล ($\bar{X} = 4.47, S.D. = 0.176$) ด้านความพอประมาณ ($\bar{X} = 4.45, S.D. = 0.209$)

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านหนองเอาะ อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มี เพศ อายุ อาชีพและรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change) การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact) โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Structure) ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจึงต้องทำความเข้าใจทั้งในด้านทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Time) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Change & Resistance to Change) แต่ที่เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนา ก็คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction for Change) ในลักษณะที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเท่านั้น

ตารางที่ ๒.๔ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระสุวรรณาภรณ์ สิกขวินโย, (๒๕๖๑)	การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก
วิษญาภา เมธีวรรณ, (๒๕๕๓)	ความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังษีวิทยาจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน
มาริษา ชุกิตติพงษ์, (๒๕๕๐)	ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงาน ระดับความผูกพันต่อองค์การ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๒.๔ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
นางสาวดวงกมล โพธิ์แก้ว, (๒๕๖๐)	ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติภายใต้ความมั่นคงของประเทศที่ต้องรองรับผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากในอนาคตจากข้อมูลสถิติผู้สูงอายุประชากรไทย
พระมนตรี อภทฺธโร, (๒๕๖๐)	พระพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นประธาน คนจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับคุณภาพจิตเป็นสำคัญ

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้มีนักวิจัยได้ทำการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้พบว่ามีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สุกิจ ปิลวาสน์^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชุมชน ตำบลโคกหาร อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัย พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลโคกหาร อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ๓.๗๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ๓.๘๔ รองลงมา ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ๓.๘๑ และด้านการตัดสินใจ ๓.๗๘ ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด ๓.๗๑ เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และสถานภาพการสมรส พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้านตำบลโคกหาร อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนคณะกรรมการหมู่บ้านที่มี เพศ อายุ และสถานภาพการสมรสต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^๒ สุกิจ ปิลวาสน์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชุมชน ตำบลโคกหาร อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

พระครูเกษมอินทเขต (วงศ์มา)^{๘๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธแก่ผู้สูงอายุบ้านล้อง หมู่ ๒ ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัย พบว่า ข้อปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ พบว่า ด้านทาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติในข้อเตือนสติญาติผู้สูงอายุให้ทำใจให้สบายและให้อภัย ในพฤติกรรมที่บกพร่องของสมาชิกในครอบครัวและเสนอแนะว่า ชุมชนควรให้กำลังใจผู้สูงอายุ ขอให้ท่านทำใจให้สบาย และให้อภัยในพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของลูกหลาน ด้านศีล กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ โดยการพูดกับผู้สูงอายุด้วยความเมตตา กรุณา ด้วยใจจริงและเสนอแนะว่า ชุมชนควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีเมตตา กรุณา ต่อคนและสัตว์ เพื่อให้ท่านมีสุขภาพจิตใจที่ดี ด้านภavana กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้เตือนญาติผู้สูงอายุเสมอๆ ให้ระวังในเรื่องการรับประทานอาหาร และยารักษาโรค โดยต้องตรวจสอบให้เห็นชัดก่อนว่า เป็นสิ่งที่ควรรับประทานได้ ไม่มีโทษ และเสนอแนะว่า สมาชิกในครอบครัวควรถือเป็นหน้าที่ในการคอยเตือนญาติผู้สูงอายุในบ้านให้ตรวจดูยารักษาโรคให้เห็นชัดก่อนว่า เป็นยารักษาโรคที่เป็นอยู่จริง และไม่มีโทษ จึงค่อยรับประทานชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุ พบว่า ด้านทาน ใช้หลักการสร้างความสัมพันธ์ โดยการดูแลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด บนพื้นฐานของท่าน คือ การอนุเคราะห์เกื้อกูลโดยชุมชนหมั่นให้กำลังใจผู้สูงอายุขอให้ท่านทำใจให้สบายและให้อภัยในพฤติกรรมที่บกพร่องและไม่เหมาะสมของลูกหลานและสมาชิกครอบครัว ด้านศีล หลักการสร้างพลังชุมชนที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจ บนพื้นฐานของศีล คือการสำรวมระวัง โดยชุมชนควรให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ โดยการพูดกับผู้สูงอายุด้วยความเมตตา กรุณา ด้วยใจจริง ด้านภavana ใช้ หลักการประสานประโยชน์ที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่ายังมีคุณค่า บนพื้นฐานภavana คือ การยังกุศลให้เกิดขึ้น โดยสมาชิกในครอบครัวควรถือเป็นหน้าที่ในการคอยเตือนญาติผู้สูงอายุในบ้านให้ตรวจดูยารักษาโรคให้เห็นชัดก่อนว่า เป็นสิ่งที่ควรรับประทานได้ ไม่มีโทษ จึงค่อยรับประทาน

พระมหาอุทิศ อินทปญโญ (โพธิ์แสงทอง)^{๘๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน บ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน บ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง ๔ ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มี

^{๘๓} พระครูเกษมอินทเขต (วงศ์มา), “ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธแก่ผู้สูงอายุบ้านล้อง หมู่ ๒ ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^{๘๔} พระมหาอุทิศ อินทปญโญ (โพธิ์แสงทอง), “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านสร้างเรือง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ และรายได้ ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน บ้านสร้างเรื่อง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน บ้านสร้างเรื่อง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งแย้งกับสมมติฐานที่ว่า ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน บ้านสร้างเรื่อง ตำบลห้วยปล้อง อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน

นฤมล นิลกรรณ^{๔๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขต ท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขตท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด c และผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขตท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขตท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนครูที่มีเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขตท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

พระธำมรงค์ วทฒโน^{๔๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย

^{๔๕} นฤมล นิลกรรณ, “การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขตท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๔๖} พระธำมรงค์ วทฒโน, “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

๓.๕๖ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการร่วมคิด ด้านการร่วมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และด้านการร่วมตัดสินใจ ด้านการร่วมติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีส่วนร่วมสูงสุดคือ ด้านการร่วมปฏิบัติโดย มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๙ และด้านที่มีส่วนร่วมต่ำสุดคือ ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย ๒.๙๒ และผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยการทดสอบสมมติฐาน ผู้ตอบแบบสอบถามที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระครูสังฆรักษ์พงษ์พันธ์ วิสวโร^{๘๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ๓.๐๑๗ และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการวางแผนดำเนินงานกิจกรรม ด้านการสนับสนุนและการปฏิบัติ ด้านการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านและผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษาแผนกธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีสถานภาพ อายุ และวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะ คนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี

^{๘๗} พระครูสังฆรักษ์พงษ์พันธ์ วิสวโร, “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบท ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชนทางภาครัฐและภาคประชาชนมีการสร้างหลักการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการไปพร้อมกัน ประชาชนก็จะได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการทำกิจกรรมและการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมเป็นหลักประกันที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนทุกคนดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

นักวิจัย	ผลการวิจัย
สุกิจ ปิลवासน์, (๒๕๖๑)	คณะกรรมการหมู่บ้านตำบลโคกหาร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก
พระครูเกษมอินทเขต (วงศ์มา), (๒๕๖๒)	ชุมชนหมั่นให้กำลังใจผู้สูงอายุขอให้ท่านทำใจให้สบายและให้อภัยในพฤติกรรมที่บกพร่อง และไม่เหมาะสมของลูกหลานและสมาชิกครอบครัว
พระมหาอุทิศ อินทปญโญ (โพธิ์แสงทอง), (๒๕๕๘)	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านสร้างเรือง อำเภอมือง ศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษทั้ง ๔ ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง
พระครูสังฆรักษ์พงษ์พันธ์ วิสวโร, (๒๕๕๙)	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง
นฤมล นิลกรรณ, (๒๕๕๘)	การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูในกลุ่มสหวิทยาเขตท่าศาลา-นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก
พระฐากร วฑฒโน, (๒๕๕๕)	พระสงฆ์มีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระชาลวาทิต ธรรมทีโป (พลชัย)^{๕๕๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักศีล ๕ ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ผลจากการวิจัย พบว่าโดย ภาพรวม ศีลข้อที่ ๑ การละเว้นจากการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (ปาณาติปาตา เวรมณี) ส่วนมากไม่ค่อยจะฆ่าสัตว์ใหญ่ จะซื้อเนื้อสัตว์จากตลาดมาประกอบอาหาร สภาพปัญหา บางครั้งมีการฆ่าสัตว์ใหญ่ในงานบุญ งานเลี้ยง และเป็นอาหารภายในครอบครัว แต่สัตว์ที่เป็นพาหะ นำเชื้อโรคมาสู่คน เช่น ยุง แมลงสาบ มด สัตว์เลื้อยคลานบางประเภทจะมีการฆ่าอยู่เสมอ เพราะกลัว สัตว์มากัดหรือทำร้ายตนเองและคนในครอบครัว ศีลข้อที่ ๒ ด้านการละเว้นจากการลักขโมย เบียด บังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (อทินนาทานา เวรมณี) ยังคงรักษาศีลข้อ ๒ ไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังรักษาทรัพย์สินและผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม สภาพปัญหา อาจจะมีหยิบจับของ ภายในบ้านที่วางอยู่ไปใช้โดยไม่ได้บอกกล่าวใคร เพราะเห็นเป็นของใช้ที่อยู่ในบ้านของตนเอง และใน ชุมชนอาจจะมีบ้างที่เด็ก ๆ บางคนหยิบฉวยของผู้อื่นไปโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งผู้ใหญ่ได้ทำการ ตักเตือนเด็ก ๆ ในการประพฤติเช่นนี้แล้ว ศีลข้อที่ ๓ ด้านการละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่ ประทุษร้ายต่อของรักของหวงอันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขา ให้เสื่อมเสีย (กาเมสุมิจจา จารา เวรมณี) โดยส่วนมากเคร่งครัดใน ศีลข้อ ๓ ไม่ประพฤติผิดนอกใจ คู่ครองของตน สภาพปัญหา อาจจะมีบางครอบครัวที่มีปัญหาเรื่องบุคคลที่สามเข้ามาแทรกแซง ศีล ข้อที่ ๔ ด้านการละเว้นจากพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขของเขาด้วย วาจา (มุสาวาทา เวรมณี) ส่วนมากเคร่งครัดใน ศีลข้อ ๔ สภาพปัญหา มีบางครั้งที่โกหกเพื่อความ สบายใจของคนในครอบครัว หรือเรียกว่า โกหกสีขาว ศีลข้อที่ ๕ ด้านการละเว้นจากเครื่องดองของ เมา สิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหาย ผิดพลาดเพราะขาดสติ (สุรา เมรยมัชชขมาพัสฏฐานา เวรมณี) โดยปกติไม่ดื่มสุราและเสพของมีเมา ไม่ข้องเกี่ยวกับสารเสพติด อาจจะมีสูบบุหรี่บ้าง มีการรณรงค์เมาไม่ขับ สภาพปัญหา มีการสังสรรค์กับเพื่อนฝูงเป็นบางครั้ง หรือ ดื่มในงานเลี้ยง งานบุญตามประเพณีต่าง ๆ

จงลักษณ์ เผือกผิวงค์^{๕๕๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สติในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน: ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติธรรมวัดคู้บอน” ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมวัดคู้บอน ส่วน

^{๕๕๕} พระชาลวาทิต ธรรมทีโป (พลชัย), “การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๕๕๖} จงลักษณ์ เผือกผิวงค์, “การประยุกต์ใช้สติในการดำเนินชีวิตประจำวัน: ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติธรรม วัดคู้บอน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณรอบวัด ซึ่งทางวัดจะจัดให้มีการอบรมวิปัสสนากรรมฐานทุกเดือน ในช่วงเข้าพรรษาผู้ปฏิบัติธรรมจะมาพักที่วัดเพื่อถือศีลอุโบสถ ผู้ปฏิบัติธรรมที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดเป็นประจำส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และเป็นผู้หญิง มีการรักษาศีล ๕ และศรัทธาในพระรัตนตรัยซึ่งก็สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสติในพุทธศาสนา สติ คือความระลึกได้ถึงความผิด ชอบ ชั่ว ดี เป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้คิดพูดทำในสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้ไม่ลืมตัว ไม่เผลอตัวใช้ปัญญาพิจารณา สติเป็นหลักปฏิบัติสำคัญที่เป็นส่วนเกื้อหนุนอยู่ในหลักธรรมสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ อินทรีย์ ๕ ภาระ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น

พระครูธรรมคุณประสิทธิ์ (นิตย์ เตชสีโล)^{๙๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของพระสงฆ์ผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน” ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการดำเนินชีวิต ๓ ด้าน คือ (๑) ปัญหาด้านสุขภาพทางร่างกาย เช่น อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ ไม่มีเรี่ยวแรง กระจายน้ำมาก ตื่นน้ำมาก ปัสสาวะมาก กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ มีความอยากฉันทอาหารหวาน น้ำหนักลดทั้ง ๆ ที่ฉันทอาหารมาก มีปัญหาเรื่องการควบคุมน้ำหนัก รวมทั้ง มีโรคแทรกซ้อน คือ โรคไต โรคเกาต์ และข้อเข่าเสื่อม ความดันโลหิตสูง เป็นแผลเรื้อรัง มีผื่นคันตาม ข้อพับ ซาตามมือและเท้า ปวดแสบปวดร้อนบริเวณปลายมือปลายเท้า (๒) ปัญหาด้านสุขภาพจิต เช่น ไม่มีสมาธิ ขาดความมั่นใจ มีความวิตกกังวลอารมณ์หงุดหงิดง่าย บางครั้งก็มีอาการเซื่องซึม กลัวควบคุมอาการเบาหวานไม่ได้ ทำให้เกิดอาการเบื่อหน่าย ท้อแท้กับโรค กินไม่ได้นอนไม่หลับ ไม่สนใจอยากทำอะไร ความไม่สบายใจ ซึมเศร้า (๓) ปัญหาด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม มีหลักธรรม ๓ ประการที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของพระสงฆ์ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ได้แก่ (๑) หลักอภินิหารปัจเจกชน ธรรมที่ควรพิจารณาให้ยอมรับตามความจริง ๕ ประการ ที่ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ทุกวัน (๒) หลักอินทรีย์สังวร การรู้จักสำรวมระวัง มีการคุ้มครองป้องกันเวลาที่มีการเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส การสัมผัส การคิดนึกหรือรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ (๓) หลักโภชนาปัตตัญญูตา คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร

พระปลัดจันทร์ สิริจันโท (พงษ์แดง)^{๙๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลัก

^{๙๐} พระครูธรรมคุณประสิทธิ์ (นิตย์ เตชสีโล), “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของพระสงฆ์ผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^{๙๑} พระปลัดจันทร์ สิริจันโท (พงษ์แดง), “แนวทางการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

พรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมากและผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นที่มีต่อระดับต่อการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ครูที่มีเพศอายุ และประสบการณ์การทำงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร ๔ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนครูที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

พระมหาพินิจ ฐิตปณฺโณ^{๙๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด” ผลการวิจัย พบว่า ผู้ถูกควบคุมความประพฤติที่มีปัจจัยทางพุทธธรรมด้านสังคัมและด้านจิตลักษณะอยู่ในเกณฑ์ระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ ๓.๘๐ และ ๓.๗๔ ตามลำดับ และผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีระดับความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธยาเสพติดของผู้ติดยาเสพติดอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ เมื่อพิจารณาแยกตามองค์ประกอบความเข้มแข็งของจิตใจตามหลักพุทธธรรม คือ การพัฒนาทางจิตใจตามหลักไตรสิกขา ความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติดด้วยการกำกับตนเอง และ ความมีเมตตาตามหลักพรหมวิหารธรรม อยู่ในระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ย ๓.๗๖, ๓.๕๐ และ ๓.๖๓ ตามลำดับ ปัจจัยด้านจิตลักษณะของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ มีน้ำหนักอิทธิพลทางบวกต่อความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดเท่ากับ ๑.๐๒ ซึ่งถือว่ามือน้ำหนักอิทธิพลในระดับสูงมาก ตัวแปรความเชื่อมั่นในตนเองและความมุ่งมั่นอนาคต มีน้ำหนักอิทธิพลสูงสุด คือ .๗๙ ส่วนสุขภาพจิตมีน้ำหนักอิทธิพล .๖๕ และพบว่าความเข้มแข็งของจิตใจต่อการปฏิเสธสิ่งเสพติดของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ จากองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาทางจิตใจ ด้านความมุ่งมั่นในการบำบัดยาเสพติด และด้านความมีเมตตา พบว่าทุกตัวมีน้ำหนักอิทธิพลอยู่ในเกณฑ์ที่สูง คือ .๗๙ .๖๘ และ .๗๓ ตามลำดับ

พระธนพล กนตสีโล (เรือนเพ็ชร)^{๙๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัย พบว่า ระดับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต โดยรวมอยู่ใน

^{๙๒} พระมหาพินิจ ฐิตปณฺโณ, “ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^{๙๓} พระธนพล กนตสีโล (เรือนเพ็ชร) “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ระดับปานกลาง (=๓.๒๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (=๓.๔๑) รองลงมาได้แก่ ด้านร่างกายและด้านความสัมพันธ์ทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (=๓.๒๘) ส่วนด้านที่อยู่อาศัย มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (=๓.๑๕) เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน พบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาล ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ที่มีข้อมูลทั่วไป แตกต่างกัน พบว่าผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือนต่างกัน เทศบาลตำบลเทพกระษัตรีมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

พระอธิการสุพัฒน์ ฐิติธมโม (เตกิงสุข)^{๔๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในจังหวัดสระแก้ว” ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในจังหวัดสระแก้ว พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในจังหวัดสระแก้ว เป็นการพัฒนาโดยอาศัยปัจจัย ๘ ด้านคือ ๑) ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม ๒) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ๓) ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ๔) ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ๕) ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม ๖) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน ๗) ด้านสิทธิของลูกจ้าง ๘) ด้านความปลอดภัยและการส่งเสริมสุขภาพ ทำให้สามารถหาเงินส่งกลับบ้านให้พ่อแม่ได้ใช้จ่ายมีสิ่งของเครื่องใช้ที่ทันสมัยส่งผลให้มีรายได้ขึ้นและการได้มีชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้มาจูละเจ็ครอบครัวที่อยู่บ้านเดิม มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับที่อยู่เดิม มีความพึงพอใจในชีวิตอยู่ในระดับหนึ่ง ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น

เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในจังหวัดสระแก้ว ผลการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติ ซึ่งเป็นการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า แรงงานชาวต่างชาติในจังหวัดสระแก้วที่มีเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีคุณภาพชีวิตแตกต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

^{๔๔} พระอธิการสุพัฒน์ ฐิติธมโม (เตกิงสุข), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างชาติในจังหวัดสระแก้ว”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

พระถนอมศักดิ์ อภิกุโน (ขุนเพชร)^{๔๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษา ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดการพัฒนาชุมชน การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้าน มีสุขภาพดีขึ้นทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดสร้างสรรค์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด โดยเฉพาะในขั้นตอนของการร่วมคิดร่วมทำ จะทำให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครองและขนบธรรมเนียมประเพณี

ปัญหาของชุมชนตำบลกุดลาดทางด้านกายภาพ เนื่องจากชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้พื้นที่อยู่อาศัยของคนในสังคมคับแคบลงและการเพิ่มขึ้นของยานพาหนะทำให้การเดินทางไปมาติดขัดการจราจรไปมาไม่สะดวก ปัญหาของชุมชนตำบลกุดลาดทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ขยะมูลฝอยสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อากาศเสีย น้ำเน่าเสีย เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากชุมชนเกษตรกรรมเป็นสังคมแบบอุตสาหกรรมการเกิดค่านิยมใหม่ๆ ปัญหาของชุมชนตำบลกุดลาดทางด้านจิตใจและอารมณ์ ประชาชนในชุมชนขาดขาดหลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้มีความเชื่อผิดๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเครียดและมีปัญหาทางด้านจิต ปัญหาด้านปัญญา คือ ไม่ค่อยศึกษาธรรม หรือนั่งสมาธิ สถานศึกษาหรือโรงเรียน ในชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการศึกษาล่าเรียน โดยพระสงฆ์ได้มีส่วนในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วย

พระครูสุพพิธานจันโทภาส (ณัฐวัฒน์ วงศ์คำ)^{๔๖} “ศึกษากระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตามแนวพระพุทธศาสนาในเขตตำบลยกกระบัตร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก” ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนานั้น คือ การพัฒนาชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง เป็นธรรมอยู่ในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดังงามนั้น เราเรียกกันว่า มรรค เป็นของคู่กันกับหลักการอีกอย่างหนึ่ง คือ ไตรสิกขา คือ ต้องมีการฝึกฝนหรือฝึกหัด เพราะฉะนั้น การศึกษา ก็คือ การฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดังงาม การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุตามหลัก ของภavana ๔ คือ (๑) กายภavana พัฒนากายหรือการฝึกอบรมกาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (๒) ศีลภavana การพัฒนาความประพฤติหรือการฝึกอบรมศีล

^{๔๕} พระถนอมศักดิ์ อภิกุโน (ขุนเพชร), “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ : กรณีศึกษา ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๔๖} พระครูสุพพิธานจันโทภาส (ณัฐวัฒน์ วงศ์คำ), “ศึกษากระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาในเขตตำบลยกกระบัตร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

คือ การความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่อง กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม (๓) จิตตภาวนา การพัฒนาจิตหรือการฝึกอบรมจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้น ในคุณธรรมความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใส (๔) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญาหรือการฝึกอบรมปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ และการหยั่งรู้ความจริงให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาวะหรือตามที่มันเป็นไป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตตำบลยกกระบัตร อำเภอสามเภา จังหวัดตาก พบว่า มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการดำเนินตามนโยบายของตำบลที่มีการจัดการด้วยการจัดชุดกิจกรรมต่าง ๆ มีความพยายามจะทำให้ครบทุกด้านเพื่อให้ได้ผลแบบองค์รวม เป็นคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ เช่น โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ กิจกรรมการเข้าวัดทำบุญ กิจกรรมการส่งเสริมการประกอบอาชีพ เป็นต้น แต่ก็ยังไม่สามารถทำได้ผลสัมฤทธิ์เต็มประสิทธิภาพ เพราะบางกิจกรรมไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน และไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ จึงมีการเพิ่มกระบวนการจัดกิจกรรมบางอย่างในเชิงพุทธเพิ่มเข้าไปให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม ทั้งทางด้านกาย สังคม จิต และปัญญา

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นลักษณะที่ดีเด่นของบุคคลในความเป็นอยู่ ครอบคลุมลักษณะที่เป็นความต้องการทางวัตถุ และทางจิตใจของบุคคล สามารถดำรงชีวิตได้ในระดับที่เหมาะสม ให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และไม่เบียดเบียนธรรมชาติ อีกทั้งยังควรรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคมตลอดจนมีความเป็นไปได้ที่จะบรรลุถึงความปรารถนาในชีวิตการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ บุคคลจะต้องเริ่มต้นด้วยตัวเอง เปิดใจยอมรับกับการพัฒนาตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิต ต้องมีความพร้อมสำหรับการศึกษาเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง แล้วจะทำให้บุคคลนั้นสามารถใช้ชีวิตร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ตารางที่ ๒.๖ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

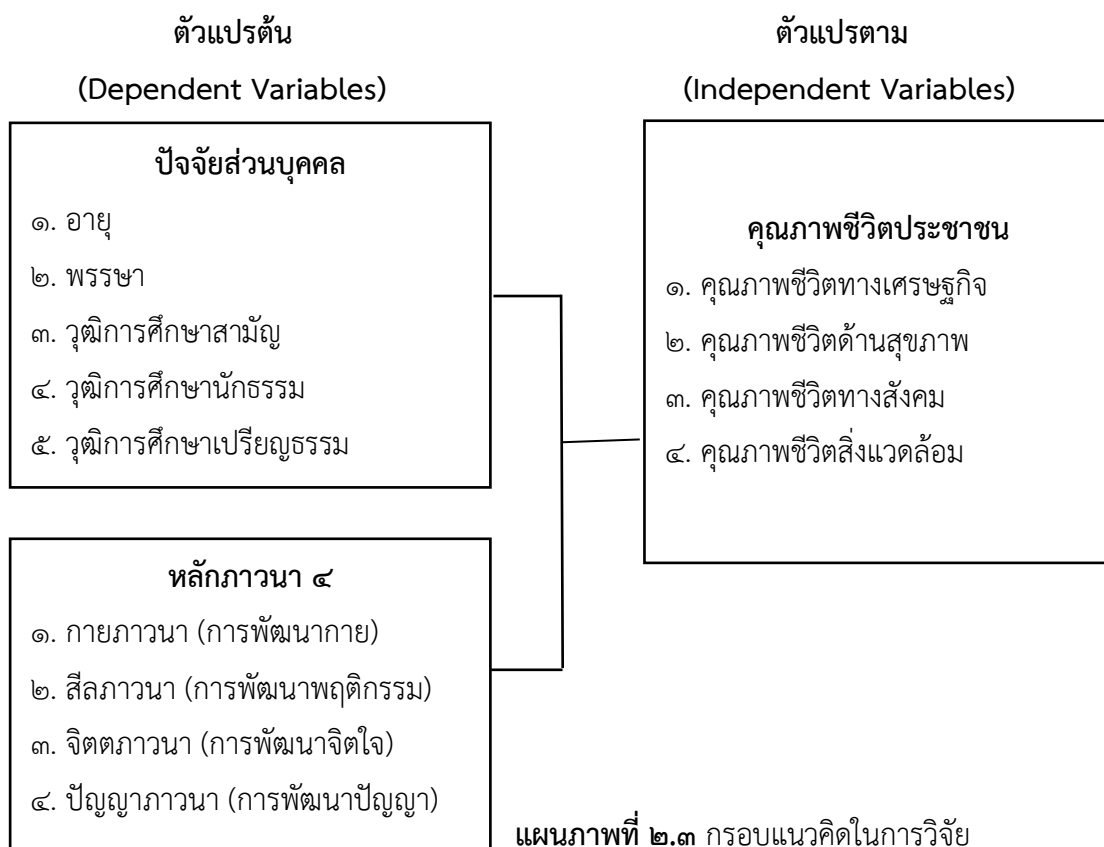
นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระชาญวิทย์ ธมฺมทีโป (พลชัย), (๒๕๖๑)	โดยภาพรวม ศีลข้อที่ ๑ การละเว้นจากการฆ่า ส่วนมากไม่ค่อยจะฆ่าสัตว์ใหญ่ ศีลข้อที่ ๒ ด้านการละเว้นจากการลักขโมย เบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ยังคงรักษาศีลข้อ ๒ ไว้ได้เป็นอย่างดี ศีลข้อที่ ๓ ด้านการละเว้นจากการประพฤตินอกใจคู่ครองของตน ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตน ศีลข้อที่ ๔ ด้านการละเว้นจากพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุข ส่วนมากเคร่งครัดในศีล ศีลข้อที่ ๕ ด้านการละเว้นจากเครื่องดองของเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ไม่ข้องเกี่ยวกับสารเสพติด
จงลักษณ์ เมื่อกผิววงศ์, (๒๕๖๑)	ผู้ปฏิบัติธรรมวัดคูบอน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนบริเวณรอบวัด ซึ่งทางวัดจะจัดให้มีการอบรมวิปัสสนากรรมฐานทุกเดือน ในช่วงเข้าพรรษาผู้ปฏิบัติธรรมจะมาพักที่วัดเพื่อถือศีลอุโบสถ
พระครูธรรมคุณประสิทธิ์ (นิตย์ เตชสีโล), (๒๕๖๒)	ปัญหาในการดำเนินชีวิต ๓ ด้าน คือ (๑) ปัญหาด้านสุขภาพทางร่างกาย เช่น อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ ไม่มีเรี่ยวแรง ระบายน้ำมาก ตึมน้ำมาก ปัสสาวะมาก กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ มีความอยากฉันอาหารหวาน น้ำหนักลดทั้ง ๆ ที่ฉันอาหารมาก มีปัญหาเรื่องการควบคุมน้ำหนัก
พระปลัดจันทร์ สิริจันโท (พงษ์แดง), (๒๕๖๒)	ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาการบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก
พระมหาพินิจ ฐิตปญโญ, (๒๕๖๒)	ผู้ถูกควบคุมความประพฤติมีปัจจัยทางพุทธธรรมด้านสังคมและด้านจิตลักษณะอยู่ในเกณฑ์ระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ ๓.๘๐ และ ๓.๗๔ ตามลำดับ

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ไว้ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคลของพระสงฆ์ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม วุฒิการศึกษาสามัญ และหลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวะนา ๔ คือ ๑) กายภาวะนา ๒) สีสภาวะนา ๓) จิตตภาวะนา ๔) ปัญญาภาวะนา^{๑๗}

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ ๒) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ๓) คุณภาพชีวิตทางสังคมและ ๔) คุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม^{๑๘} ดังแผนภาพที่ ๒.๓ ดังนี้

^{๑๗} ออง ปณจก (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๒๑.

^{๑๘} นิตสารัตน์ ศิลปะเดช, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๕ - ๘๖.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภวนา ๔ ของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษาเอกสาร(Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยได้ กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดหัวข้อปัญหา วัตถุประสงค์ในการวิจัยและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย
๓. กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสงฆ์ในเขตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยมีจำนวนทั้งสิ้น ๒๑๒ รูป^๑

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๒๑๒ รูป โดยคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้^๒

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N = จำนวนประชากรทั้งหมด
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
 n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
 ประชากรทั้งหมด ๒๑๒คน เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$n = \frac{212}{1 + 212(0.05)^2}$$

$$n = \frac{212}{1 + 0.53}$$

$$n = \frac{212}{1.53}$$

$$n = 139$$

เพราะฉะนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๑๓๙ คน

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย ให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งตามตำบล

^๑ สำเนาเอกสาร, วาระประชุมประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๓, (โรงพิมพ์ : สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๕๖๓), หน้า ๒๓.

^๒ สุวรรีย์ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

(Stratified Random Sampling) โดยใช้พระสงฆ์ เป็นระดับในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นสัดส่วน โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละชั้น} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละชั้น}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๓๙ คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกตามตำบล ตามสัดส่วนของประชากรรายละเอียดดังตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (รูป)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ตำบลเจริญธรรม	๕๐	๓๒
ตำบลคลองเรือ	๔๗	๓๑
ตำบลบ้านลำ	๔๕	๓๐
ตำบลหนองสรวง	๓๗	๒๔
ตำบลหนองหมู	๓๓	๒๒
รวม	๒๑๒	๑๓๙

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งสังเคราะห์มาจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ก. การสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและเอกสารแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ข. ลักษณะสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการโดยถามเกี่ยวกับอายุพรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ วุฒิมัธยมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และวุฒิมัธยมศึกษาปริญญาตรี

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ รวม ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านกายภาวะนา (การพัฒนาการ) มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

๒. ด้านศีลภาวะนา (การพัฒนาพฤติกรรม) มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

๓. ด้านจิตภาวะนา (การพัฒนาจิตใจ) มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

๔. ด้านปัญญาภาวะนา (การพัฒนาปัญญา) มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี รวม ๔ ด้านซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านคุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

๒. ด้านคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

๓. ด้านคุณภาพชีวิตทางสังคม มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

๔. ด้านคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๓ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

ค. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างไว้ไปดำเนินการตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ Face validity (ความตรงเชิงพินิจ) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยที่ปรีกษาสารนิพนธ์ ทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหา ขอบเขตของแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล

๒) การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)^๔ โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและเนื้อหาวิจัยไม่น้อยกว่า ๕ ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ ทุกข้อ โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการหาค่า IOC จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

^๓ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

^๔ พระมหาภคณี อภินิหาร, กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๖.

- ๑) พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ. ดร. ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา
- ๒) พระเมธาวิญญูสร, รศ. ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ๓) ผศ.ดร.,ประเสริฐ ธิลาว ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัย
- ๔) รศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) พระมหานิกธ ฐานุตโตโร, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) การหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรของงานวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^๔ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Try Out) ทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๗๗

๔) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยที่วิเคราะห์ผลได้จากการทดลองใช้ (Try Out) ตามคำแนะนำของที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๕) สร้างเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำเสนอต่อที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นและจัดพิมพ์ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒) ผู้วิจัยเสนอติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือพระสงฆ์ จำนวน ๒๑๒ คนและกลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ จำนวน ๑๓๙ รูป โดยในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

^๔ Lee J. Cronbach, *Essentials of Psychological Testing*, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p. 67.

ตัวเองพร้อมผู้ช่วยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ ๑-๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๓ รวมใช้ระยะเวลา ๑ สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๑๓๙ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมา ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓.๒.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการพัฒนาตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ และคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

๓) การทดสอบสมมติฐานที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ใช้การวิเคราะห์สถิติแบบ t-test และ F-test

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis technic)

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระสงฆ์ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำนวน ๓ รูป คือ

๑) พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจโนโท ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม

๒) พระครูไพโรจน์ธรรม (ธมมโชโต) ตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบ้านลำ

๓) พระครูนันทจริยคุณ (อานนโท) ตำแหน่งเจ้าคณะตำบลคลองเรือ

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำนวน ๓ คน คือ

๔) นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์ ตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง

๕) นางมธุรส นัฐปิลันธน์ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู

๖) นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง ตำแหน่งนักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลัก
 ภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำนวน ๓ คน คือ

๗) นายบุญธรรม เสวกพันธ์ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่๙

๘) นายมนตรี พลอยประเสริฐ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่๑

๙) นายเดชา รทวัน ตำแหน่ง ส.อบต.

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการทางการจัดการเชิงพุทธ จำนวน ๓ รูป คือ

๑๐) พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ

๑๑) พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน

๑๒) พระครูวิมลธรรมานุรักษ์ ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอนที่ ๒ เป็นข้อความคำถามจำนวน...ข้อ คือ... ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการหาค่า IOC ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญ (Experts) จำนวน ๕ รูปหรือคนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทฤษฎี ด้านระเบียบวิธีวิจัย และด้านพระพุทธศาสนาหรือด้านการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัยเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ได้แก่

๑) พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ผศ.ดร. ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

๒) พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.ประเสริฐ อิลาว ผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัย

๔) รศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) พระมหานิกธ ฐานุตโตโร, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐ และมีการใช้ภาษาไม่เหมาะสมในบางข้อ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

ระยะที่หนึ่ง เป็นขั้นตอนการเตรียมการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) ทำการนัดหมายวันเวลาที่จะไปขอสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๒) ขออนุญาตจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
- ๓) ส่งหนังสือแนะนำและแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้าอย่างน้อย ๗ วัน
- ๔) เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึกและ

อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

ระยะที่สอง เป็นขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) แนะนำตัวผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างความคุ้นเคย
- ๒) แจ้งวัตถุประสงค์ของการมาสัมภาษณ์ และอธิบายลำดับขั้นตอนในการสัมภาษณ์
- ๓) ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป ในขณะที่ทำ

การสัมภาษณ์ เพื่อใช้อ้างอิงในการสรุปผลการวิจัย

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) และงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๓๙ รูป เพื่อหาระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ว่าอยู่ในระดับใด และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ รูป/คน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ ๑

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๕ แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)

๔.๖ องค์กรความรู้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในส่วนของ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิ การศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ได้ปรากฏผล ดังรายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๑๓๙)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. อายุ		
๒๐ - ๒๕ ปี	๒๑	๑๕.๑
๒๖ - ๓๐ ปี	๓๒	๒๓.๐
๓๑ - ๓๕ ปี	๓๒	๒๓.๐
๓๖ - ๔๐ ปี	๒๐	๑๔.๔
๔๑ - ๔๕ ปี	๑๓	๙.๔
มากกว่า ๔๖ ปี	๒๑	๑๕.๑
รวม	๑๓๙	๑๐๐
๒. พรรษา		
ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๕๘	๔๑.๗
๖ - ๑๐ พรรษา	๓๒	๒๓.๐
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๒๔	๑๗.๓
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๑๒	๘.๖
๒๑ - ๒๕ พรรษา	๖	๔.๓
มากกว่า ๒๖ พรรษา	๗	๕.๐
รวม	๑๓๙	๑๐๐
๓. วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๖๘	๔๘.๙
ปริญญาตรี	๕๖	๔๐.๓
ปริญญาโท	๑๐	๗.๒
ปริญญาเอก	๕	๓.๖
รวม	๑๓๙	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

(n=๑๓๙)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๔. วุฒิการศึกษานักธรรม		
นักธรรมชั้นตรี	๓๐	๒๑.๖
นักธรรมชั้นโท	๔๘	๓๔.๕
นักธรรมชั้นเอก	๖๐	๔๓.๒
ไม่มีวุฒินักธรรม	๑	๐.๗
รวม	๑๓๙	๑๐๐
๕. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		
ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓	๒๙	๒๐.๙
ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖	๒๓	๑๖.๕
ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๑๐	๗.๒
ไม่มีวุฒิปริญญาเปรียญธรรม	๗๗	๕๕.๔
รวม	๑๓๙	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” จำแนกได้ดังนี้

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๒๖ - ๓๐ ปี จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ ซึ่งเท่ากับผู้มีอายุ ๓๑ - ๓๕ ปี จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ รองลงมามีอายุ ๒๐ - ๒๕ ปี จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑ ซึ่งเท่ากับผู้มีอายุมากกว่า ๔๖ ปี จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑ ถัดมามีอายุ ๓๖ - ๔๐ ปี จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔ และสุดท้ายมีอายุ ๔๑ - ๔๕ ปี จำนวน ๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๔ ตามลำดับ

พรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๕๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗ รองลงมามีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ ถัดมามีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ ถัดต่อมามีพรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา จำนวน ๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ ถัดมาอีกมีพรรษามากกว่า ๒๖ พรรษา จำนวน ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ และสุดท้ายมีพรรษา ๒๑ - ๒๕ พรรษา จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๖๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙ รองลงมามีวุฒิการศึกษาสามัญปริญญาตรี จำนวน

๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๓ ถัดมามีวุฒิการศึกษาสามัญปริญญาโท จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ และสุดท้ายมีวุฒิการศึกษาสามัญปริญญาเอก จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๖ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษานักธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๒ รองลงมามีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นโท จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ ถัดมามีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี จำนวน ๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖ และสุดท้ายไม่มีวุฒินักธรรม จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๗ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๗๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๔ รองลงมามีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ จำนวน ๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๙ ถัดมามีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖ จำนวน ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และสุดท้ายมีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙ จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ ตามลำดับ

๔.๒ ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๒.๑ ระดับการพัฒนาตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัยได้กำหนดไว้มีจำนวน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านกายภavana (การพัฒนากาย) ๒) ด้านศีลภavana (การพัฒนาพฤติกรรม) ๓) ด้านจิตภavana (การพัฒนาจิตใจ) และ ๔) ด้านปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) ในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๖ ตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม

(n=๑๓๙)

การพัฒนาตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านกายภavana (การพัฒนากาย)	๓.๗๙	๐.๙๕๔	มาก
๒. ด้านศีลภavana (การพัฒนาพฤติกรรม)	๓.๖๙	๐.๔๗๓	มาก
๓. ด้านจิตภavana (พัฒนาจิตใจ)	๓.๖๙	๐.๔๙๕	มาก
๔. ด้านปัญญาภavana (พัฒนาปัญญา)	๓.๖๓	๐.๔๕๓	มาก
ภาพรวม	๓.๗๐	๐.๓๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๓๖๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

- ๑) ด้านกายภavana (การพัฒนากาย) ($\bar{X} = ๓.๗๙$, S.D. = ๐.๙๕๔)
- ๒) ด้านศีลภavana (การพัฒนาพฤติกรรม) ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๗๓)
- ๓) ด้านจิตภavana (พัฒนาจิตใจ) ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๙๕)
- ๔) ด้านปัญญาภavana (พัฒนาปัญญา) ($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๔๕๓) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านกายภavana (การพัฒนากาย)

(n=๑๓๙)

ด้านกายภavana (การพัฒนากาย)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักสำรวมระมัดระวัง ไม่ให้เกิดโทษทางกาย	๔.๐๔	๐.๙๔๓	มาก
๒. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้เข้าใจธรรมชาติและ สามารถปรับตัวให้อยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข	๓.๘๔	๐.๙๑๑	มาก
๓. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งใจที่จะนำศีลไปปฏิบัติ เพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นทางกาย	๓.๕๗	๐.๙๗๘	มาก
๔. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีความเข้าใจในหลักปฏิบัติเพื่อ นำไปรักษาสุขภาพทางกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ	๓.๗๖	๐.๙๗๗	มาก
๕. พระสงฆ์จัดฝึกหลักกายภavanaแก่ประชาชนให้มีพฤติกรรม ทางกายเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และอยู่ได้อย่างมีความสุข	๓.๗๖	๐.๙๘๒	มาก
รวม	๓.๗๙	๐.๔๙๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภavana ๔
ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านกายภavana (การพัฒนากาย) ในภาพรวมอยู่ในระดับ
มาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๙, S.D. = ๐.๔๙๕)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้

๑) พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักของกายภavanaแก่ประชาชนให้รู้จักสำรวมระมัดระวังไม่ให้เกิดโทษทางกาย ($\bar{X}$ = ๔.๐๔, S.D. = ๐.๙๔๓)

๒) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้เข้าใจธรรมชาติและสามารถปรับตัวให้อยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ($\bar{X}$ = ๓.๘๔, S.D. = ๐.๙๑๑)

๓) พระสงฆ์จัดฝึกหลักกายภavanaแก่ประชาชนให้มีพฤติกรรมทางกายเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และอยู่ได้อย่างมีความสุข ($\bar{X}$ = ๓.๗๖, S.D. = ๐.๙๘๒)

๔) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีความเข้าใจในหลักปฏิบัติเพื่อนำไปรักษาสุขภาพทางกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = ๓.๗๖, S.D. = ๐.๙๗๗)

๕) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งใจที่จะนำศีลไปปฏิบัติเพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นทางกาย ($\bar{X}$ = ๓.๕๗, S.D. = ๐.๙๗๘) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสี่ภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม)

(n=๑๓๙)

ด้านสี่ภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถดำรงตนให้อยู่ ร่วมกับสังคม หรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข	๓.๙๗	๐.๙๘๕	มาก
๒. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในศีลไม่ล่วง ละเมิดในศีลที่อาจก่อให้เกิดความทุกข์ได้	๓.๖๘	๐.๘๖๒	มาก
๓. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในสุจริต ๓ ไม่ ปฏิบัติตนไปในทางทุจริตอันเป็นเหตุทำให้เกิดโทษได้	๓.๖๑	๐.๙๘๒	มาก
๔. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในสุจริต ๔ หรือ มีความสำรวมทางวาจา พุดจาไพเราะ ไม่พูดปดตเท็จ ได้อย่างปกติ	๓.๕๘	๐.๙๕๕	มาก
๕. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในศีล ๕ ทำให้ เป็นที่ยอมรับ และเคารพนับถือของคนในชุมชนหรือใน สังคมเป็นอย่างมาก	๓.๖๒	๑.๐๒๔	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๔๗๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔
ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสี่ภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ในภาพรวมอยู่ใน
ระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๖๙, S.D. =๐.๔๗๓)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้

๑) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรืออยู่ร่วมกับคน
อื่นได้อย่างปกติสุข ($\bar{X}$ =๓.๙๗, S.D. =๐.๙๘๕)

๒) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในศีลไม่ล่วงละเมิดในศีลที่อาจก่อให้เกิดความ
ทุกข์ได้ ($\bar{X}$ =๓.๖๘, S.D. =๐.๘๖๒)

๓) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในศีล ๕ ทำให้เป็นที่ยอมรับ และเคารพนับถือ
ของคนในชุมชนหรือในสังคมเป็นอย่างมาก ($\bar{X}$ =๓.๖๒, S.D. =๑.๐๒๔)

๔) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในสุจริต ๓ ไม่ปฏิบัติตนไปในทางทุจริตอันเป็น
เหตุทำให้เกิดโทษได้ ($\bar{X}$ =๓.๖๑, S.D. =๐.๙๘๒) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวะ ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านจิตภาวะ (การพัฒนาจิตใจ)

(n=๑๓๙)

ด้านจิตภาวะ (การพัฒนาจิตใจ)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีจิตใจเข้มแข็งสามารถ แก้ไขปัญหาในชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๓.๘๕	๐.๘๙๒	มาก
๒. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีสมาธิในการปฏิบัติ หน้าที่ของตนเองได้อย่างมีคุณภาพ	๓.๕๔	๐.๙๓๕	มาก
๓. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถปรับปรุงจิตใจของ ตนเองให้มีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาและสิ่งที่ดีงาม เพิ่มมากขึ้น	๓.๕๙	๐.๙๖๙	มาก
๔. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีสติสัมปชัญญะในการ กระทำที่ดี มีความระลึกรู้ได้และความละเอียดเกรงกลัว ต่อบาปในอกุศลกรรม	๓.๘๘	๑.๐๑๕	มาก
๕. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ และมีความเข้าใจชัดเจนตามความเป็นจริงว่า อะไรคือ กุศลและอะไรคืออกุศล	๓.๖๐	๐.๘๖๕	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๔๙๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวะ ๔
ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านจิตภาวะ (การพัฒนาจิตใจ) ในภาพรวมอยู่ในระดับ
มาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๙, S.D. = ๐.๔๙๕)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้

๑) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีสติสัมปชัญญะในการกระทำที่ดี มีความระลึกรู้ได้และ
ความละเอียดเกรงกลัวต่อบาปในอกุศลกรรม ($\bar{X}$ = ๓.๘๘, S.D. = ๑.๐๑๕)

๒) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีจิตใจเข้มแข็งสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตของตนเองได้
อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}$ = ๓.๘๕, S.D. = ๐.๘๙๒)

๓) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถนำไปปฏิบัติได้และมีความเข้าใจชัดเจนตาม
ความเป็นจริงว่า อะไรคือกุศลและอะไรคืออกุศล ($\bar{X}$ = ๓.๖๐, S.D. = ๐.๘๖๕)

๔) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถปรับปรุงจิตใจของตนเองให้มีเมตตา กรุณา มุชิตาและอุเบกขาและสิ่งที่ดีงามเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = ๓.๕๙$, S.D. = ๐.๙๖๙) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการพัฒนาตามหลักภาวะ ๔ ของ พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)
(n=๑๓๙)

ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่วด้วยปัญญา และไม่ข้องเกี่ยวในสิ่งที่ชั่วได้อย่างดี	๓.๖๗	๐.๘๙๖	มาก
๒. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักปฏิบัติตนและสามารถดำรงชีวิตของตนอยู่ในสิ่งที่มีแต่คุณประโยชน์ ไม่ข้องแวะในสิ่งที่ไม่ดีคุณประโยชน์	๓.๕๓	๐.๙๕๘	มาก
๓. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักจัดสรรจัดการความรอบรู้ในกองสังขาร ไม่ยึดติด ไม่เกรงกลัวต่อความเป็นธรรมชาติของสังขาร	๓.๗๒	๐.๙๕๖	มาก
๔. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีความปรีชาหยั่งรู้ในเหตุและผล มีความเข้าใจแยกแยะไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ	๓.๔๗	๑.๐๖๕	ปานกลาง
๕. พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถนำไปอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของตนให้เป็นคนดีของสังคม และดำเนินชีวิตตามหลักวิถีจริยธรรมได้	๓.๗๘	๑.๐๐๖	มาก
รวม	๓.๖๓	๐.๔๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวะ ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๔๕๓)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน ๔ ข้อ และระดับปานกลางจำนวน ๑ ข้อ ดังนี้

๑) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถนำไปอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของตนให้เป็นคนดีของสังคม และดำเนินชีวิตตามหลักวิถีจริยธรรมได้ ($\bar{X} = ๓.๗๘$, S.D. = ๑.๐๐๖)

๒) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักจัดสรรจัดการความรอบรู้ในกองสังขาร ไม่ยึดติด ไม่เกรงกลัวต่อความเป็นธรรมชาติของสังขาร ($\bar{X} = ๓.๗๒$, S.D. = ๐.๙๕๖)

๓) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้สามารถแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่วด้วยปัญญา และไม่ข้องเกี่ยวในสิ่งที่ชั่วได้อย่างดี ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๘๙๖)

๔) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักปฏิบัติตนและสามารถดำรงชีวิตของตนอยู่ในสิ่งที่มีแต่คุณประโยชน์ ไม่ข้องแวะในสิ่งที่ไม่มีความคุณประโยชน์ ($\bar{X} = ๓.๕๓$, S.D. = ๐.๙๕๘)

๕) พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีความปรีชาหยั่งรู้ในเหตุและผล มีความเข้าใจแยกแยะไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ($\bar{X} = ๓.๔๗$, S.D. = ๑.๐๖๕) ตามลำดับ

๔.๒.๒ ระดับคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัยได้กำหนดไว้มีจำนวน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.) ในตารางที่ ๔.๗ - ๔.๑๑ ตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม

(n=๑๓๙)

ระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านเศรษฐกิจ	๓.๖๖	๐.๕๐๕	มาก
๒. ด้านสุขภาพ	๓.๖๑	๐.๕๒๓	มาก
๓. ด้านสังคม	๓.๖๗	๐.๔๖๘	มาก
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๖๗	๐.๕๑๗	มาก
ภาพรวม	๓.๖๕	๐.๓๘๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๕, S.D. = ๐.๓๘๙)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = ๓.๖๗, S.D. = ๐.๕๑๗)

๒) ด้านสังคม ($\bar{X}$ = ๓.๖๗, S.D. = ๐.๔๖๘)

๓) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X}$ = ๓.๖๖, S.D. = ๐.๕๐๕)

๔) ด้านสุขภาพ ($\bar{X}$ = ๓.๖๑, S.D. = ๐.๕๒๓) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเศรษฐกิจ

(n=๑๓๙)

ด้านเศรษฐกิจ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ประชาชนสามารถประกอบอาชีพการงานที่ดีและสุจริตได้	๓.๙๒	๐.๙๙๓	มาก
๒. ประชาชนสามารถสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว	๓.๔๘	๐.๙๓๕	ปานกลาง
๓. ประชาชนมีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน	๓.๖๑	๐.๙๖๗	มาก
๔. ประชาชนสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบันได้	๓.๖๗	๐.๙๔๓	มาก
๕. ประชาชนสามารถรู้จักวิธีการใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างประหยัดพอเพียง และอดออมไว้ในยามจำเป็น	๓.๖๒	๑.๐๐๓	มาก
รวม	๓.๖๖	๐.๕๐๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๕๐๕)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน ๔ ข้อ และระดับปานกลางจำนวน ๑ ข้อ ดังนี้

๑) ประชาชนสามารถประกอบอาชีพการงานที่ดีและสุจริตได้ ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๙๙๓)

๒) ประชาชนสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบันได้ ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๙๔๓)

๓) ประชาชนสามารถรู้จักวิธีการใช้จ่ายทรัพย์สินอย่างประหยัดพอเพียง และอดออมไว้ในยามจำเป็น ($\bar{X} = ๓.๖๒$, S.D. = ๑.๐๐๓)

๔) ประชาชนมีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๙๖๗) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสุขภาพ

(n=๑๓๙)

ด้านสุขภาพ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ประชาชนรู้จักวิธีดูแลสุขภาพอย่างถูกหลักเพื่อไม่ให้มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน	๓.๙๓	๐.๙๕๓	มาก
๒. ประชาชนรู้จักนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อรักษาสุขภาพกาย และจิตใจของตนเองให้ผ่องใส	๓.๕๘	๐.๘๔๒	มาก
๓. ประชาชนรู้จักการใช้ชีวิตอย่างสุขกายสบายใจและพอเพียงกับการเป็นอยู่ของตนเอง	๓.๕๒	๑.๐๑๗	มาก
๔. ประชาชนรู้จักวิธีออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองอย่างถูกวิธี	๓.๕๑	๑.๐๘๖	มาก
๕. ประชาชนรู้จักวิธีเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อร่างกาย	๓.๕๕	๑.๑๐๕	มาก
รวม	๓.๖๑	๐.๕๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสุขภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๕๒๓)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้

๑) ประชาชนรู้จักวิธีดูแลสุขภาพอย่างถูกหลักเพื่อไม่ให้มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน ($\bar{X} = ๓.๙๓$, S.D. = ๐.๙๕๓)

๒) ประชาชนรู้จักนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อรักษาสุขภาพกาย และจิตใจของตนเองให้ผ่องใส ($\bar{X} = ๓.๕๘$, S.D. = ๐.๘๔๒)

๓) ประชาชนรู้จักวิธีเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อร่างกาย ($\bar{X} = ๓.๕๕$, S.D. = ๑.๑๐๕)

๔) ประชาชนรู้จักการใช้ชีวิตอย่างสุขกายสบายใจและพอเพียงกับการเป็นอยู่ของตนเอง ($\bar{X} = ๓.๕๒$, S.D. = ๑.๐๑๗)

๕) ประชาชนรู้จักวิธีออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองอย่างถูกวิธี ($\bar{X} = ๓.๕๑$, S.D. = ๑.๐๘๖) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง
จังหวัดสระบุรี ด้านสังคม

(n=๑๓๙)

ด้านสังคม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ประชาชนมีน้ำใจไมตรีอันดีต่อกัน อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขด้วยความรักและเข้าใจกัน ความเอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรีต่อกัน	๓.๙๐	๐.๙๕๐	มาก
๒. ประชาชนปฏิบัติตนในชุมชนรู้จักการพูดจา ต้องไม่ทักทายปราศรัยกับคนด้วยคำพูดที่จะทำให้คนเขาเกิดความอับอายในสังคม เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน	๓.๕๙	๐.๗๘๘	มาก
๓. ประชาชนรู้จักวางตน ต้องเป็นคนมีความอดทน มีความสงบเสงี่ยม ไม่แสดงกริยาก้าวร้าว	๓.๕๓	๐.๙๔๓	มาก
๔. ประชาชนการรู้จักประมาณตน รู้จัก เหตุผล ตนประมาณ กาล ชุมชน และบุคคล โดยไม่ทำตัวเองให้เด่น	๓.๖๐	๐.๙๙๐	มาก
๕. ประชาชนรู้จักการช่วยเหลือผู้อื่น หรือการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อประโยชน์ส่วนรวม	๓.๗๑	๐.๘๙๖	มาก
รวม	๓.๖๖	๐.๔๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๖๖, S.D. =๐.๔๖๘)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้

๑) ประชาชนมีน้ำใจไมตรีอันดีต่อกัน อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขด้วยความรักและเข้าใจกัน ความเอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ($\bar{X}$ =๓.๙๐, S.D. =๐.๙๕๐)

๒) ประชาชนรู้จักการช่วยเหลือผู้อื่น หรือการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ($\bar{X}$ =๓.๗๑, S.D. =๐.๘๙๖)

๓) ประชาชนการรู้จักประมาณตน รู้จัก เหตุผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคล โดยไม่ทำตัวเองให้เด่น ($\bar{X}$ =๓.๖๐, S.D. =๐.๙๙๐)

๔) ประชาชนปฏิบัติตนในชุมชนรู้จักการพูดจา ต้องไม่ทักทายปราศรัยกับคนด้วยคำพูดที่จะทำให้คนเขาเกิดความอับอายในสังคม เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ($\bar{X} = ๓.๕๙$, S.D. = ๐.๗๘๘) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสิ่งแวดล้อม

(n=๑๓๙)

ด้านสิ่งแวดล้อม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ประชาชนสามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติที่เป็นอยู่ได้อย่างมีความสุข	๓.๘๓	๑.๐๒๘	มาก
๒. ประชาชนรู้จักช่วยกันอนุรักษ์ แม่น้ำ ลำคลอง ในชุมชน มีความสะอาดไม่เน่าเสีย	๓.๕๒	๐.๙๕๘	มาก
๓. ประชาชนรู้จักวิธีกำจัดสิ่งปฏิกูลโดยถูกต้อง เช่น ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ ไม่เผาขยะ เป็นต้น	๓.๖๑	๐.๙๙๖	มาก
๔. ประชาชนรู้จักการร่วมกันปลูกต้นไม้รอบ ๆ ชุมชนเพื่อเพิ่มบรรยากาศและความเป็นธรรมชาติ	๓.๖๓	๐.๙๖๔	มาก
๕. ประชาชนร่วมกันจัดการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อสืบสานต่อในอนาคต	๓.๗๕	๑.๑๓๐	มาก
รวม	๓.๖๖	๐.๕๑๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๖๖, S.D. =๐.๕๑๗)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ดังนี้

๑) ประชาชนสามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติที่เป็นอยู่ได้อย่างมีความสุข ($\bar{X}$ =๓.๘๓, S.D. =๑.๐๒๘)

๒) ประชาชนร่วมกันจัดการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อสืบสานต่อในอนาคต ($\bar{X}$ =๓.๗๕, S.D. =๑.๑๓๐)

๓) ประชาชนรู้จักการร่วมกันปลูกต้นไม้รอบ ๆ ชุมชนเพื่อเพิ่มบรรยากาศและความเป็นธรรมชาติ ($\bar{X}$ =๓.๖๓, S.D. =๐.๙๖๔)

๔) ประชาชนรู้จักวิธีกำจัดสิ่งปฏิกูลโดยถูกต้อง เช่น ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ ไม่เผาขยะ เป็นต้น ($\bar{X}$ =๓.๖๑, S.D. =๐.๙๙๖)

๕) ประชาชนรู้จักช่วยกันอนุรักษ์ แม่น้ำ ลำคลอง ในชุมชนมีความสะอาดไม่เน่าเสีย ($\bar{X}$ =๓.๕๒, S.D. =๐.๙๕๘) ตามลำดับ

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ ๑

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษา
นักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหาร
แดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับคุณภาพชีวิต
ประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน
(n=๑๓๙)

คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	๓.๕๒๘	๕	๐.๗๐๖	๒.๙๕๘*	๐.๐๑๔
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๗๒๔	๑๓๓	๐.๒๓๙		
	รวม	๓๕.๒๕๒	๑๓๘			
๒. ด้านสุขภาพ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๓๖	๕	๐.๕๐๗	๑.๙๑๓	๐.๐๙๖
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๒๖๒	๑๓๓	๐.๒๖๕		
	รวม	๓๗.๗๙๘	๑๓๘			
๓. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๖๑	๕	๐.๓๑๒	๑.๔๔๖	๐.๒๑๒
	ภายในกลุ่ม	๒๘.๗๑๑	๑๓๓	๐.๒๑๖		
	รวม	๓๐.๒๗๑	๑๓๘			
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๙๒	๕	๐.๒๙๘	๑.๑๒	๐.๓๕๓
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๔๓๒	๑๓๓	๐.๒๖๖		
	รวม	๓๖.๙๒๔	๑๓๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๙๓๗	๕	๐.๓๘๗	๒.๗๒๔*	๐.๐๒๒
	ภายในกลุ่ม	๑๘.๙๑๗	๑๓๓	๐.๑๔๒		
	รวม	๒๐.๘๕๔	๑๓๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านเศรษฐกิจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๓-๔.๑๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม

(n = ๑๓๙)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		๒๐ - ๒๕ ปี	๒๖ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๓๕ ปี	๓๖ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๔๕ ปี	มากกว่า ๔๖ ปี
		(๒๑ รูป)	(๓๒ รูป)	(๓๒ รูป)	(๒๐ รูป)	(๑๓ รูป)	(๒๑ รูป)
		๓.๗๙	๓.๖๓	๓.๗๖	๓.๔๗	๓.๖๘	๓.๕๑
๒๐ - ๒๕ ปี	๓.๗๙	-	0.16	0.03	0.32*	0.11	0.28*
๒๖ - ๓๐ ปี	๓.๖๓	-	-	-0.13	0.16	-0.05	0.12
๓๑ - ๓๕ ปี	๓.๗๖	-	-	-	0.29*	0.08	0.25*
๓๖ - ๔๐ ปี	๓.๔๗	-	-	-	-	-0.21	-0.04
๔๑ - ๔๕ ปี	๓.๖๘	-	-	-	-	-	0.17
มากกว่า ๔๖ ปี	๓.๕๑	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม เป็นรายคู่พบว่า อายุ ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่

๑) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๒๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖ - ๔๐ ปี ($\bar{X}$ = 0.32)

๒) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๒๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ มากกว่า ๔๖ ปี ($\bar{X}$ = 0.28)

๓) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๓๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖ - ๔๐ ปี ($\bar{X}$ = 0.29)

๔) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๓๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ มากกว่า ๔๖ ปี ($\bar{X}$ = 0.25) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ ด้านเศรษฐกิจ

(n = ๑๓๙)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		๒๐ - ๒๕ ปี	๒๖ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๓๕ ปี	๓๖ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๔๕ ปี	มากกว่า ๔๖ ปี
		(๒๑ รูป)	(๓๒ รูป)	(๓๒ รูป)	(๒๐ รูป)	(๑๓ รูป)	(๒๑ รูป)
		๓.๘๕	๓.๖๓	๓.๘๓	๓.๔๕	๓.๖๓	๓.๔๕
๒๐ - ๒๕ ปี	๓.๘๕	-	0.22	0.02	0.40*	0.22	0.40*
๒๖ - ๓๐ ปี	๓.๖๓	-	-	-0.20	0.18	0.00	0.18
๓๑ - ๓๕ ปี	๓.๘๓	-	-	-	0.38*	0.20	0.38*
๓๖ - ๔๐ ปี	๓.๔๕	-	-	-	-	0.18	0.00
๔๑ - ๔๕ ปี	๓.๖๓	-	-	-	-	-	0.18
มากกว่า ๔๖ ปี	๓.๔๕	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ ด้านเศรษฐกิจ เป็นรายคู่พบว่า อายุ ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามอายุ ด้านเศรษฐกิจ แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่

๑) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๒๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖ - ๔๐ ปี ($\bar{X}$ = 0.40)

๒) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๒๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ มากกว่า ๔๖ ปี ($\bar{X}$ = 0.40)

๓) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๓๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๖ - ๔๐ ปี ($\bar{X}$ = 0.38)

๔) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๓๕ ปี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ มากกว่า ๔๖ ปี ($\bar{X}$ = 0.38) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านพระราชากับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีโดยภาพรวมและรายด้าน

(n=๑๓๙)

คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๕๒	๕	๐.๑๓	๐.๕๐๑	๐.๗๗๕
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๖๐๑	๑๓๓	๐.๒๖		
	รวม	๓๕.๒๕๒	๑๓๘			
๒. ด้านสุขภาพ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๖๘	๕	๐.๒๑๔	๐.๗๗๓	๐.๕๗๑
	ภายในกลุ่ม	๓๖.๗๓๑	๑๓๓	๐.๒๗๖		
	รวม	๓๗.๗๙๙	๑๓๘			
๓. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๑๘	๕	๐.๒๖๔	๑.๒๑๑	๐.๓๐๘
	ภายในกลุ่ม	๒๘.๙๕๓	๑๓๓	๐.๒๑๘		
	รวม	๓๐.๒๗๑	๑๓๘			
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๔๗	๕	๐.๑๔๙	๐.๕๔๙	๐.๗๓๙
	ภายในกลุ่ม	๓๖.๑๗๘	๑๓๓	๐.๒๗๒		
	รวม	๓๖.๙๒๕	๑๓๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๖๓	๕	๐.๐๙๓	๐.๖๐๔	๐.๖๙๗
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๓๙๑	๑๓๓	๐.๑๕๓		
	รวม	๒๐.๘๕๔	๑๓๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาสามัญกับ
คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน
(n=๑๓๙)

คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๓๖	๓	๐.๒๗๘	๑.๐๙๓	๐.๓๕๔
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๔๑๖	๑๓๕	๐.๒๕๕		
	รวม	๓๕.๒๕๒	๑๓๘			
๒. ด้านสุขภาพ	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๙๓	๓	๑.๒๙๘	๕.๑๖๗*	๐.๐๐๒
	ภายในกลุ่ม	๓๓.๙๐๕	๑๓๕	๐.๒๕๑		
	รวม	๓๗.๗๙๘	๑๓๘			
๓. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๑๕	๓	๐.๔๗๒	๒.๒๐๗	๐.๐๙๐
	ภายในกลุ่ม	๒๘.๘๕๖	๑๓๕	๐.๒๑๔		
	รวม	๓๐.๒๗๑	๑๓๘			
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๗๕	๓	๐.๕๒๕	๒.๐๐๕	๐.๑๑๖
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๓๔๙	๑๓๕	๐.๒๖๒		
	รวม	๓๖.๙๒๔	๑๓๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๐๕	๓	๐.๕๖๘	๔.๐๐๗*	๐.๐๐๙
	ภายในกลุ่ม	๑๙.๑๔๙	๑๓๕	๐.๑๔๒		
	รวม	๒๐.๘๕๔	๑๓๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และ ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน ส่วน ด้านสุขภาพ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗-๔.๑๘ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ โดยภาพรวม

(n = ๑๓๙)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ			
		ต่ำกว่า	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
		ปริญญาตรี (๖๘ รูป)	(๕๖ รูป)	(๑๐ รูป)	(๕ รูป)
		๓.๖๖	๓.๖๑	๓.๖๖	๓.๖๖
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๖๖		๐.๐๕*	๐.๐๐	๐.๐๐
ปริญญาตรี	๓.๖๑			-๐.๐๕*	-๐.๐๕*
ปริญญาโท	๓.๖๖				๐.๐๐
ปริญญาเอก	๓.๖๖				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ โดยภาพรวม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

๑) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี ($\bar{X} = ๐.๐๕$)

๒) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท ($\bar{X} = -๐.๐๕$)

๓) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาเอก ($\bar{X} = -๐.๐๕$)

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการ
คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา
สามัญ ด้านสุขภาพ

(n = ๑๓๙)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ			
		ต่ำกว่า ปริญญาตรี (๖๘ รูป)	ปริญญาตรี (๕๖ รูป)	ปริญญาโท (๑๐ รูป)	ปริญญาเอก (๕ รูป)
		๓.๗๓	๓.๕๓	๓.๑๔	๓.๘๔
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓.๗๓	-	๐.๒๐*	๐.๕๙*	- ๐.๑๑
ปริญญาตรี	๓.๕๓	-	-	๐.๓๙*	- ๐.๓๑
ปริญญาโท	๓.๑๔	-	-	-	- ๐.๗๐*
ปริญญาเอก	๓.๘๔	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านสุขภาพ เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านสุขภาพ ต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่

๑) พระสงฆ์ที่จบต่ำกว่าปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่จบปริญญาตรี ($\bar{X}$ = ๐.๒๐)

๒) พระสงฆ์ที่จบต่ำกว่าปริญญาตรี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่จบปริญญาโท ($\bar{X}$ = ๐.๕๙)

๓) พระสงฆ์ที่จบปริญญาตรี มีค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่จบปริญญาโท ($\bar{X}$ = ๐.๓๙)

๔) พระสงฆ์ที่จบปริญญาโท มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า พระสงฆ์ที่จบปริญญาเอก ($\bar{X}$ = -๐.๗๐)

ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษานักธรรม
กับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและราย
ด้าน

(n=๑๓๙)

คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๗๘	๓	๐.๒๒๖	๐.๘๘๒	๐.๔๕๒
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๕๗๕	๑๓๕	๐.๒๕๖		
	รวม	๓๕.๒๕๒	๑๓๘			
๒. ด้านสุขภาพ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๙๙	๓	๐.๕๖๖	๒.๑๑๘	๐.๑๐๑
	ภายในกลุ่ม	๓๖.๑	๑๓๕	๐.๒๖๗		
	รวม	๓๗.๗๙๙	๑๓๘			
๓. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๑๖	๓	๐.๑๓๙	๐.๖๒๘	๐.๕๙๘
	ภายในกลุ่ม	๒๙.๘๕๕	๑๓๕	๐.๒๒๑		
	รวม	๓๐.๒๗๑	๑๓๘			
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๘๑๔	๓	๐.๙๓๘	๓.๗๑๒*	๐.๐๑๓
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๑๑๑	๑๓๕	๐.๒๕๓		
	รวม	๓๖.๙๒๕	๑๓๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๓๒	๓	๐.๓๔๔	๒.๓๔๒	๐.๐๗๖
	ภายในกลุ่ม	๑๙.๘๒๒	๑๓๕	๐.๑๔๗		
	รวม	๒๐.๘๕๔	๑๓๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน ส่วน ด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒๐ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการ
คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา
นักธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม

(n = ๑๓๙)

วุฒิการศึกษา นักธรรม	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษานักธรรม			
		นักธรรมชั้น ตรี (๓๐ รูป)	นักธรรมชั้น โท (๔๘ รูป)	นักธรรมชั้น เอก (๖๐ รูป)	ไม่มีวุฒิ นักธรรม (๑ รูป)
		๓.๔๘	๓.๘๔	๓.๖๓	๓.๒๐
นักธรรมชั้นตรี	๓.๔๘	-	-0.36*	-0.15	0.28*
นักธรรมชั้นโท	๓.๘๔	-	-	0.21	0.64*
นักธรรมชั้นเอก	๓.๖๓	-	-	-	0.43
ไม่มีวุฒินักธรรม	๓.๒๐	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษามัธยม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นรายคู่ พบว่า วุฒิ
การศึกษานักธรรม ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัด
สระบุรี ด้านสุขภาพ แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่

๑) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิ
การศึกษานักธรรมชั้นโท ($\bar{X}$ = -0.36)

๒) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิ
การศึกษานักธรรมชั้นเอก ($\bar{X}$ = 0.28)

๓) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นโท มีระดับค่าเฉลี่ยมากกว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิ
การศึกษานักธรรมชั้นเอก ($\bar{X}$ = 0.64) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาเปรียบ
 เทียบกับคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมและ
 รายด้าน

(n=๑๓๙)

คุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเศรษฐกิจ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๕๗	๓	๐.๓๑๙	๑.๒๕๕	๐.๒๙๒
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๒๙๖	๑๓๕	๐.๒๕๔		
	รวม	๓๕.๒๕๒	๑๓๘			
๒. ด้านสุขภาพ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๙๕	๓	๐.๑๙๘	๐.๗๑๙	๐.๕๔๒
	ภายในกลุ่ม	๓๗.๒๐๔	๑๓๕	๐.๒๗๖		
	รวม	๓๗.๗๙๙	๑๓๘			
๓. ด้านสังคม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๐๑	๓	๐.๑๓๔	๐.๖๐๕	๐.๖๑๓
	ภายในกลุ่ม	๒๙.๘๗	๑๓๕	๐.๒๒๑		
	รวม	๓๐.๒๗๑	๑๓๘			
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๒๔	๓	๐.๑๗๕	๐.๖๔๘	๐.๕๘๖
	ภายในกลุ่ม	๓๖.๔	๑๓๕	๐.๒๗		
	รวม	๓๖.๙๒๔	๑๓๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๒๗	๓	๐.๑๐๙	๐.๗๑๗	๐.๕๔๓
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๕๒๗	๑๓๕	๐.๑๕๒		
	รวม	๒๐.๘๕๔	๑๓๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ที่	ตัวแปรทดสอบ	F/t	Sig.	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	อายุ		๐.๐๒๒*	✓	
๒	พรรษา		๐.๖๙๗		✓
๓	วุฒิการศึกษาสามัญ		๐.๐๐๙*	✓	
๔	วุฒิการศึกษานักธรรม		๐.๐๗๖		✓
๕	วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		๐.๕๔๓		✓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ ๑ พบว่า

พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลัก ภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๔.๔.๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตาม
 หลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวนา
 รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒๓-๔.๒๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๓ ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของ
 พระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวนา ได้แก่
 ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิต
 ภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. ประชาชนยังประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลได้ไม่ดีเท่าที่ควร	๙
๒. ประชาชนยังไม่มีความสำรวมทางวาจามากนัก และคุยกันระหว่างการปฏิบัติ	๘
๓. ประชาชนยังขาดสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยเหตุการะทางครอบคร้ว	๕
๔. การดำรงตนของประชาชนยังมีการยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์ เช่น การดื่มสุรา เป็นต้น	๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตาม
 หลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวนา ได้แก่
 ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนา
 จิตใจ) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) คือ ประชาชนยังประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลได้ไม่ดี
 เท่าที่ควร มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๙ รูป ประชาชนยังไม่มีความสำรวมทางวาจามากนัก และคุย
 กันระหว่างการปฏิบัติ มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๘ รูป ประชาชนยังขาดสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่
 ของตนด้วยเหตุการะทางครอบคร้ว มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๕ รูป การดำรงตนของประชาชน
 ยังมีการยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์ เช่นการดื่มสุรา เป็นต้น มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๕ รูป
 ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๔ ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะ ๔ ของพระสงฆ์
 อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวะ ได้แก่ ด้านกาย
 ภาวะ (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวะ (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวะ
 (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวะ (การพัฒนาปัญญา)

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลมากยิ่งขึ้น	๙
๒. ควรสอนให้ประชาชนตั้งใจฟังธรรมะ ปิดวาจาขณะอยู่ในการปฏิบัติ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต	๘
๓. ควรสอนวิธีการปล่อยวางอย่าประมาท ทำให้สงบมีสมาธิในการปฏิบัติงาน	๕
๔. ควรสอนให้ประชาชนมุ่งเน้น ลด ละ เลิก กับ่อยามมุข เช่น สุรา หรือ ยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ	๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะ ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภาวะ ได้แก่ ด้านกายภาวะ (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวะ (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวะ (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวะ (การพัฒนาปัญญา) คือ ควรมุ่งเน้นให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลมากยิ่งขึ้น มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๙ รูป ควรสอนให้ประชาชนตั้งใจฟังธรรมะ ปิดวาจาขณะอยู่ในการปฏิบัติ มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๘ รูป ควรสอนวิธีการปล่อยวางอย่าประมาท ทำให้สงบมีสมาธิในการปฏิบัติงาน มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๕ รูป ควรสอนให้ประชาชนมุ่งเน้น ลด ละ เลิก กับ่อยามมุข เช่น สุรา หรือยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

๔.๔.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้ง ๔ ด้าน คือด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคมและ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒๕ - ๔.๒๖ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๕ ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
๑. การสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนยังไม่ประสบความสำเร็จ	๗
๒. ประชาชนไม่รู้จักรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองด้วยการออกกำลังกาย	๗
๓. การวางตนของประชาชนไม่มีความสงบเสงี่ยม และไม่มีความอดทนต่อการการปฏิบัติธรรมและการทำงาน	๖
๔. ขาดการดูแลเอาใจใส่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนยังมีการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ ลำคลอง	๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม คือ การสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนยังไม่ประสบความสำเร็จ มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๗ รูป ประชาชนไม่รู้จักรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองด้วยการออกกำลังกาย มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๗ รูป การวางตนของประชาชนไม่มีความสงบเสงี่ยม และไม่มีความอดทนต่อการการปฏิบัติธรรมและการทำงาน มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๖ รูป ขาดการดูแลเอาใจใส่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนยังมีการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ ลำคลอง มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๖ ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้าน
เศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑. ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมด้านการสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนให้มีความรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น	๗
๒. ควรแนะนำให้ประชาชนรู้วิธีการรักษาสุขภาพร่างกายโดยใช้เวลาว่างด้วยการออกกำลังกาย ร่างกายจะได้แข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน	๗
๓. ควรฝึกให้ประชาชนมีการวางตัวให้เหมาะสมสงบเสถียร และอดทนต่อการการปฏิบัติธรรมและปฏิบัติงานในอาชีพของตนเอง	๖
๔. ควรแนะนำให้ประชาชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนซีให้เห็นคุณประโยชน์ของการรักษาสิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำคลอง ต้นไม้ เป็นต้น	๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม คือ ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมด้านการสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนให้มีความรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๗ รูป ควรแนะนำให้ประชาชนรู้วิธีการรักษาสุขภาพร่างกายโดยใช้เวลาว่างด้วยการออกกำลังกาย ร่างกายจะได้แข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๗ รูป ควรฝึกให้ประชาชนมีการวางตัวให้เหมาะสมสงบเสถียร และอดทนต่อการการปฏิบัติธรรมและปฏิบัติงานในอาชีพของตนเอง มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๖ รูป ควรแนะนำให้ประชาชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนซีให้เห็นคุณประโยชน์ของการรักษาสิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำคลอง ต้นไม้ เป็นต้น มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔.๕.๑ จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับการพัฒนาตามหลักภาวะนา ๔ ได้แก่ ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) เนื้อหาพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย)

ผลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) ประชาชนที่ได้รับการฝึกกายภาวนา จะทำให้มีสติในการทำงาน ไม่เป็นคนประมาท เป็นผู้ที่ออกกำลังกายมีความคล่องแคล่ว รอบคอบในการดำเนินชีวิตประจำวันเพราะไม่ตกอยู่ในความประมาทไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และใช้สติในชีวิตประจำวัน การดื่ม การกิน การทำงาน การฟัง การพูดอย่างมีสติในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ทำขึ้นอย่างมีสติในการพิจารณาในสิ่งนั้น ๆ โดยใช้สติ ในการดำเนินชีวิต และการทำงานไม่เกิดความประมาท และมีสติอยู่เสมอ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ดังนั้นจึงควรหมั่นฝึกฝน ด้านกายภาวนาอยู่เสมอจะทำให้มีสติในการดำเนินชีวิต^๑

๒) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักกายภาวนา การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง เป็นผู้ที่ไม่มีโรค มีสุขภาพที่ดี และมีสติในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพไม่เป็นคนประมาท เป็นคนมีความสุข^๒

๓) หลักกายภาวนาในอำเภอวิหารแดงนั้นก็ทำอยู่หลายวัดเช่นโครงการลานวัดลานกีฬา ลานธรรมคือส่งเสริมให้ประชาชนได้ออกกำลังกายเป็นการพัฒนากายให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไร้โรคเป็นการส่งเสริมประชาชนให้มีสุขภาพกายที่ดีและมีการต่อยอดไปถึงดูแลผู้ป่วยติดเตียงและการพัฒนากายนั้นจะทำให้ประชาชนหันมาออกกำลังกายและห่างไกลยาเสพติด^๓

๔) การพัฒนาหรือการอบรม ให้จิตใจมีความเข้มแข็ง หรือการทำร่างกายให้ดีขึ้นเป็นไปตามลำดับขึ้นไปและมีสุขภาพดีสามารถที่จะอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้เพราะว่าได้ฝึกอารมณ์มาแล้วทำให้ไม่มีโรคมาเบียดเบียนร่างกายแข็งแรงทำจิตสมาธิให้สงบ รวมด้วย กาย วาจา ใจ ให้สงบเยือกเย็นและไม่

^๑ สัมภาษณ์ นายเดชา รถหวั่น, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๒ สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสวกพันธ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๓ สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

มีความโอ้อวดว่าเด่นกว่าใครเพราะเป็นการฝึกอารมณ์มาดีแล้ว เพราะการทำที่มีจิตสงบนั้น เป็นการทำให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมและคนรอบข้าง และไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เพลิดเพลีนสนุกสนานกับของที่มีโทษไม่ใช่ว่าเป็น^๔

๕) ภายภานาคือการพัฒนาภายใต้มีสุขภาพที่แข็งแรงไร้โรครมาเบียดเบียน และรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย^๕

๖) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักภานานั้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์กับเข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ ตัวอย่างง่ายๆ เช่น การบริโภคในชีวิตประจำวัน เราจะต้องรู้ว่าเราบริโภคสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์อะไร เช่น บริโภคเพื่อสุขภาพ เพื่อประโยชน์ต่อร่างกาย^๖

๗) ประชาชนในอำเภอวิหารแดงที่ได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักภานานา จะส่งผลให้เป็นผู้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติพิจารณาในทุก ๆ สิ่งและทุก ๆ การกระทำในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการเดิน นั่ง ยืน นอน ฯลฯ ทำให้เป็นผู้ที่เลือกปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ถูกที่ควร สิ่งที่ดีงาม ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน^๗

๒. ด้านศีลภานานา (การพัฒนาพฤติกรรม)

ผลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) การรักษาศีลเป็นความดีของคนเราในศาสนา บุคคลใดมีศีลแล้วและทำความเข้าใจในอารมณ์ ตั้งจิตภานารักษาศีลเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยศีลและไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และต่อสังคมคนรอบข้าง มีจิตเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง จิตใจเบิกบานไม่เศร้าหมองขุ่นมัวหมองหม่น รวมทั้งเป็นการที่มีสุขภาพดีจิตใจดี เป็นต้น^๘

^๔ สัมภาษณ์ พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร, เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูนนทจริยคุณ, (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ เจ้าอาวาสวัดคลองยาง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๖ สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๗ สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์ พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร, เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๒) หลักศีลภาวนา แปลว่า การพัฒนา ศีล หมายถึง การพัฒนาให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมด้วยดี และในขณะนี้ยังมีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล๕ทำให้หมู่บ้านอยู่ดีมีสุขไม่เบียดเบียนกันสำหรับวัดในอำเภอวิหารแดงก็ถือว่าทำได้ดีมากแต่ขอให้ต่อยอดไปเรื่อย ๆ^๙

๓) ผลจากการเจริญศีลภาวนาจะทำให้ประชาชนได้พัฒนาสุขภาพกาย และสุขภาพทางจิตใจให้ดีขึ้นและทำให้มีจิตใจที่แจ่มใสเข้มแข็ง ไม่เครียด ไม่วิตกกังวลและมีจิตใจสงบ^{๑๐}

๔) วัดในอำเภอวิหารแดงส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักศีลภาวนา ย่อมได้ผลดีเป็นอย่างมากเพราะลดการเบียดเบียนกัน ลดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความไว้วางใจกันในสังคม ก่อให้เกิดความสุขเป็นวงกว้าง ทำให้เกิดความมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และกัน เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม และทำให้สังคมส่วนร่วมความสุขมากขึ้น จนสามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตใจ ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นได้^{๑๑}

๕) บุคคลที่เจริญศีลภาวนา เพราะทางวัดอำเภอวิหารแดง ก็มีการเชิญชวนให้ประชาชนชาวบ้านรักษาศีล ๕ อยู่เป็นประจำ จะทำให้บุคคลที่รักษาศีล มี สุขภาพกาย สุขภาพใจดีขึ้น การเจริญศีลภาวนาจะทำให้จิตใจแจ่มใสทำให้จิตไม่เครียดหายความกังวล ทำให้เกิดความสงบในจิตใจ ทำให้จิตอ่อนโยน มั่นคงเป็นมิตรกับทุกคน พูดจาดีเหตุผล ใช้ปัญญาในการพิจารณาทำให้มีคนเชื่อถือ ไม่หลงลืม ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำตนเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ไม่ประพฤติดีให้ตนเองและผู้อื่นก็จะทำให้ดำเนินชีวิตมีความสุข^{๑๒}

๖) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ก็มีคณะสงฆ์อำเภอวิหารแดงก็ได้มีการขับเคลื่อนทุกวัดและหมู่บ้านก็ขับเคลื่อนกันทุกหมู่บ้านเมื่อทุกชุมชนทุกหมู่บ้านมีศีลประจำใจแล้วก็จะไม่ทำให้ตนเองและคนอื่นเดือดร้อนและไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวเพราะเรามีศีลมีเมตตาต่อกัน การพูดจาที่อ่อนน้อม อ่อนโยน มีสติ มีปัญญามีผู้คนนับถือในหมู่ผู้รักษาศีล ไม่ประมาท คนเรากันทุกวันนี้เพราะมีศีลรักษาศีลจึงทำให้คนส่วนมากมีเมตตาต่อกันไม่เบียดเบียนกัน ไม่กระทำในสิ่งผิดไม่หลอกลวงกันไม่ทะเลาะวิวาท จึงทำให้คนในชุมชนนั้น ๆ อยู่กันอย่างอบอุ่นด้วยความสบายใจ^{๑๓}

^๙ สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสวกพันธ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๙ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจโนโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายเดชา รถหวั่น, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓} พระครูไพโรจน์ธรรม, (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๗) การส่งเสริมเรื่องศีลภาวนาของวัดในอำเภอวิหารแดงมีอยู่เป็นประจำอยู่แล้วเพราะถือว่าวัดเป็นสถานที่ป่มเพราะคุณงามความดีอยู่แล้วเพื่อที่จะให้สังคมนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันเพราะศีลเท่านั้นที่จะเป็นสิ่งที่กีดกันไม่ทำความชั่วได้อย่างเช่นมีการส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ก็เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเกิดสันติสุขในชุมชน^{๑๔}

๘) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักศีลภาวนาจะส่งผลให้เป็นผู้มีความเมตตากรุณา เป็นมิตรกับทุกคน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ประพฤติผิดต่าง ๆ เช่น มีอาชีพสุจริต ไม่คดโกง ไม่ดื่มสุรา ไม่มั่วสุมเล่นการพนัน ไม่ประพฤติผิดในกาม อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน^{๑๕}

๓. ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ)

ผลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงาม มีคุณธรรมมีจิตสามารถ มีจิตสุภาพดี มีผลทางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน ทำให้คนในครัวเรือน มีสติรู้จักใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยการประหยัดอดออม มีความเมตตารู้จักแบ่งปันสิ่งของให้กันและกัน ด้านสุขภาพเมื่อมีจิตใจดีงามการดูแลร่างกายก็จะดีตามไป สุขภาพด้านสังคม ทำให้คนมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีการคารวะนับถือต่อกัน ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อมทำให้คนในสังคมรู้จักสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันช่วยกันขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน^{๑๖}

๒) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักจิตภาวนาจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม มีความพอใจตนเอง มีความรักต่อตนเองและผู้อื่น ประารถานสิ่งดี ๆ ที่อยากจะช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ให้กับผู้อื่น มองโลกตามความเป็นจริงที่ใช้ปัญญา รู้จักคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหาด้วยปัญญา รู้เท่าทันสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต^{๑๗}

๓) การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติงามพร้อม มีคุณภาพจิต คือให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้ที่มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อ

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย, เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

แผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู และสมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ ความจริงจัง มีอธิฐาน คือ ความเด็ดเดี่ยวแน่นอนต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน^{๑๘}

๔) การสวดมนต์ปฏิบัติธรรมทำให้จิตสงบใจสงบทำให้จิตแจ่มใสทำให้มองเห็นในแง่ดีได้มี วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติธรรม ก็ได้ นำพาสาธุชนร่วมปฏิบัติธรรมแล้วได้ผลวัดต่าง ๆ ในอำเภอ วิหารแดงก็ได้ นำแนวทางนั้นมาปฏิบัติก็ได้ผลดีทำให้คนที่มาปฏิบัติก็เกิดความพึงพอใจ และ มองโลกในแง่ดี มีจิตแจ่มใส มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตัวทำ มีการให้อภัยในเมื่อผู้อื่นทำผิด มีสุขภาพ ชีวิตที่ดี มีพลังการสร้างสรรค์ทำให้ไม่ติดอยู่ในอดีต ทำให้มีเมตตาต่อคนอื่น การสวดมนต์ทำให้ สุขภาพจิตดี นอนหลับสบายตื่นมาก็กระชุ่มกระชวย การฝึกปฏิบัติทางจิตนั้นจะทำให้พัฒนาคุณภาพ ชีวิตที่ดี^{๑๙}

๕) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักจิตภาวนา ย่อมทำให้เกิดการพัฒนา ยกระดับจิตใจคนในชุมชนให้สูงขึ้น ยกจิตให้มีคุณภาพจนทำให้พัฒนาคุณธรรมเกิดขึ้นได้ เกิดความมต ตา ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจ พุดจาสุภาพอ่อนหวาน มีความเป็นมิตรในชุมชน ยกกระดับจิตใจให้เข้ม แข็งขึ้น เมื่อเจอปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามา ไม่เป็นโรคเครียด ไม่วิตกกังวล ไม่เป็นโรคซึมเศร้า มีสุขภาพจิตที่ ดี มองโลกในแง่ดี และปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น ไม่เป็นปัญหาสังคม^{๒๐}

๖) อำเภอวิหารแดงได้ทำโครงการนี้เช่นส่งเสริมให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพราะว่าทำให้มี คุณภาพทางจิต หมายถึงวัดเป็นผู้ส่งเสริมทางด้านความดีงามส่งเสริมให้จิตสูงเป็นจิตที่ระเอียดอ่อน เช่นเป็นผู้มีเมตตา มีกรุณา มีความรักเป็นมิตร มีจาคะ มีคารวะมีความกตัญญู และทำให้จิตมีความ เข้มแข็งมีสติมีวิริยะมีความเพียรทางจิตเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อจิตเข้มแข็งแล้วก็จะไม่ไปมั่วสุม หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและพระสงฆ์ก็ยังมี การเปิดค่ายคุณธรรมกันอยู่ประจำ^{๒๑}

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๙} พระครูไพโรจน์ธรรม, (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจโนโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๗) การพัฒนาจิตนั้นจะทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดีมีสมาธิ และมีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง และรู้จักบังคับจิตใจให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี^{๒๒}

๘) การทำจิตภาวนาให้มีขึ้นเป็นธรรมในการบำเพ็ญจิตภาวนาทำให้เป็นผู้มีจิตใจสูงตั้งงาม และพัฒนาบุคคลให้มีจิตใจสูงมีความเพียรขยันฝึกอบรมให้มีใจสงบเย็นและมีความเมตตาในเพื่อนมนุษย์ คือเห็นความจริงอย่างแจ่มแจ้งและชัดเจน และอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น^{๒๓}

๙) การเจริญจิตภาวนาทำให้ ทำให้บุคคลนั้นมีจิตใจที่ตั้งงามในการอยู่ในสังคมทำให้เป็นคนที่มีจิตใจแจ่มใสมีเหตุมีผลในตัวของตัวเองทำให้เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับเป็นผู้ที่รู้จักให้อภัยผู้อื่นอยู่เสมอ ไม่ทำร้ายตนเองและผู้อื่นทำให้มีสุขด้านจิตใจในการดำเนินชีวิตและไม่ยึดติดกับอดีต ไม่หวังกับอนาคตข้างหน้าที่จะเกิดขึ้น จะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี และทำให้มีกำลังใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยดี มีสติระลึกถึงได้ ด้วยดีในการแก้ไขปัญหาทำให้จิตใจมีความสุขในการเจริญจิตภาวนา^{๒๔}

๑๐) ผลจากการเจริญจิตภาวนา ทำให้มีจิตใจแจ่มใสมีเหตุผลมีความพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ รู้จักให้อภัย^{๒๕}

๔. ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)

ผลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักจิตภาวนา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้ เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ (ความลำเอียง) คิดวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจนรู้เท่าทันธรรมดาของสังขาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง^{๒๖}

๒) การพัฒนาปัญญา คือ พัฒนาความรู้ความเข้าใจตนเอง รู้จักตัดสินใจด้วยตนเองสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิดรู้จักใช้ความรู้ความสามารถตนเองในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ที่จะทำ

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายมนตรี พลอยประเสริฐ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร, เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายเดชา รทวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสวกพันธ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ครอบครัวมีความสุข เรียนรู้ถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่มีอคติต่อผู้อื่น รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง มนุษย์เรามีการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ต้องรู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัยเป็นธรรมดาของสังขาร จึงทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง^{๒๗}

๓) ด้านปัญญาภาวนาพระสงฆ์ในอำเภอลือหวาได้มีการสั่งสอนประชาชนอยู่เป็นประจำ เช่นในลักษณะการเทศน์สั่งสอน หรือมีการฝึกอบรมตามวัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความฉลาดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต เพราะการพัฒนาปัญญาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพราะการพัฒนาคนนั้นก็สิ่งจำเป็นที่จะต้องพัฒนาปัญญาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะสถานการณ์โลกนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นประจำหากขาดปัญญาเสียแล้วก็ทำให้การดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะขาดปัญญาในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต^{๒๘}

๔) ในการเจริญปัญญาภาวนา ทำให้คนในชุมชน รู้จักการแก้ปัญหาใช้เหตุใช้ผลในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญาเพราะในการเจริญปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญาด้านความคิดให้รู้ในสิ่งนั้น ๆ ที่จะเกิดขึ้นและใช้เหตุใช้ผล พิจารณาให้เข้าใจอย่างแท้จริงไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน รู้จักถูกรู้จักผิดในการอยู่ร่วมกันก็จะทำให้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมส่วนรวม^{๒๙}

๕) ผู้ที่ได้รับการฝึกด้านปัญญาภาวนา ย่อมทำให้เกิด การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา รู้จักการแก้ปัญหาด้วยปัญญา มีเหตุมีผล และไม่ทำตนให้เป็นปัญหาต่อสังคม รู้จักคิด วิเคราะห์ แยกแยะ รู้และเข้าใจสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัว ปรับจิตใจให้เข้ากับระบบ ระเบียบที่สังคมสร้างมาได้เป็นอย่างดี และยังสามารถวางระเบียบกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อความผาสุกร่วมกันอย่างยั่งยืนยาวนานได้^{๓๐}

๖) ผลจากการเจริญปัญญาภาวนา ทำให้คนในชุมชนรู้จักแก้ปัญหา รู้จักการใช้สติปัญญา และรู้เท่าทันในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยปัญญา^{๓๑}

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอกงค้อย เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อำเภอลือหวาแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายเดชา รอดวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจินโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอลือหวาแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสวกพันธ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ อำเภอลือหวาแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๗) ด้านปัญญาภาวนานั้นเมื่อได้รับการพัฒนาแล้วจะทำให้มีความเฉลียวฉลาดในการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนและครอบครัว^{๓๒}

๘) ด้านปัญญานั้นเมื่อเมื่อได้รับการพัฒนาแล้วนั้นจะทำให้มีภูมิคุ้มกันในความคิด การ ตัดสินใจ รู้จักวิถีในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้เป็นไปในทางที่ดี^{๓๓}

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และในทางพระพุทธศาสนาก็มีหลักคำสอนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งที่เป็นการพัฒนาตน การพัฒนาคน และการพัฒนางาน เพื่อให้ผู้ที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้นำหลักภavana ๔ ไป ประยุกต์ใช้กับชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุด ทั้งแก่ตนและแก่ส่วนรวมต่อไป ซึ่งภavana ๔ ได้แก่

๑. กายภavana การฝึกอบรมกาย เป็นการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง เป็นผู้ที่ไม่มีโรค มี สุขภาพที่ดี และมีสติในการดำเนินชีวิต และให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ ทั้งห้าด้วยดี ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลกรรมงอกงาม ให้กุศลกรรม เสื่อมเสีย การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภavana การเจริญศีล เป็นการพัฒนาด้านความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน การรักษาศีล ๕ อยู่เป็นประจำ จะทำให้บุคคลที่รักษาศีล มี สุขภาพกาย สุขภาพใจดีขึ้น การเจริญศีล ภavanaจะทำให้จิตใจแจ่มใสทำให้จิตไม่เครียดหาความกังวล ทำให้เกิดความสงบในจิตใจ ทำให้จิต อ่อนโยน มั่นคงเป็นมิตรกับทุกคน พุดจามีเหตุผล ใช้ปัญญาในการพิจารณาทำให้มีคนเชื่อถือ ไม่ หลงลืม ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำตนเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ไม่ประพฤติดิให้ตนเองและผู้อื่น ก็จะทำให้ดำเนินชีวิตมีความสุข

๓. จิตภavana การเจริญจิต เป็นพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิต ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิและสดชื่น เบิกบานเป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติงามพร้อม มีคุณภาพจิต คือให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่ เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน มีจิตแจ่มใส มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตัวทำ มี การให้อภัยในเมื่อผู้อื่นทำผิด มีสุขภาพชีวิตที่ดี มีพลังการสร้างสรรคทำให้ไม่ติดอยู่ในอดีต

๔. ปัญญาภavana การเจริญปัญญา เป็นพัฒนาปัญญา หรือการฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจ สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูนนทจริยคุณ, (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ เจ้าอาวาสวัดคลองยาง อำเภอ่าวหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายมนตรี พลอยประเสริฐ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑ อำเภอ่าวหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

บริสุทธิ์จากกิเลสปลดพ้นจากความทุกข์ มีความฉลาดในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต เพราะการพัฒนาปัญญาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เพราะการพัฒนาคนนั้นก็จำเป็นที่จะต้องพัฒนาปัญญาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะสถานการณ์โลกนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นประจำหากขาดปัญญาเสียแล้วก็ทำให้การดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปด้วยความอยากลำบาก ดังนั้นการแก้ไขปัญญาที่เกิดขึ้นจึงแก้ได้ด้วยปัญญา

หลักภavana ๔ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาให้กับประชาชนในสังคมไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยจะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และเศรษฐกิจ การที่ประชาชนจะมาสสามารถรักษาความสมดุลของชีวิต และปรับตัวเองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยภายนอกของประชาชน ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม การเรียนรู้ และการปฏิบัติตัวของประชาชนเอง และปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อม ครอบครัว ชุมชน เป็นต้น

๔.๕.๒ จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม เนื้อหาพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจ

ผลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) การดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ ครว้เรือน และการทำงานสะดวกมากขึ้น ทำให้ง่ายต่อการแสวงหาปัจจัย ๔ ลี้ยงชีวิตได้ดียิ่งขึ้น พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ตน สามารถพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติได้อย่างดีมีประโยชน์^{๓๔}

๒) ทางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน การใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ประชาชนจะรู้ว่าบริโภคสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์อะไร เช่น บริโภคเพื่อสุขภาพ เพื่อประโยชน์ต่อร่างกาย มิใช่การบริโภคตามความอยาก ความสนุกสนานหรือความโก้เก๋ ไม่ก่อให้เกิดความฟุ่มเฟือย รู้จักใช้จ่ายเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดบนพื้นฐานของความพอดีและพอเพียง^{๓๕}

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจันโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๓) เมื่อเราได้รับการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านแล้วจะมีผลทำให้สังคมครอบครัวและสังคมส่วนรวมมีความสุขปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมก็จะดีตามมาด้วย^{๓๖}

๔) ทางด้านเศรษฐกิจวัดที่ส่งเสริมเช่นแบ่งพื้นที่ให้โยมทำสวนครัวแล้วแบ่งขายเพื่อที่จะนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว^{๓๗}

๕) การที่พระสงฆ์อำเภอวิหารแดงได้นำหลักภavana ๔ มาส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชน ก็จะได้ผลดังนี้คือ ทำให้ประชาชนมีหลักในการดำเนินชีวิตรู้จักประหยัดอดออมมีหลักในการใช้จ่ายทำให้เศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น^{๓๘}

๕) ทางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน การใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ประชาชนจะรู้ว่าบริโภคสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์อะไร เช่น บริโภคเพื่อสุขภาพ เพื่อประโยชน์ต่อร่างกาย มิใช่การบริโภคตามความอยาก ความสนุกสนานหรือความโก้เก๋ ไม่ก่อให้เกิดความฟุ่มเฟือย รู้จักใช้จ่ายเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดบนพื้นฐานของความพอดีและพอเพียง^{๓๙}

๖) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ นั้น จะเป็นผลดี เช่น ในด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนนั้นเมื่อประชาชนยึดมั่นในศีลก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวในอบายมุขก็จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมีสติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่ผิดพลาดเพราะมีจิตที่ฝึกฝนดีแล้วและมีปัญญาเฉลียวฉลาดในการดำเนินชีวิต^{๔๐}

๗) วัดในอำเภอวิหารแดงที่ส่งผลให้แก่ ด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน เช่น มีการสอนฝึกอาชีพต่าง ๆ ส่งผลให้ในครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น^{๔๑}

๘) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตมีผลด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน ทำให้คนในครัวเรือนมีสุขภาพแข็งแรงไม่มีโรค สุขภาพดี ไม่ต้องเสียรายได้ในการต้องรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ทางสังคมเมื่อเป็นผู้มีสุขภาพดี ไม่มีโรคติดต่อกับคนอื่นในสังคม ทำให้คนในสังคมมีสุขภาพที่ดีขึ้นด้วย ทางด้านสิ่งแวดล้อม

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูนันทจริยคุณ, (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ เจ้าอาวาสวัดคลองยาง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์ธรรม, (ธมมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายเดชา รอดวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

เมื่อคนในสังคมมีสุขภาพดีมีการจัดหาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับสังคม โดยการจัดให้มีกรปลูกพืชผักสวนครัว การจัดเก็บบ้านช่องให้ถูกสุขลักษณะ การบริหารจัดการขยะให้ถูกต้อง^{๔๒}

๙) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ มีผลดีดังนี้ คือมีสติปัญญาในการดำเนินชีวิตรู้จักประหยัดอดออม มีการเอาใจใส่ต่อปัญหาของสังคมเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม^{๔๓}

๒. ด้านสุขภาพ

ผลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) การพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและสิ่งแวดล้อม คือต้องรู้ตัวมีสติ ควบคุมอยู่ด้วยความไม่ประมาท คนที่มีความสุขุม และมีการพิจารณาที่ดีแล้วมีปัญญาในการที่จะทำอะไรให้ดีขึ้นมาแล้วและนำพาเสริมสร้างชุมชนให้ดีและมีความสุขในชุมชนนั้น ๆ เป็นการพัฒนาจิตใจหรือสุขภาพจิต ที่ดีในชุมชนหรือพัฒนาแบบยุคใหม่ในปัจจุบันและนำพาชุมชนเข้มแข็งและสุขภาพดีเป็นต้น^{๔๔}

๒) การพัฒนาคุณภาพด้านสุขภาพร่างกายที่ถูกพัฒนาด้วยภาวนา ๔ นี้ ย่อมก่อให้เกิดสุขภาพร่างกายแข็งแรงดี เหมาะสมที่จะพัฒนาประเทศชาติได้ ผู้ที่ได้รับการฝึกด้านจิตภาวนานั้น ย่อมทำให้เกิดจิตใจดีงาม แจ่มใสเบิกบาน ไม่หดหู่เศร้าหมองมากเกินไป เกิดความสงบ วางอดีตที่ได้ ไม่กังวลถึงอนาคตที่ห่างไกล ทำใจในปัจจุบันให้เป็นสุข รู้จักทำหน้าที่ให้ดีที่สุดในวันนี้^{๔๕}

๓) เมื่อประชาชนได้รับการอบรมพัฒนาในภาวนาทั้ง ๔ แล้ว ก็เชื่อได้ว่าจะทำให้ปัญหาทางด้านสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม นั้นดีขึ้นเพราะภาวนา ๔ นั้นเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันของชีวิต^{๔๖}

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสวกพันธ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร, เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจันโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายมนตรี พลอยประเสริฐ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๔) การส่งเสริมเรื่องนี้กันอยู่เป็นประจำเช่นการฝึกอบรมให้คนในชุมชนมีสุขภาพจิตที่ดี มองโลกในแง่ดี มองคนรอบข้างในทางที่ดี มีเหตุผลรู้ถูกรู้ผิด เมื่อมีสุขภาพจิตดีแล้วก็จะทำให้สุขภาพกายดีไปด้วย และสามารถที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้ในการดำเนินชีวิต^{๔๗}

๕) ด้านสุขภาพในปัจจุบันนี้วัดก็แย่งแบ่งพื้นที่ทำสวนสุขภาพให้โยมและยังจัดเป็นสวนหย่อมที่ให้ความร่มรื่นทำให้เกิดความเจริญทางด้านจิตใจ^{๔๘}

๖) ด้านสุขภาพ เช่น วัดมีลานกีฬา ที่ออกกำลังกาย ส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง^{๔๙}

๗) ด้านสุขภาพที่ดีขึ้นเพราะรู้จักเลือกที่จะบริโภคอาหารที่มีประโยชน์และรู้จักเอาใจใส่ที่จะออกกำลังกาย^{๕๐}

๘) การพัฒนาสุขภาพทางด้านจิตใจให้มีคุณสมบัติงามพร้อม มีคุณภาพจิต คือให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงามเป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากร่วมช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากร่วมช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเพื่อแผ้ว มีคารวะ มีความกตัญญู และสมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ ความจริงจัง มีอธิฐาน คือ ความเด็ดเดี่ยวแน่อนต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้ งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน^{๕๑}

๙) การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติจิตใจตั้งงาม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑. คุณภาพจิต คือ ทำให้คนมีคุณธรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมจิตใจให้ตั้งงามเป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดอ่อนมีความเมตตา กรุณา มีความรักความเป็นมิตร อยากร่วมช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีน้ำใจเพื่อแผ้วมีคารวะมีความกตัญญู รวมทั้งทำให้คนมีจิตใจที่มีคุณภาพ

๒. สมรรถภาพจิต คือ ทำให้คนมีจิต ที่มีความสามารถกระทำอะไรต้อง มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ ความจริงจัง มีอธิฐาน

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายเดชา รอดวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์ธรรม, (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

คือความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน รวมทั้งสร้างเกราะป้องกันโดยอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ

๓. สุขภาพจิต คือ ทำคนมีจิตที่สุภาพดี มีความสุขสดชื่นร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้มีปีติยินดี ไม่เครียด ไม่กระวนกระวายใจ ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่ โศกเศร้า มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ รวมทั้งมีการสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้^{๕๒}

๓. ด้านสังคม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) ด้านสังคม ส่งผลจากการฝึกอาชีพ และออกกำลังกาย ทำให้มีความสัมพันธ์เกิดขึ้นในสังคมมากขึ้นในด้านที่ดี^{๕๓}

๒) ด้านสังคมย่อมทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม เพราะไม่มีการเบียดเบียนกัน จะมีการหยิบยื่นช่วยเหลือกันด้วยไมตรีจิต เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไม่ต้องคอยหวาดระแวงว่าจะถูกทำร้าย ทำลายล้างผลาญกัน ไม่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล เกิดความไว้วางใจกันในสังคม สังคมจะมีระบบระเบียบการอยู่ร่วมกัน ไม่มีการลิดรอนสิทธิเสรีภาพระหว่างกันและกัน^{๕๔}

๓) ประชาชนได้รู้จักการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ต่าง ๆ รู้จักวิเคราะห์ รวมทั้งการมองโลกและมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นและให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รู้จักเท่าทันความคิดของตัวเอง รู้ถูกรู้ผิดอะไรดีอะไรชั่วเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีสังคมที่สงบสุข^{๕๕}

๔) ด้านสังคมก็มีการกตึกาของสังคมคือการส่งเสริมเรื่องศิลปะเช่นหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ให้ประชาชนได้รับการฝึกพัฒนา และอยู่ร่วมกันในสังคมที่สงบสุข^{๕๖}

๕) ทางด้านสังคมส่งผลให้เกิดการฝึกความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กันการพัฒนาความสัมพันธ์กับ

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายเดชา รอดวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจโนโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์ธรรม, (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่นต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชี้นำด้วยความขยันหมั่นเพียร เกิดเป็นสังคมที่สงบสุข^{๕๗}

๖) ทางด้านสังคม ซึ่งสามารถทำให้ประชาชนรู้จักอะไรถูกอะไรผิดอะไรดีอะไรชั่ว การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข^{๕๘}

๔. ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า

๑) ภาวนา หมายถึง เจริญหรือทำให้มีขึ้นหรือเกิดขึ้น เมื่อภาวนาทั้ง ๔ เจริญแล้วสิ่งที่ดีตามมาคือ สังคมก็มีความเจริญตามมาด้วยเป็นสังคมที่น่าอยู่ และมีความรักความห่วงใยในสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้สิ่งแวดล้อมนั้นดีไปด้วย นี่เป็นสิ่งที่ดีของการพัฒนาภาวนา ๔ ให้มีขึ้นในจิตใจของทุกคน^{๕๙}

๒) ทางด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดการฝึกความประพฤติให้เกิดกันการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อมจนเกิดความเสียหายเข้าใจโลกและชีวิตในความเป็นจริง^{๖๐}

๓) การที่พระสงฆ์อำเภอวิหารแดงได้นำหลักภาวนา ๔ มาส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนก็จะได้ผลดังนี้คือ ทำให้ประชาชนมีหลักในการดำเนินชีวิตรู้จักประหยัดอดออมมีหลักในการใช้จ่ายทำให้เศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น ด้านสุขภาพก็ดีขึ้นเพราะรู้จักเลือกที่จะบริโภคอาหารที่มีประโยชน์และรู้จักเอาใจใส่ที่จะออกกำลังกาย ด้านสิ่งแวดล้อมก็พลอยดีไปด้วยเพราะทุกคนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ด้านสังคมก็ดีไปด้วยเพราะประชาชนมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบร่มเย็น^{๖๑}

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางมจรุส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์สรธรรม, (ธมมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม วัดในอำเภอวิหารแดงมีการรณรงค์การปลูกป่าในวัดและตามบ้านเรือน โดยการแจกต้นกล้าให้ประชาชนไปปลูกทำให้เกิดป่าในวัด ส่งผลให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดี อากาศดี และมีความร่มเย็น โดยรวมแล้ววัดกับประชาชนต้องมีส่วนร่วมกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จึงเกิดผลได้ดี^{๖๒}

๕) การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมไม่สมดุล อยู่ไม่มีความสุข ก่อให้เกิดความทุกข์ทางใจ ไม่มีความเจริญ กลายเป็นความเสื่อม ความคิดการมองโลกก็จะเปลี่ยนไปในแง่ร้าย ไม่มีการสร้างสรรค์ พัฒนาขึ้น กลายเป็นปัญหาสังคมได้^{๖๓}

๖) ด้านสิ่งแวดล้อมวัดในอำเภอวิหารแดงก็ยังมีส่งเสริมให้ประชาชนปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ และวันแม่ และมีการต่อยอดมีการแจกกล้าไม้ให้ประชาชนไปปลูกถือว่าวัดเป็นแหล่งพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้ดีมากและยังไปตรงกับโครงการของในหลวงคือโครงการ โคก หนอง นา เป็นต้น^{๖๔}

๗) การพัฒนาในเขตชุมชนและสิ่งแวดล้อมให้ดีไม่ให้มีมลพิษดำเนินชีวิตในชุมชนโดยอยู่ร่วมกันได้ไม่ขัดหรือแย้งกัน ช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้ดีขึ้นมีประสิทธิภาพที่ดี และมีการอบรมจิตใจให้ในชุมชนเป็นการพัฒนาและทำให้ดีไม่เกิดความเสียหายในชุมชน หากมีความเสียหายก็รีบปรับเปลี่ยน โดยเร็วและทำให้ดีขึ้นมาอีกเพื่อการเป็นอยู่ด้วยดีและในชุมชนนั้นก็จะมีแต่ความสามัคคีและรอยยิ้มให้กันและกันมีสภาพจิตใจมีพลังกาย วาจาใจดีและฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีตลอดไป เป็นต้น^{๖๕}

สรุปได้ว่า ประชาชนที่ได้รับการฝึกกายภาวนา ด้านเศรษฐกิจจะทำให้มีสติในการทำงาน ไม่เป็นคนประมาท เป็นผู้ที่ออกกำลังกายมีความคล่องแคล่ว รอบคอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านเศรษฐกิจ คริวเรือน และการทำงานสะดวกมากขึ้น และยังทำให้คนในครัวเรือนมีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรค สุขภาพดี ไม่ต้องเสียรายได้ในการต้องรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ทางสังคมเมื่อเป็นผู้มีสุขภาพดี ไม่มีโรคติดต่อกับคนอื่นในสังคม ทำให้ง่ายต่อการแสวงหาปัจจัย ๔ เลี้ยงชีวิตได้ดียิ่งขึ้น พัฒนา

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายเดชา รอดวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจโนโท, เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน, เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร, เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สภาพแวดล้อมให้เหมาะสม การพัฒนาทั้ง ๔ ด้านแล้วจะมีผลทำให้สังคมครอบครัวและสังคมส่วนรวม มีความสุขปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมก็จะดีขึ้นตามลำดับ

ด้านสุขภาพ การพัฒนาชีวิตให้มีความสุขร่างกายแข็งแรง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ และสิ่งแวดล้อม คือต้องรู้ตัวมีสติ ควบคุมอยู่ด้วยความไม่ประมาท คนที่มีความสุขุม มองโลกในแง่ดี มองคนรอบข้างในทางที่ดี มีเหตุผลรู้กฎรู้ผิด เมื่อมีความสุขจิตดีแล้วก็จะทำให้สุขภาพกายดีไปด้วย และสามารถที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้ในการดำเนินชีวิต เมื่อประชาชนได้รับการอบรมพัฒนาใน ภาวนาทั้ง ๔ แล้ว ก็เชื่อได้ว่าจะทำให้ปัญหาทางด้านสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม นั้นดีขึ้นเพราะ ภาวนา ๔ นั้นเปรียบเสมือนภูมิคุ้มกันของชีวิต

ด้านสังคม เมื่อประชาชนได้รับการอบรมพัฒนาในภาวนาทั้ง ๔ ที่ดีแล้ว สังคมย่อมทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม เพราะไม่มีการเบียดเบียนกัน จะมีการหยิบบินช่วยเหลือกันด้วยไมตรีจิต เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไม่ต้องคอยหวาดระแวงว่าจะถูกทำร้าย ทำลายล้างผลาญกัน ไม่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล เกิดความไว้วางใจกันในสังคม การแก้ไขปัญหา ในสถานการณ์ต่าง ๆ รู้จักวิเคราะห์ รวมทั้งการมองโลกและมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นและให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สังคมก็จะมีระบบระเบียบการอยู่ร่วมกัน ไม่มีการลิดรอนสิทธิเสรีภาพระหว่างกันและกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมที่สงบสุข

ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม เมื่อภาวนาทั้ง ๔ เจริญแล้ว สังคมก็มีความสุขตามไปด้วยเป็นสังคมที่น่าอยู่ และมีความรักความห่วงใยในสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดการฝึกความประพฤติให้เกิดขึ้น การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หากว่าผลของการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมไม่สมดุล อยู่ไม่มีความสุข ก่อให้เกิดความทุกข์ทางใจ ไม่มีความสุขเจริญ กลายเป็นความเสื่อม ความคิดการมองโลกก็จะเปลี่ยนไปในแง่ร้าย ไม่มีการสร้างสรรค์ พัฒนาขึ้น กลายเป็นปัญหาสังคมได้ ดังนั้นการพัฒนาในเขตชุมชนและสิ่งแวดล้อมให้ดีไม่ให้มีมลพิษดำเนินชีวิตในชุมชนโดยอยู่ร่วมกันได้ไม่ขัดหรือแย้งกัน ช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้ดีมีประสิทธิภาพที่ดี และมีการอบรมจิตใจให้ในชุมชนเป็นการพัฒนาและทำให้ดีไม่เกิดความเสียหายในชุมชน หากมีความเสียหายก็รีบปรับเปลี่ยนโดยเร็วและทำให้ดีขึ้นมาอีกเพื่อการเป็นอยู่ด้วยดีและในชุมชนนั้นก็จะมีแต่ความสามัคคีและรอยยิ้มให้กันและกันมีสภาพจิตดีมีพลังกาย วาจาใจดีและฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีตลอดไป

๔.๕.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับหลักการพัฒนาตามหลักภาวนา ได้แก่ ด้านกายภาวนา (การพัฒนากาย) ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) เนื้อหาพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนยังมีความประพฤติปฏิบัติผิดในศีลอยู่ มีการฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต อาจด้วยสาเหตุมาจากอาชีพของตนเองที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสั่งสอนให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงถึง คุณประโยชน์ของการรักษาศีล และโทษภัยของการละเมิดในศีล^{๖๖}

๒) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนไม่สำรวมในวาจายังมีการพูดคุยกัันระหว่างฟังพระ ธรรมเทศนา และพูดคุยถึงเรื่องที่ไม่อยู่ในศีลธรรม เช่น การนินทาผู้อื่น ว่าร้ายผู้อื่น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสอนให้ประชาชนปิดวาจาขณะที่กำลังปฏิบัติ ธรรม หรือขณะที่ฟังพระธรรมเทศนา ให้ใช้สติพิจารณาหลักธรรมคำสอนนั้น ๆ ให้เกิดความเข้าใจรู้ แจ่มแจ้งเห็นจริง เพื่อจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข^{๖๗}

๓) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนยังขาดสมาธิในการฝึกปฏิบัติ และการปฏิบัติงาน ของตนเอง ด้วยเหตุภาวะทางครอบครัว หรือปัญหาทางครอบครัว ภาระหนี้สิน เป็นต้นส่งผลให้ ประชาชนไม่มีสมาธิในการปฏิบัติอบรม และการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสอนให้ประชาชนปล่อยวางเหตุที่มากกระทบ ต่อจิตใจ หรือสิ่งทีมากกระตุ้นก่อกวนในใจ ให้ปล่อยวาง แล้วทำจิตให้เกิดสมาธิ เมื่อมีสมาธิปัญญา ก็เกิด ซึ่งปัญญาเกิดก็จะค้นพบวิธีแก้ปัญหาคได้^{๖๘}

๔) ปัญหาและอุปสรรค การดำรงของประชาชนมีการยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ เช่น การดื่มสุรา หรือของมีนเมา การเที่ยวเตร่ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการใช้จ่ายทรัพย์โดยไม่เกิดประโยชน์ อีกรั้งยังทำให้เกิดภาระหนี้สินได้

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสอนให้ประชาชน ลด ละ เลิก อบายมุข ไม่ยุ่ง เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ และยังให้แต่โทษ และภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดผลเสียแก่ ตนเองและครอบครัว และหันมาทำความเพียรในการทำงาน ดูแลครอบครัวให้อยู่อย่างมีความสุข^{๖๙}

สรุปได้ว่า ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตาม หลักภาวานา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง พบว่า ประชาชนมีความประพฤติล่วงละเมิดด้านศีล

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูนนทจริยคุณ, (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ เจ้าอาวาสวัดคลองยาง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์ธรรม, (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์, รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ด้วยสาเหตุจากการทำมาหาเลี้ยงชีพของตนด้วยการฆ่าสัตว์ขายเป็นรายได้ของครอบครัว และในการดำรงชีวิตในแต่ละวันของประชาชนมีความประพฤติข้องเกี่ยวกับอบายมุข เช่น การดื่มสุราของมีนเมา และการเที่ยวเตร่ ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีงานเลี้ยงงานสังสรรค์ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ และงานประเพณีต่าง ๆ ผู้คนในชุมชนก็มักจะสังสรรค์กันตามประสาชาวบ้าน ทำให้เพิ่มค่าใช้จ่ายในครอบครัวมากขึ้น เช่น ค่าสุรา ค่าบุหรี เป็นต้น ซึ่งทำให้ประชาชนบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมตามหลักภavana ๔ ทำให้เวลาเข้ารับการอบรมจึงขาดสมาธิในการฝึกปฏิบัติ ไม่สำรวมในวาจา นินทาผู้อื่น ว่าร้ายผู้อื่น และปัญหาการปฏิบัติงานของตนเอง ด้วยเหตุภาระทางครอบครัว หรือปัญหาทางครอบครัว ภาระหนี้สิน เกิดการใช้จ่ายทรัพย์สินโดยไม่เกิดประโยชน์ เป็นต้น

ดังนั้น ข้อเสนอแนะพระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสั่งสอนให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงถึงคุณประโยชน์ของการรักษาศีล และโทษภัยของการละเมิดในศีล สอนให้ประชาชน ลด ละ เลิกอบายมุข ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ และยังให้แต่โทษ และภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดผลเสียแก่ตนเองและครอบครัว สอนให้ประชาชนปล่อยวางเหตุที่มากกระทบต่อจิตใจ หรือสิ่งที่มากกระตุ้นก่อกวนใจ ให้ปล่อยวาง แล้วทำจิตให้เกิดสมาธิ ใช้สติพิจารณาหลักธรรมคำสอนนั้น ๆ ให้เกิดความเข้าใจรู้แจ้งเห็นจริง เพื่อจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

๔.๕.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม เนื้อหาพอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาอุปสรรค ของประชาชนด้านการประกอบอาชีพเสริมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง บางครอบครัวไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดความรู้ในการปฏิบัติ ขาดที่ดินในการเพาะปลูก ขาดต้นทุน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรม ควรเชิญเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเกษตรมาบรรยายแนะนำหรือสาธิตวิธีการทำเกษตรสวนครัว เพื่อเสริมความรู้ให้กับประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง หรือถ้าประชาชนขาดที่ดิน ให้สำรวจที่ดินของวัดในหมู่บ้านนั้น ๆ พอมมีที่ว่างให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันและเข้าไปทำเกษตรสวนครัว ปลูกพืชผัก เพื่อไว้รับประทานเองหรือจำหน่ายเป็นรายได้เสริม^{๗๐}

^{๗๐} สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

๒) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนที่มีมากที่สุด คือปัญหาเรื่องสุขภาพ ประชาชนมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ เช่น เบาหวาน ความดัน หรืออื่น ๆ สาเหตุการขาดความรู้เรื่องอาหาร การบริโภค การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าการทำงานที่เหมือนการออกกำลังกายแล้วประชาชนจึงมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ ควรจัดโครงการพิเศษเสริมความรู้ให้กับประชาชน โดยการนำวิทยากรที่มีความรู้ด้านสุขภาพ ด้านการกิน การอยู่ การออกกำลังกาย และการใช้ชีวิตประจำวันอย่างปลอดภัย โดยโครงการนี้สามารถนำมาแทรกในระหว่างที่พระสงฆ์กำลังจัดฝึกอบรมตามหลักของภavana ๔ ได้^{๗๑}

๓) ปัญหาและอุปสรรค การเข้ากลุ่มสังคมของประชาชนยังมีการเอาใจเอาเปรียบกัน ส่งผลให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่บ้าง การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความไม่สงบสุขเพราะต่างก็ระแวงซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ ในขณะที่ดำเนินการฝึกอบรมพระสงฆ์ควรมีวิธีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อละลายพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเพื่อให้มีความสมัครสมานสามัคคีกันมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่ม หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย^{๗๒}

๔) ปัญหาอุปสรรค ของประชาชนในชุมชนยังขาดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ ยังมีการตัดไม้เผาถ่าน เผาหญ้าแห้ง เผาฟางข้าว และมีการทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง ซึ่งส่งผลโดยตรงกับมลภาวะอากาศเป็นพิษ และน้ำเน่าเสีย

ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือกันรักษาสุขภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง โดยการปลูกต้นไม้รอบบริเวณชุมชน ร่วมกันยกเว้นการเผาเศษหญ้า และฟางข้าว ด้วยการนำมาทำปุ๋ยหมัก หรือการไถกลบ ช่วยกันดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองให้สะอาด มีจุดทิ้งขยะให้เป็นที่ของชุมชน มีรถเก็บขยะเข้ามาเก็บ แยกขยะรีไซเคิล ประเภทพลาสติก ขวดแก้ว หรืออื่น ๆ เป็นต้น^{๗๓}

สรุปได้ว่า ปัญหาอุปสรรค ของประชาชนด้านการประกอบอาชีพเสริมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงบางครอบครัวไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดความรู้ในการปฏิบัติ ขาดที่ดินในการเพาะปลูก ขาดต้นทุน ขาดเครื่องมือในการเกษตร จึงส่งผลให้การประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตรไม่เป็นผลสำเร็จเท่าที่ควร อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องสุขภาพไม่เอื้ออำนวย โดยมากแล้วประชาชนขาดการดูแลสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร จึง

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์, หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายเดชา รอดวัน, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูนนทจริยคุณ, (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ เจ้าอาวาสวัดคลองยาง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ทำให้ประชาชนมีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน ความดัน หรืออื่น ๆ โดยส่วนหนึ่งประชาชนส่วนมากเป็นคนวัยทำงาน และใช้เวลาไปกับการทำงานวันละประมาณ ๘ ชั่วโมง แต่หลายคนทำงานหนัก ไม่ว่าจะเนื่องจากภาระงานติดพันหรือด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องทำงานเกินเวลา ส่งผลให้ประชาชนเหล่านี้ไม่มีเวลาที่จะดูแลสุขภาพของตนเองอย่างเหมาะสม พักผ่อนน้อย กินอาหารไม่มีประโยชน์ เพราะเอาเพียงอิ่มท้อง และขาดการออกกำลังกาย และประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดว่าการเหนื่อยจากการทำงานก็เหมือนการออกกำลังกายแล้วก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพต่าง ๆ และการเข้ากลุ่มสังคมของประชาชนยังมีการเอาใจเปรียบกันส่งผลให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่บ้าง การประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจ เกิดการแข่งขันเอาใจเปรียบกันเองหวังผลประโยชน์ส่วนตนไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ขาดการรักษาสิ่งแวดล้อม ตัดไม้เผ่าถ่าน เผาหญ้าแห้ง เผาฟางข้าว และมีการทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง ซึ่งส่งผลโดยตรงกับมลภาวะอากาศเป็นพิษ และน้ำเน่าเสีย เป็นต้น

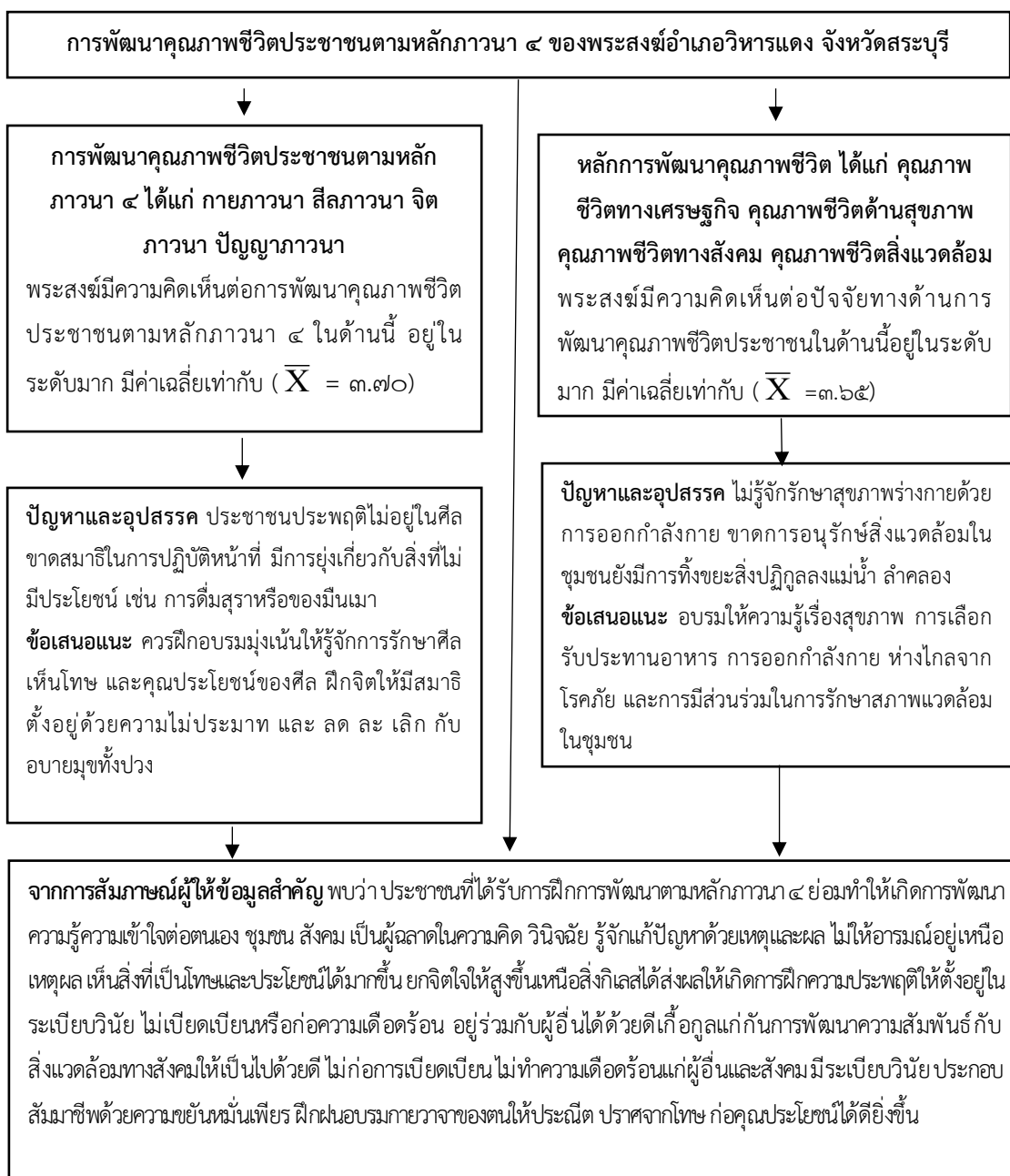
ดังนั้น ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรม ควรเชิญเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเกษตร มาบรรยายแนะนำหรือสาธิตวิธีการทำเกษตรสวนครัว เพื่อเสริมความรู้ให้กับประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง เช่น การให้ความรู้ด้านการปลูกพืชผักที่ปลูกได้พร้อมกันในคราวเดียวหลายชนิด เพื่อการประหยัดพื้นที่หากที่ดินมีจำกัด มีทั้งผักยืนต้นปานกลางอายุยืน ไปจนถึงพืชล้มลุกอายุยืนทั้งหลาย ซึ่งทำให้สามารถเก็บเกี่ยวเพื่อนำมารับประทานได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งยังมีการปลูกพืชผักล้มลุกอายุสั้นผสมลงในแปลงปลูก โดยสามารถปลูกหมุนเวียนกันได้ตลอดปี ไม่ทำให้ดินมีการเสื่อมสภาพแต่อย่างใดหรือถ้าประชาชนขาดที่ดิน ให้สำรวจที่ดินของวัดในหมู่บ้านนั้น ๆ พอมือที่ว่างให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันและเข้าไปทำเกษตรสวนครัว ปลูกพืชผัก เพื่อไว้รับประทานเองหรือจำหน่ายเป็นรายได้เสริม และเสริมความรู้ให้กับประชาชนด้านการรักษาสุขภาพ ด้านการกิน การอยู่ การออกกำลังกาย และการใช้ชีวิตประจำวันอย่างปลอดภัยควบคู่กันไป เพื่อให้ประชาชนมีแนวทางในการประกอบอาชีพทางการเกษตรเสริมรายได้ อีกทั้งยังได้แนวทางในการรักษาสุขภาพ ด้านการกิน การอยู่ได้อีกด้วย

ส่วนในด้านการเป็นอยู่ร่วมกันในหมู่คณะพระสงฆ์ควรมีวิธีการจัดกิจกรรมเสริมในขณะที่ประชาชนเข้ารับการฝึกอบรม เป็นกิจกรรมร่วมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อละลายพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน ให้ประชาชนทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ปลูกต้นไม้ เก็บขยะในแม่น้ำลำคลอง กำจัดวัชพืช ให้ความสามัคคีปรองมอด และยังสามารถช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันอีกด้วย

๔.๖ องค์ความรู้

๔.๖.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” สามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์องค์ความรู้จากกระบวนการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในอำเภอวิหารแดง จำนวน ๑๓๙ คน และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กับพระสังฆาธิการ และข้าราชการผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๓๖๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งเรียงจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านกายภavana (การพัฒนาภavana) ($\bar{X} = ๓.๗๙$, S.D. = ๐.๙๕๔) ด้านศีลภavana (การพัฒนาพฤติกรรม) ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๗๓) ด้านจิตภavana (การพัฒนาจิตใจ) ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๙๕) ด้านปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) ($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๔๕๓)

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๓๘๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๕๑๗) ด้านสังคม ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๔๖๘) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๕๐๕) ด้านสุขภาพ ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๕๒๓)

ปัญหาและอุปสรรค การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในหลักการพัฒนาตามหลักภavana ได้แก่ ด้านกายภavana (พัฒนาภavana) ด้านศีลภavana (พัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภavana (พัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภavana (พัฒนาปัญญา) คือ ประชาชนยังประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ประชาชนยังไม่มีความสำรวมทางวาจามากนัก และคุยกันระหว่างการปฏิบัติ ประชาชนยังขาดสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยเหตุภาระทางครอบครัว การดำรงตนของประชาชนยังมีการยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์ เช่น การดื่มสุรา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ ควรมุ่งเน้นให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลมากยิ่งขึ้น สอนให้ประชาชนตั้งใจฟังธรรมะ ปิดวาจาขณะอยู่ในการปฏิบัติ สอนวิธีการปล่อยวางอย่าประมาท ทำให้ใจให้สงบมีสมาธิในการปฏิบัติงาน สอนให้ประชาชนมุ่งเน้น ลด ละ เลิกกับอบายมุข เช่น สุรา หรือยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ

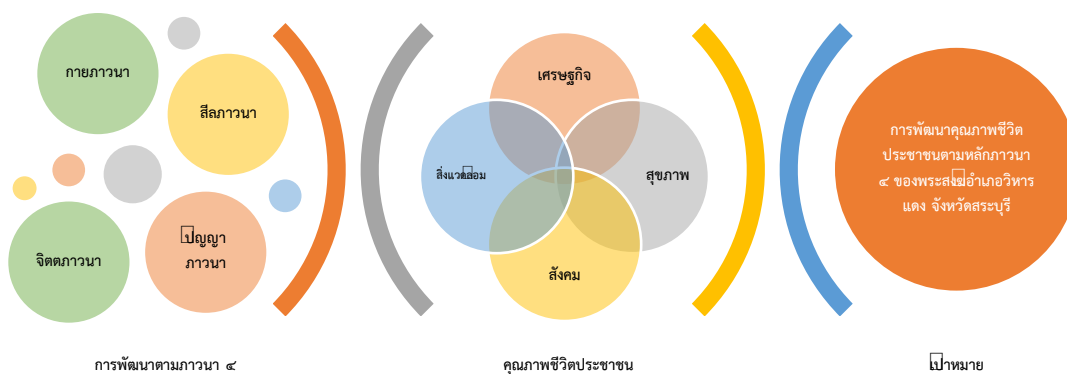
ปัญหาและอุปสรรค การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง จังหวัดในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม คือ การสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนยังไม่

ประสบผลสำเร็จ และประชาชนไม่รู้จักรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองด้วยการออกกำลังกาย การวางตนของประชาชนไม่มีความสงบเสถียร และไม่มีความอดทนต่อการการปฏิบัติธรรมและการทำงาน การดูแลเอาใจใส่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนยังมีการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ ลำคลอง

ข้อเสนอแนะ ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมด้านการสร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนให้มีความรู้ และนำไปใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น แนะนำให้ประชาชนรู้วิธีการรักษาสุขภาพร่างกายโดยใช้เวลาว่างด้วยการออกกำลังกาย ร่างกายจะได้แข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ฝึกให้ประชาชนมีการวางตัวให้เหมาะสมสงบเสถียร และอดทนต่อการการปฏิบัติธรรมและปฏิบัติงานในอาชีพของตนเอง แนะนำให้ประชาชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งให้เห็นคุณประโยชน์ของการรักษาสิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำคลอง ต้นไม้ เป็นต้น

๔.๖.๒ องค์กรความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์กรความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์การวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๒ พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๔ ประการ ได้แก่

๑. กายภาวนา เป็นการพัฒนาฝึกฝนอบรมกาย การพัฒนาอินทรีย์ทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีอินทรีย์สังวร ความสำรวจในอินทรีย์ รู้จักระมัดระวังรักษาตนไม่ให้ก่อโทษทางกาย การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มตั้งแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ เช่น สัมพันธ์กับอาหาร โดยการกินเพื่อช่วยให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อมุ่งความอร่อย อวดโก้ แสดงฐานะ สัมพันธ์กับโทรทัศน์ โดยดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา มิใช่เพื่อหมกมุ่นในความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นต้น

๒. สីลภาวนา เป็นการพัฒนาด้านศีล ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกตีกาทางสังคมร่วมกัน การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น และต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกายวาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์ และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓. จิตตภาวนา เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ด้วยคุณธรรมทั้งปวง พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงามพร้อม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๓ ด้านดังนี้คือ

๓.๑ คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู รวมทั้งมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีจิตที่มีคุณภาพ เป็นต้น

๓.๒ สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือความจริงจัง มีอธิษฐาน คือความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือการคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน รวมทั้งการสร้างเกราะป้องกันโดยอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ

๓.๓ สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวายใจ ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่โศกเศร้า รวมทั้งการสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้ เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาฝึกฝนอบรมตน จากการได้ศึกษาเล่าเรียนการสดับรับฟังมามาก และการลงมือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตน และคนอื่น การพัฒนาความรู้ความเข้าใจของตนเอง ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้ เข้าใจศิลปวิทยา

เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ ความลำเอียง คติวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจนรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการสร้างรากฐานของการดำรงชีวิตของตนให้ดีขึ้น มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของประชาชนกับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพร่างกาย สังคม สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยรอบตัว ชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ ประสพความสมหวัง รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกายและความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้ สติปัญญาความรู้สึคนึกคิดของตนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน เบียดเบียนหรือให้โทษแก่บุคคลอื่น ในขณะเดียวกันประชาชนจะต้องมีความขยันอดทนประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพลเมืองดีมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีระเบียบวินัย มีกฎเกณฑ์ทางสังคม ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงเป็นการพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่

ด้านเศรษฐกิจ เมื่อประชาชนได้รับการฝึกอบรมและเข้าใจถ่องแท้ในหลักของภavana ๔ แล้ว มีความอดทน หมั่นเพียร ปฏิบัติงานด้วยความขยันขันแข็ง มุ่งหาแนวทางประกอบอาชีพเสริมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงครอบครัว ซึ่งการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นหลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ที่มุ่งให้มนุษย์จำกัด หรือความอยาก หรือความต้องการของตนเอง แทนการกระตุ้นตัณหาหรือความอยาก เพื่อให้เกิดการบริโภคมากขึ้น ความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีขีดจำกัด แต่ขณะเดียวกันทรัพยากรมีขีดจำกัด หากมีการใช้เกินความจำเป็น ทรัพยากรเหล่านั้นก็จะหมดสิ้นไปในที่สุด การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องหันมาแก้ไขที่ตนเองก่อน จำกัดความอยาก ความต้องการ ให้รู้จักพอดี ไม่บริโภคเกินความพอดี หรือตกเป็นทาสของวัตถุ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น หลักอตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ บ่งบอกได้ว่าเป็นคำสอนให้บุคคลพึงตนเอง ซึ่งแนวทางของระบบเศรษฐกิจพอเพียง ก็ได้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการสร้างฐานะ และการเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ เพื่อใช้จ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากเป็นที่พึ่งแห่งตนแล้ว จะต้องเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นอีกด้วย

ด้านสุขภาพ เมื่อประชาชนได้รับการฝึกอบรมและเข้าใจถ่องแท้ในหลักของภavana ๔ แล้ว ในการพัฒนาประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขนั้น องค์ประกอบสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ได้แก่ สุขภาพ สุขภาพจะเป็นเสมือนหนึ่งวิถีทางอันจะนำบุคคลไปสู่ความสุขและความสำเร็จต่าง ๆ ในชีวิต ความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งความสมบูรณ์ของ

ร่างกายคือการที่เรามีความแข็งแรง คล่องแคล่ว ไม่เป็นโรค และพิการ ความสมบูรณ์ของจิตใจ คือ การที่เรามีจิตใจที่เป็นสุข ร่าเริง มีคติความสมบูรณ์ ทางสังคม คือ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ดี มีครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง และความสมบูรณ์ทางจิต วิญญาณ จะเกิดขึ้นเมื่อเราทำความดี เช่น มีความเมตตา กรุณา รู้จักการเสียสละ เป็นต้น สุขภาพที่ดี จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกคน

สุขภาพมีความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต แบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ความสำคัญต่อตนเอง บุคคลจะมีความสุขหรือความทุกข์ ย่อมขึ้นอยู่กับสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ หากมีสุขภาพกายดี มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน มีสุขภาพ จิตที่ดี ไม่คิดอิจฉาริษยาหรืออาฆาตมาดร้ายต่อผู้อื่น ผู้นั้นก็จะมีแต่ความสุข ในทางตรงข้าม หากสุขภาพกายไม่ดี ร่างกายไม่แข็งแรง เจ็บป่วยเป็นประจำ มีสุขภาพจิตไม่ดี มีแต่ความเครียด ผู้นั้นก็จะมีแต่ความทุกข์ สุขภาพกายและจิตก็จะเสื่อมโทรม หากความสุขในชีวิตไม่ได้

๒. ความสำคัญต่อครอบครัวสุขภาพมีส่วนสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือความล้มเหลว ให้แก่ครอบครัว การที่พ่อแม่ลูกมีความสุขกายและจิตที่ดีย่อมทำให้ครอบครัวมีความสุข หากสมาชิก เกิดขึ้นได้ ในครอบครัวมีปัญหาทางสุขภาพกายหรือสุขภาพจิต ความล้มเหลวในชีวิตครอบครัวก็ย่อมจะ

๓. ความสำคัญต่อสังคม ในสังคมหนึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวนมาก แต่ละคนมี จิตใจ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย อาจเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น โรคที่เกิดจากทั้งปัญหาที่เกิดจากสุขภาพกาย และสุขภาพ ความอ้วนจนเกินไป โรคที่เกิดจากความผอมจนเกินไป หรือเกิดจากอุบัติเหตุต่อร่างกายพิการ หรือเกิดจากความเครียดเพราะสภาพปัญหาทางสังคม เป็นต้น

ด้านสังคม เมื่อประชาชนได้รับการฝึกอบรมและเข้าใจ่องแท้ในหลักของภาวนา ๔ แล้ว การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสังคม จึงเป็นการสร้างการยอมรับ และยกย่องจากสังคม สนับสนุนกิจกรรมชุมชนที่เป็นประโยชน์ สร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น การใช้เวลาว่างบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน และการปฏิบัติตนโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น บุคคลสามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข

ด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อประชาชนได้รับการฝึกอบรมและเข้าใจ่องแท้ในหลักของภาวนา ๔ แล้ว ทำให้ทราบว่าสังคมเป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความเพียบพร้อมสามารถดำรงสถานภาพ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและค่านิยมของสังคมได้ มนุษย์นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมแล้ว การกระทำของมนุษย์ยังมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ในทำนองเดียวกันสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ก็จะมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่

ของชีวิตมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งส่งผลดีและผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นไปตามสิ่งแวดล้อม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม การกระทำใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมย่อมมีผลตอบสนองต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วยเสมอ ด้วยเหตุดังนี้ เราจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้รู้จักใช้สิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพื่อให้เราสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี และเพื่อให้เราทำลายสิ่งแวดล้อมที่ตีทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า มนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม และมนุษย์ไม่อาจแยกตัวเป็นอิสระจากสิ่งแวดล้อมได้ ในเมื่อมนุษย์มีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมอย่างแนบแน่นเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจปฏิเสธภาระความรับผิดชอบต่อการพิทักษ์รักษาสภาพแวดล้อมที่ดีให้คงอยู่ตลอดไป

สรุปได้ว่า การพัฒนาชีวิตให้เกิดความเจริญงอกงามในทางที่ดีงามตามหลักพุทธธรรมเริ่มตั้งแต่การรู้จักสำรวจอินทรีย์ ๕ คือ สारวจตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจแล้วปฏิบัติตนตามสิกขาบทที่ตนดำรงสถานภาพอยู่ทั้งสิกขาบท ของพระภิกษุสามเณรและศีลสำหรับคฤหัสถ์เมื่อพัฒนาตนอยู่ในหลักศีลแล้วย่อมสามารถ

เจริญจิตภาวนาหรือเจริญสมาธิให้มั่นคงเป็นสัมมาสมาธิได้และภายหลังจิตมั่นคงพอเป็นเหตุปัจจัยแก้ปัญญาแล้วย่อมพิจารณาธรรมทั้งปวงมีไตรลักษณ์ เป็นต้น ได้อย่างถ่องแท้ชัดเจน เข้าใจถูกต้องตามความจริงตามลำดับแห่งการพัฒนาจนสามารถบรรเทาความทุกข์ได้ตามลำดับ จะเห็นได้ว่ากรอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับกายภาวนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับศีลภาวนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตกับจิตตภาวนา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับปัญญาภาวนา การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การรับรู้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต สภาพแวดล้อมของชีวิตที่สมดุลกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม สิ่งแวดล้อมตลอดทั้งศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมในสังคมที่ทำให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๗๔}

^{๗๔} ที่มา : สังเคราะห์จากผู้วิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์กับคุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๒๖ – ๓๐ ปี จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ ซึ่งเท่ากับผู้มีอายุ ๓๑ – ๓๕ ปี จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ รองลงมาคือมีอายุ ๒๐ – ๒๕ ปี จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑ ซึ่งเท่ากับผู้มีอายุมากกว่า ๔๖ ปี จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็น

ร้อยละ ๑๕.๑ ถัดมามีอายุ ๓๖ - ๔๐ ปี จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔ และสุดท้ายมีอายุ ๔๑ - ๔๕ ปี จำนวน ๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๔ ตามลำดับ

พรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีต่ำกว่า ๕ พรรษา จำนวน ๕๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗ รองลงมา มีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐ ถัดมามีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา จำนวน ๒๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ ถัดต่อมามีพรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา จำนวน ๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ ถัดมาอีกมีพรรษามากกว่า ๒๖ พรรษา จำนวน ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ และสุดท้ายมีพรรษา ๒๑ - ๒๕ พรรษา จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๖๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙ รองลงมา มีวุฒิการศึกษาสามัญปริญญาตรี จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๓ ถัดมา มีวุฒิการศึกษาสามัญปริญญาโท จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ และสุดท้ายมีวุฒิการศึกษาสามัญปริญญาเอก จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๖ ตามลำดับ

วุฒิศึกษานักธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิกศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๒ รองลงมา มีวุฒิกศึกษานักธรรมชั้นโท จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ ถัดมา มีวุฒิกศึกษานักธรรมชั้นตรี จำนวน ๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖ และสุดท้ายไม่มีวุฒิกษานักธรรม จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๐.๗ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิกศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๗๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๔ รองลงมา มีวุฒิกศึกษาเปรียญธรรม ประโยค ๑-๒ - ป.ธ. ๓ จำนวน ๒๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๙ ถัดมา มีวุฒิกศึกษาเปรียญธรรม ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖ จำนวน ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และสุดท้ายมีวุฒิกศึกษาเปรียญธรรม ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙ จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๒ ตามลำดับ

๒) ระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๒.๑ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, S.D. = ๐.๓๖๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านกายภาวะนา (การพัฒนากาย) ($\bar{X} = ๓.๗๙$, S.D. = ๐.๙๕๔) ด้านศีลภาวะนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๗๓) ด้านจิตภาวะนา (การพัฒนาจิตใจ) ($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๙๕) ด้านปัญญาภาวะนา (การพัฒนาปัญญา) ($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๔๕๓) ตามลำดับ

๒.๒ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวะนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านกายภาวะนา (การพัฒนากาย) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๙$, S.D. = ๐.๔๙๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๓ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
($\bar{X} = ๓.๖๙$, S.D. = ๐.๔๗๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๔ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๙$,
S.D. = ๐.๔๙๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๕ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
($\bar{X} = ๓.๖๓$, S.D. = ๐.๔๕๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน ๔ ข้อ และ
ระดับปานกลาง จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อที่ ๔ พระสงฆ์ฝึกอบรมประชาชนให้มีความปรีชาหยั่งรู้ในเหตุ
และผล มีความเข้าใจแยกแยะไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ($\bar{X} = ๓.๔๗$, S.D. = ๐.๖๖๕)

๓) ระดับคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๓.๑ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๕$, S.D. = ๐.๓๘๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ใน
ระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๕๑๗) ด้านสังคม ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D.
= ๐.๔๖๘) ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๕๐๕) ด้านสุขภาพ ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๕๒๓)
ตามลำดับ

๓.๒ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๕๐๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
พบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน ๔ ข้อ และระดับปานกลาง จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อ ๒ ประชาชนสามารถ
สร้างอาชีพเสริมในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ($\bar{X} = ๓.๔๘$, S.D. = ๐.๙๓๕)

๓.๓ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ด้านสุขภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๑$, S.D. = ๐.๕๒๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ
พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓.๔ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ด้านสังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๔๖๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า
อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓.๕ พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ด้านสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๖$, S.D. = ๐.๕๑๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน
พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๒ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แตกต่างกัน

๑) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านเศรษฐกิจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

๒) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

๓) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิกศศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิกศศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และ ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน ส่วน ด้านสุขภาพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

๔) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิกศศึกษานักธรรม ต่างกัน

มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม ไม่แตกต่างกัน ส่วน ด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

๕) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพชีวิตประชาชน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสุขภาพ ๓) ด้านสังคม และ ๔) ด้านสิ่งแวดล้อม ไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เกี่ยวกับหลักการพัฒนามตามหลักภavana ได้แก่ ด้านกายภavana (การพัฒนากาย) ด้านศีลภavana (การพัฒนาพฤติกรรม) ด้านจิตภavana (การพัฒนาจิตใจ) ด้านปัญญาภavana (การพัฒนาปัญญา) พบว่า

๑) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนยังมีความประพฤติดุปฏิบัติผิดในศีลอยู่ มีการฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต อาจด้วยสาเหตุมาจากอาชีพของตนเองที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสั่งสอนให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงถึงคุณประโยชน์ของการรักษาศีล และโทษภัยของการละเมิดในศีล

๒) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนไม่สำรวมในวาจายังมีการพูดคุยกัันระหว่างฟังพระธรรมเทศนา และพูดคุยถึงเรื่องที่ไม่อยู่ในศีลธรรม เช่น การนินทาผู้อื่น ว่าร้ายผู้อื่น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสอนให้ประชาชนปิดวาจาขณะที่กำลังปฏิบัติธรรม หรือขณะที่ฟังพระธรรมเทศนา ให้ใช้สติพิจารณาหลักธรรมคำสอนนั้น ๆ ให้เกิดความเข้าใจรู้แจ้งเห็นจริง เพื่อจะได้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

๓) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนยังขาดสมาธิในการฝึกปฏิบัติ และการปฏิบัติงานของตนเอง ด้วยเหตุภาระทางครอบครัว หรือปัญหาทางครอบครัว ภาระหนี้สิน เป็นต้นส่งผลให้ประชาชนไม่มีสมาธิในการปฏิบัติอบรม และการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสอนให้ประชาชนปล่อยวางเหตุที่มากกระทบต่อจิตใจ หรือสิ่งที่มากกระตุ้นกัดกินในใจ ให้ปล่อยวาง แล้วทำจิตให้เกิดสมาธิ เมื่อมีสมาธิปัญญาาก็เกิด ซึ่งปัญญาเกิดก็จะค้นพบวิธีแก้ปัญหาได้

๔) ปัญหาและอุปสรรค การดำรงของประชาชนมีการยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษ เช่น การดื่มสุรา หรือของมีเมา การเที่ยวเตร่ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการใช้จ่ายทรัพย์โดยไม่เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังทำให้เกิดภาระหนี้สินได้

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรมควรมุ่งเน้นสอนให้ประชาชน ลด ละ เลิก อบายมุข ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ และยังให้แต่โทษ และภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดผลเสียแก่ตนเองและครอบครัว และหันมาทำความเพียรในการทำงาน ดูแลครอบครัวให้อยู่อย่างมีความสุข

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี เกี่ยวกับหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และ ด้านชีวิตสิ่งแวดล้อม พบว่า

๑) ปัญหาอุปสรรค ของประชาชนด้านการประกอบอาชีพเสริมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง บางครอบครัวไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดความรู้ในการปฏิบัติ ขาดที่ดินในการเพาะปลูก ขาดต้นทุน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ พระสงฆ์ผู้ฝึกอบรม ควรเชิญเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเกษตรมาบรรยายแนะนำหรือสาธิตวิธีการทำเกษตรสวนครัว เพื่อเสริมความรู้ให้กับประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง หรือถ้าประชาชนขาดที่ดิน ให้สำรวจที่ดินของวัดในหมู่บ้านนั้น ๆ พอมือที่ว่างให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันและเข้าไปทำเกษตรสวนครัว ปลูกพืชผัก เพื่อไว้รับประทานเองหรือจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

๒) ปัญหาและอุปสรรค ของประชาชนที่มีมากที่สุด คือปัญหาเรื่องสุขภาพ ประชาชนมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ เช่น เบาหวาน ความดัน หรืออื่น ๆ สาเหตุการขาดความรู้เรื่องอาหารการบริโภค การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่าการเหนื่อยจากการทำงานก็เหมือนการออกกำลังกายแล้วประชาชนจึงมีอาการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ ควรจัดโครงการพิเศษเสริมความรู้ให้กับประชาชน โดยการนำวิทยากรที่มีความรู้ด้านสุขภาพ ด้านการกิน การอยู่ การออกกำลังกาย และการใช้ชีวิตประจำวันอย่างปลอดภัย โดยโครงการนี้สามารถนำมาแทรกในระหว่างที่พระสงฆ์กำลังจัดฝึกอบรมตามหลักของภavana ๔ ได้

๓) ปัญหาและอุปสรรค การเข้ากลุ่มสังคมของประชาชนยังมีการเอาวัดเอาเปรียบกัน ส่งผลให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันอยู่บ้าง การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความไม่สงบสุขเพราะต่างก็ระแวงซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ ในขณะดำเนินการฝึกอบรมพระสงฆ์ควรมีวิธีการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อละลายพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเพื่อให้มีความสมัครสมานสามัคคีกันมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่ม หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย

๔) ปัญหาอุปสรรค ของประชาชนในชุมชนยังขาดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ ยังมีการตัดไม้เผาถ่าน เผาหญ้าแห้ง เผาฟางข้าว และมีการทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง ซึ่งส่งผลโดยตรงกับมลภาวะอากาศเป็นพิษ และน้ำเน่าเสีย

ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือกันรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง โดยการปลูกต้นไม้รอบบริเวณชุมชน ร่วมกันยกเว้นการเผาเศษหญ้า และฟางข้าว ด้วยการนำมาทำปุ๋ยหมัก หรือการไถกลบ ช่วยกันดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองให้สะอาด มีจุดทิ้งขยะให้เป็นที่ของชุมชน มีรถเก็บขยะเข้ามาเก็บ แยกขยะรีไซเคิล ประเภทพลาสติก ขวดแก้ว หรืออื่น ๆ เป็นต้น

๕.๒ อภิปรายผลวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๐$, $S.D. = ๐.๓๖๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีการจัดโครงการเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุวรรณารัฐ สิกขวินโย (กาน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา

^๑ พระสุวรรณารัฐ สิกขวินโย (กาน), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

๔ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุชาวบ้านห้วยหอยส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา เข้าวัดทำบุญ รักษาศีล ๕ ศีลอุโบสถ ในเทศกาลเข้าพรรษาและชอบการปฏิบัติธรรม แสดงให้เห็นว่า การฝึกอบรมตนเองในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม การรู้จักประมาณตน การใช้ชีวิตให้ ผาสุก มีสุขภาวะที่ดี ผู้สูงอายุปฏิบัติตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคมได้อย่างมีความสุข^๒ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **มาริษา ชุกิตติพงษ์** ได้วิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตในการทำงาน อธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์” ผลการศึกษาพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงาน ระดับความผูกพันต่อองค์กร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พนักงานที่มีระดับการศึกษาและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อ องค์กรแตกต่างกัน พนักงานที่มีระดับการศึกษาต่างกันสถานภาพสมรสต่างกันและอายุงานต่างกันมี ความผูกพันต่อ องค์กรต่างกันคุณภาพชีวิตในองค์กรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับองค์กรและอธิบา ท ๔ มี ความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อองค์กรคุณภาพชีวิตในการทำงานด้านโอกาสใน การก้าวหน้า และความมั่นคง ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเหมาะสมอธิบาท ๔ ด้านฉันท์หะ สามารถร่วมกัน พยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรได้^๓ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระไพโรจน์ สุจิตโต (เทพพิทักษ์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์ อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า การ นำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น และสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างดีชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ รู้จักยับยั้งความต้องการ ทางร่างกาย และความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้ สติปัญญาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียนหรือให้โทษแก่บุคคลอื่นใน ขณะเดียวกันบุคคลจะต้องมีการศึกษาสูงมีความขยันอดทนประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพลเมืองดีมี ศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจมีระเบียบวินัยมีกฎเกณฑ์ทางสังคมแสวงหาความรู้เพิ่มเติมรู้จักใช้

^๒ พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์), “การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตาม หลักภาวนา ๔ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^๓ “มาริษา ชุกิตติพงษ์, “คุณภาพชีวิตในการทำงานอธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน บริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐).

ความคิดและสติปัญญาแก้ไขปัญหาสุขภาพและการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลในอีกระดับหนึ่ง^๔

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรจัดทำโครงการฝึกอบรมเพิ่มศักยภาพพระสงฆ์ด้านเทคนิคการฝึกอบรมประชาชนตามหลักภาวนา ๔ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และควรจัดทำทุก ๆ ปี เพื่อเพิ่มจำนวนบุคลากร

๒) ควรจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ประจำอำเภอวิหารแดง

๓) ควรมีการจัดตั้งการเรียนการสอนสำหรับพระสงฆ์และจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดโครงการฝึกอบรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ประจำอำเภอ

๔) ควรมีการวางแผนเชิงรุกขยายการจัดทำโครงการสามารถเข้าถึงประชาชนและสถานศึกษาต่าง ๆ ในอำเภอวิหารแดงและอำเภอใกล้เคียง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) การจัดโครงการแต่ละครั้ง ควรมีการประชาสัมพันธ์ไปยังอำเภอใกล้เคียง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มากขึ้น

๒) ควรเพิ่มระยะเวลาการจัดโครงการ เช่น ๓ วัน ๕ วัน ๑๕ วัน เป็นต้น

๓) ควรเพิ่มจำนวนพระที่เลี้ยงให้เพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตในแต่ละครั้ง

๔) ควรให้ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานรัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการและมีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

---

^๔พระไพโรจน์ สุจิตโต (เทพพิทักษ์), “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนของคณะสงฆ์อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

๕.๓.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เป็นการศึกษาระสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อให้ทราบประสิทธิภาพในการจัดทำโครงการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เป็นการเปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี กับจังหวัดใกล้เคียง เช่น พระนครศรีอยุธยาอยุธยา ลพบุรี เป็นต้น เพื่อศึกษาความแตกต่างของวิธีโครงการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนและนำไปสู่การพัฒนาโครงการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เป็นการศึกษาคำคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อจะได้ทราบคำคิดเห็นของประชาชนและนำมาปรับปรุง พัฒนารูปแบบโครงการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เป็นการศึกษการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ในแต่ละเขตการปกครองหรือภูมิภาค เพื่อที่จะได้สามารถนำมาเปรียบเทียบและบูรณาการความรู้ด้านโครงสร้างของโครงการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของคณะสงฆ์ในแต่ละภูมิภาค และนำมาประยุกต์ใช้ในอำเภอิวหารแดงหรือในระดับจังหวัดต่อไป

๕) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี เป็นรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ครบถ้วนทุกด้าน และสามารถนำไปพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดียิ่งขึ้นไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Parimry Socrces)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

(๑) หนังสือ :

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.

คุณ โทซันท์. รศ. พระพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพรีนติ้ง, ๒๕๔๕.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

นิศารัตน์ ศิลปะเดช. ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิธิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๔๐.

ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์. พจนานุกรม มคอ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖.

ปราชญา กล้าผจญ. คุณภาพชีวิตของมนุษย์ นักบริหารกับการออกกำลังกาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๕.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตรวิมลโณ). การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพบุ๊คสโตร์, ๒๕๓๕.

พระเทพสาครมณี (แก้ว สุวณฺณโชโต). อดีตเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาครและเจ้าอาวาส วัดสุทธิวาตวราราม. อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพสู่วิหารหลังใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. พุทธธรรม ฉบับเดิม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว, ๒๕๕๔.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

_____. พุทธธรรม ฉบับเดิม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

_____. หลักแม่บทของการพัฒนาตน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคีมทอง, ๒๕๓๓.

พัทธา สายหู. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

ศรีเมือง พลั่งฤทธิ์. วิจัยคุณภาพชีวิตประชากร. คณะแพทยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

สนธิ สมัครการ. วัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สานิตย์ บุญชู. คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๓๐.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๓๕. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สิน พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิง จำกัด, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

นิพนธ์ คันทเสวี. **คุณภาพชีวิตกำลังคนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, ๒๕๔๑.

สุมิตร สุวรรณ. **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม วิทยา การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม, ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. **หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กศน. สำนักงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑.

อุทัย หิรัญโต. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

(๒) บทความในวารสาร :

WHO อ่างใน ภัทรภา สุขสง่า และพรรณทิพา ศักดิ์ทอง. “การทดสอบเบื้องต้นแบบประเมินผลลัพธ์ด้านการใช้ยาที่ได้จากการรายงานของผู้ป่วยสำหรับคุณภาพชีวิตด้านยาโดยมิใช้วิธีเชิงผสมผสาน”. **วารสารไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ**. คณะเภสัชศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๗.

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

กฤษฎากมล ชื่นอ้อม. “คุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะเบาหวานในชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ๒๕๕๕.

จงลักษณ์ เผือกผิวงค์. “การประยุกต์ใช้สติในการดำเนินชีวิตประจำวัน : ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติธรรมวัดคูบอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

เจษฎา บุญทา. “คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ. “ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคลากรฝ่ายการพยาบาล ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนครนายก”. **รายงานการวิจัย คณะแพทยศาสตร์**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ชุมพร ฉ่ำแสง และคณะ. “รายงานการวิจัย, คณะแพทยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ“, ๒๕๕๕.

ทรงศักดิ์ ทองพันธ์. “คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจสถานีตำรวจภูธรบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี“. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานตำรวจและกระบวนการยุติธรรม. วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา (TSU-MDC) : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๕.**

ทวีร์สมิ์ ธนาคม อ่างใน วิฑูรย์ เดโช. “คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจ: กรณีศึกษาข้าราชการตำรวจภูธรที่ปฏิบัติราชการในจังหวัดระนอง“. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๑.**

ทิพย์วัลย์ เรืองขจร. วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต. **รายงานวิจัย. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๕๔.**

นางสาวดวงกมล โพธิ์แก้ว. “การพัฒนาวิธีการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธบริหารการศึกษา“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.**

นุสรรา พันธรักษ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลคลองจุกกระเฉง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา“. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕.**

เบญจวรรณ คุณรัตนภรณ์. “คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือนในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร“. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลแม่และเด็ก. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.**

พระครูธรรมคุณประสิทธิ์ (นิตย์ เตชสีโล). “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของพระสงฆ์ผู้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.**

พระชาญวิทย์ ธมมทีโป (พลชัย). “การประยุกต์ใช้หลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระบรรพต ตยานนโท (ปิ่นสง). “ความคาดหวังของประชาชนต่อการพัฒนาสังคมของเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัด นนทบุรี“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระปลัดจันทร์ สิริจันโท (พงษ์แดง). “แนวทางการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.
- พระมนตรี อาภทุโร. “การพัฒนาคุณภาพจิตตามหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระธรรมธีรราชชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ)“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทธิกร). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาพินิจ ฐิตปณโณ. “ปัจจัยทางพุทธธรรมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของจิตใจเพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.
- พระสมุห์กิตติพงศ์ ฐิตสีโล (สุวรรณวงศ์). “การบริหารงานเพื่อพัฒนาสังคมของเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระสุวรรณาจารย์ สิกขวินโย (กาน). “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์“. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พัชรี หล้าแหล่ง. “การศึกษาคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมันในพื้นที่ภาคใต้“. **รายงานการวิจัย**. จังหวัดชุมพร: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มาริษา ชุกิตติพงษ์. “คุณภาพชีวิตในการทำงานอิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์การของพนักงานบริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.
- รัตนาวดี จุฑะยานนท์. คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเบาหวาน : กรณีศึกษาโรงพยาบาลนครชัยศรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.
- วิชญาภา เมธีวรฉัตร. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศิรีวงศ์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- สุกิจ ปิลวาสน์. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชุมชน ตำบลโคกหาร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- สุณี เวชประสิทธิ์. “คุณภาพชีวิตของสตรีวัยหมดประจำเดือนในภาคตะวันตก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาพยาบาลแม่และเด็ก**. คณะพยาบาลศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐.
- สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ. “เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ชุด ๑๐๐๐ ตัวชี้วัด และ ๒๖ ตัวชี้วัด”. **รายงานการวิจัย**. โรงพยาบาลสวนปรุงกรมสุขภาพจิต.เชียงใหม่ : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐.
- อารีย์ แสนสม. “ประสิทธิผลของการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อพัฒนาท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **รายงานวิจัย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.
- Campbell and Rogers อ่างใน ธนิตา ชีร์ตัน. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์”. **สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจ วิชาเอกการจัดการทั่วไป**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีธัญบุรี, ๒๕๕๔.
- The WHOQOL Group อ่างใน วรรณภา กุมารจันทร์. “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคใต้ตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

The WHOQOL Group อ้างใน วรรณภา กุมารจันทร์. “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคใต้ตอนบน”. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

Wallance อ้างใน สุขศรี สงวนสัตย์. “คุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี”. รายงานการวิจัย. กองพัฒนานักศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๒๕.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

พระธรรมญาณมุนี (วรรณ มนุญโญ). วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร: การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. การประชุมพระสังฆาธิการ ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖.

สำเนาเอกสาร. วาระประชุมประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๓. เอกสารสำเนา : สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๕๖๓.

องค์การบริหารส่วนจังหวัด. แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. 2561 - 2564). งานวิเคราะห์นโยบายและแผน : สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี, ๒๕๕๙.

(๕) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ :

แนวคิดการพัฒนาสังคม. สวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.m-society.go.th. [๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓].

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). จิตสำนึกสังคมไทย: ลานธรรมจักร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dhammadjak.net/board/view_topic.php?t=๑๐๐๖๒ [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓].

๒. ภาษาอังกฤษ :

Constantino. Renato. *The Challenge of the Churches*. Paper presented during the First Gregorio Aplieday Lecture on Nationalism. Manila. Philippines. May 18, 1984.

Cronbach, Lee J. *Essentials of Psychological*. 4th ed. New York: Harper & Row, 1971.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Flanagan, **A research approach to improving our quality of life**, American Psychologist, 1978.
- Freire. P. **Education: The Practice of Freedom**. London: Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972.
- Garcia Jr. Mannel P. **Development: A Literature Survey of Concepts and Theories**. Laguna: UPLB, 1982.
- Misra. R.P. and Jonjo. M. ed. **The Changing Perspective of Development Problems in Misra**. Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong, 1981.
- Riggs. Fred W. **Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites. Development Nations: Guest for A Model Baling and Totem**. New York: Van Nostrum Reinhold, 197.
- Roger. Everette M. and Budgeable J. **Social Change in Rural Societies**. New Jersey: Prentice – Hall, 1972.
- Zhan. Quality of life. **Conceptual and measurement issues**. Journal of Advance Nursing, 1992.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๑๑๒๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังนกน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ มิถุนายน ๒๕๖๓

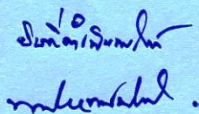
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์
เรียน พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณี รหัสประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง
จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

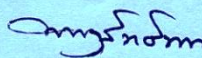
ขอแสดงความนับถือ

(พระปลัดชัยรัตน์, ผ.ดร.)

๑๑ ก.ค. ๖๓

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ว ๑๗๗

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน พระมหานิกธ ฐานุตโร, ดร.

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักท้าวานา ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(Signature of Phra Pradomsithinayak)

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(Signature of Phra Mahanikhot)

.....
(พระมหานิกธ ฐานุตโร,ดร.)
.....

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ (๑๗๗)

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิติ ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอบึงนาราง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุมัติขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

Amphurichom

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตวงคณแล้ว

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร

15, 7-0, 2563

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๗ ๑๒๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร รศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสิโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักกาวานา ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอนิวหารแดง
จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา
แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

Yotamrao ๒๕๖๓ ๑๖/๖/๒๕๖๓
วิมลวิมล ๒๕๖๓ ๒๕/๖/๒๕๖๓

เจริญพร

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสิโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ก ๑๗๗)

วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลาวัณ

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสิโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รัทสประจําตัวนิตด ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอิวหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณา แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือในโอกาสที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้พบกับท่าน

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ทรงทศ ๑๕๕๒๒๐๑๒๐๓

ผศ.ดร. ประเสริฐ ธิลาวัณ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสิโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ภาคผนวก ข
ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)

ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
(Index of item objective congruence = IOC)

สารนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักท้าวานา ๔ ของพระสงฆ์

อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี”

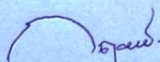
ผู้วิจัย : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

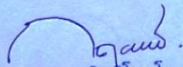
การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักท้าวานา ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง
จังหวัดสระบุรี

		ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและประมวลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า ioc	แปลผล
๑. ด้านคุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ									
๑	ประชาชนสามารถประกอบอาชีพการงานที่ดี และ สุจริตได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒	ประชาชนสามารถสร้างอาชีพเสริมในหลัก เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓	ประชาชนมีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพ เพื่อ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔	ประชาชนสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ เศรษฐกิจปัจจุบันได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕	ประชาชนสามารถรู้จักวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ อย่าง ประหยัดพอเพียง และอดออมไว้นิยาม จำเป็น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒. ด้านคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ									
๑	ประชาชนรู้จักวิธีดูแลสุขภาพอย่างถูกหลักเพื่อ ไม่ให้มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒	ประชาชนรู้จักนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อรักษา สุขภาพกาย และจิตใจของตนเองให้สงบใส	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓	ประชาชนรู้จักการใช้ชีวิตอย่างสุขกายสบายใจ และ พอเพียงกับการเป็นอยู่ของตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔	ประชาชนรู้จักวิธีออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพ ร่างกายของตนเองอย่างถูกวิธี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

พระมหาทศกชญา กิตติโสภณ, ผศ.ดร.

	๒. ด้านคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและประมวลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า ioc	แปลผล
๕	ประชาชนรู้จักวิธีเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อร่างกาย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ด้านคุณภาพชีวิตทางสังคม									
๑	ประชาชนมีน้ำใจไมตรีอันดีต่อกัน อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขด้วยความรักและเข้าใจ กัน ความเอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรีต่อกัน	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	ประชาชนปฏิบัติตนในชุมชนรู้จักการพูดจา ต้องไม่ทักทายนินทาหรือกับคนด้วยคำพูดที่จะทำให้คนเขาเกิดความอับอายในสังคม เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓	ประชาชนรู้จักวางตน ต้องเป็นคนมีความอดทน มีความสงบเสงี่ยม ไม่แสดงกิริยาก้าวร้าว	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	ประชาชนการรู้จักประมาณตน รู้จัก เหตุผล ตนประมาณ กาล ชุมชน และบุคคล โดยไม่ทำตัวเองให้เด่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕	ประชาชนรู้จักการช่วยเหลือผู้อื่น หรือการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อประโยชน์ส่วนรวม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔. ด้านคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม									
๑	ประชาชนสามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติที่เป็นอยู่ได้อย่างมีความสุข	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	ประชาชนรู้จักช่วยกันอนุรักษ์ แม่น้ำ ลำคลอง ในชุมชนมีความสะอาดไม่เน่าเสีย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓	ประชาชนรู้จักวิธีกำจัดสิ่งปฏิกูลโดยถูกต้อง เช่น ไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ ไม่เผาขยะ เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔	ประชาชนรู้จักการร่วมกันปลูกต้นไม้รอบ ๆ ชุมชนเพื่อเพิ่มบรรยากาศและความเป็นธรรมชาติ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

 พระมหาทศกัญญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

...../...../.....

๔. ด้านคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและประมวลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า ioc	แปลผล
๕ ประชาชนร่วมกันจัดการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อสืบสานต่อในอนาคต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามหลักภาวะนา ๔

๑.ด้านกายภาวะนา

๑	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักของกายภาวะนาแก่ประชาชนให้รู้จักสำรวมระมัดระวังไม่ให้เกิดโทษทางกาย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักกายภาวะนาแก่ประชาชนให้เข้าใจธรรมชาติและสามารถปรับตัวให้อยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักกายภาวะนาแก่ประชาชนให้ตั้งใจที่จะนำศีลไปปฏิบัติเพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นทางกาย	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักกายภาวะนาแก่ประชาชน ให้มีความเข้าใจในหลักปฏิบัติเพื่อนำไปรักษาสุขภาพทางกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕	พระสงฆ์จัดฝึกหลักกายภาวะนาแก่ประชาชนให้มีพฤติกรรมทางกายเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและอยู่ได้อย่างมีความสุข	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

๒. ด้านศีลภาวะนา (การพัฒนาพฤติกรรม)

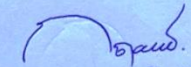
๑	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักศีลภาวะนาแก่ประชาชนให้สามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรืออยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักศีลภาวะนาแก่ประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในศีลไม่ล่วงละเมิดในศีลที่อาจก่อให้เกิดความทุกข์ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓	พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักศีลภาวะนาแก่ประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในสุจริต ๓ ไม่ปฏิบัติตนไปในทางทุจริตอันเป็นเหตุทำให้เกิดโทษได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

...../...../.....

๒. ด้านศีลภาวนา (การพัฒนาพฤติกรรม)	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและประมวลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า ioc	แปลผล
๔ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักศีลภาวนาแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในวิจิตรจิต ๔ หรือมีความสำรวมทางวาจา พุทจาไพเราะ ไม่พูดบดบังเท็จได้อย่างปกติ	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักศีลภาวนาแก่ประชาชนให้ตั้งตนอยู่ในศีล ๕ ทำให้เป็นที่ยอมรับ และเคารพนับถือของคนในชุมชนหรือในสังคมเป็นอย่างมาก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ด้านจิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ)								
๑ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักจิตภาวนาแก่ประชาชนให้มีจิตใจเข้มแข็งสามารถแก้ไขปัญหในชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักจิตภาวนาแก่ประชาชนให้มีสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างมีคุณภาพ	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักจิตภาวนาแก่ประชาชนให้สามารถปรับปรุงจิตใจของตนเองให้มีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาและสิ่งที่ดีงามเพิ่มมากขึ้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักจิตภาวนาแก่ประชาชนให้มีสติสัมปชัญญะในการกระทำที่ดี มีความระลึกได้และความละอายเกรงกลัวต่อบาปในอกุศลกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักจิตภาวนาแก่ประชาชนให้สามารถนำไปปฏิบัติได้และมีความเข้าใจชัดเจนตามความเป็นจริงว่า อะไรคือกุศลและอะไรคืออกุศล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

 พระมหาภคณีญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

*****/*****/*****

๔. ด้านปัญหาภาวนา (การพัฒนาปัญญา)	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและประมวลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า ioc	แปลผล
๑ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักปัญญาภาวนาแก่ประชาชนให้สามารถแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่วด้วยปัญญา และไม่ข้องเกี่ยวในสิ่งที่ชั่วได้อย่างดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักปัญญาภาวนาแก่ประชาชนให้รู้จักปฏิบัติตนและสามารถ ดำรงชีวิตของตนอยู่ในสิ่งที่มีคุณค่าประโยชน์ ไม่ข้องแวะในสิ่งที่ไม่มีความประโยชน์	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักปัญญาภาวนาแก่ประชาชนให้รู้จักจัดการความรู้ใน กongsangar ไม่ยึดติด ไม่เกรงกลัวต่อความเป็นธรรมชาติของสังขาร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักปัญญาภาวนาแก่ประชาชนให้มีความปรีชาหยั่งรู้ในเหตุและผล มีความเข้าใจแยกแยะไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๕ พระสงฆ์จัดฝึกอบรมหลักปัญญาภาวนาแก่ประชาชนให้สามารถนำไปอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของตนให้เป็นคนดีของสังคม และดำเนินชีวิตตามหลักวิถีจริยธรรมได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

รับรองตามนี้

พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.

ประธานที่ปรึกษา

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
(Try-out)

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๒๕๖๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓

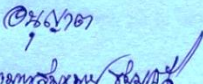
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน พระมหาสมหมาย ธมฺมเสวี เจ้าคณะอำเภอเมืองสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์ อำเภอวิหารแดง
จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในเขตปกครองของท่าน
จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ
เที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล
๑๑.๗.๖๓

(พระอัครมสิทินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๓

ภาคผนวก ง
ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)

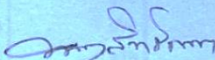
ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภวามานา ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ของ พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)

Case Processing Summary

	N	%
Valid	30	100.0
Cases Excluded ^a	0	.0
Total	30	100.0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.977	40

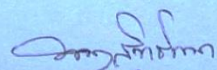

พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	176.03	394.654	.701	.976
a2	176.03	400.516	.509	.977
a3	176.13	396.326	.682	.976
a4	176.13	392.189	.672	.976
a5	176.13	399.292	.549	.977

b1	176.00	397.172	.772	.976
b2	176.00	398.621	.497	.977
b3	176.33	392.989	.582	.977
b4	176.20	395.269	.563	.977
b5	176.10	397.748	.622	.976
c1	176.13	391.085	.832	.976
c2	176.07	395.444	.732	.976
c3	176.03	395.551	.737	.976
c4	175.93	400.823	.618	.976
c5	175.93	399.857	.673	.976
d1	176.17	394.489	.763	.976
d2	176.17	395.868	.701	.976
d3	176.10	402.024	.431	.977
d4	175.97	396.309	.842	.976
d5	175.93	395.444	.794	.976
e1	175.93	398.754	.631	.976
e2	176.23	388.806	.795	.976
e3	176.23	391.151	.711	.976
e4	176.33	383.126	.857	.976
e5	176.17	390.006	.805	.976
f1	176.37	380.723	.790	.976
f2	176.13	396.533	.672	.976
f3	176.27	387.030	.635	.977
f4	176.63	368.654	.899	.976
f5	176.60	366.386	.878	.976
g1	176.00	399.448	.651	.976
g2	176.13	394.257	.775	.976
g3	176.03	397.344	.746	.976
g4	176.07	393.306	.749	.976
g5	176.07	395.995	.638	.976
h1	176.07	393.789	.808	.976
h2	176.27	385.720	.854	.976
h3	176.30	380.286	.939	.975
h4	176.33	378.851	.945	.975
h5	176.30	379.941	.906	.975

พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๒๕๖๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี่ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระวิสิฐคณาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี เจ้าอาวาสวัดมงคลชัยพัฒนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักท้าวานา ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในเขตปกครองของท่าน
จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระวิสิฐคณาภรณ์
รองเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๗ ๓๗๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

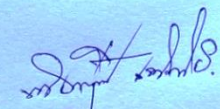
๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

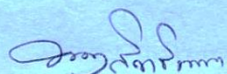
ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภวาวา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล
เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน

ขอแสดงความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว ๓๗๖๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตให้นิติกรเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูไพโรจน์ธรรม (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสิโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิติกร ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิติกรหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติกรดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสิโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ว ๓๗๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระมหาเทอดศักดิ์ สิริจนโท เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคัม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณี รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักอภินิหาร ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคัม

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว ๓๗๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูนันทจริยคุณ (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ เจ้าอาวาสวัดคลองยาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระครูนันทจริยคุณ)
ฉันได้ รับความอนุเคราะห์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ร (๓๗)๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

จ. สิริสมปนโน

เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อา ๘๐๐๕.๒/ว ๓๗๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวิมลธรรมานุรักษ์ รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

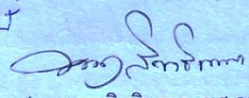
ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระครูวิมลธรรมานุรักษ์
ยื่นขอในความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๗ ๓๗๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายเดชา รณวัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง หมู่ ๙
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักท้าว ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

นายเดชา รณวัน

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ๑ ๓๗๖๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสิโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รัศมีประจำตัวนิสิต ๒๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ศรีวิไล ศรีบุญเรือง
(นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง)

-อินดีนัทภม ๐๔/๓๓๖๕

๒ ก.ย. ๖๓

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสิโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว ๓๗๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายบุญธรรม เสวกพันธ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๙
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสิโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นาย บุญธรรม เสวกพันธ์
ยินดีให้ข้อมูลอนุเคราะห์

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสิโล
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว ๓๗๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายเสริมเกียรติ ธนเจริญพิพัฒน์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสิโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(นายประจักษ์ งามรุ่งโรจน์)
- อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร
2 ก.ย. 63

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสิโล
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๑ ๓๖๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี่ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติสดเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นางมธุรส นัฐปัทมพันธ์ หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิติสด ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิติสดหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติสดดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ยื่นคำขอความอนุเคราะห์
อธิการบดี
(นางมธุรส นัฐปัทมพันธ์)

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ก ๓๗๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายมนตรี พลอยประเสริฐ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระปลัดชัยรัตน์ ฉายา ปิยสีโล นามสกุล เกตุสุวรรณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๒๐๑๒๐๔๒๐๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

มนตรี พลอยประเสริฐ ขอเจริญพร

ยื่นต้นในความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๗๕๘๔๔๓๑

ภาคผนวก ช
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหาร
แดง จังหวัดสระบุรี”

*****

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

อนึ่ง ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ตอบแบบสอบถามจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย และผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จึงขอความร่วมมือผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านได้ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะถือเป็นความลับและใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๖๓ **ตอนที่ ๑** : สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. อายุ

๒๑ - ๓๐ ปี

๓๑ - ๔๐ ปี

๔๑ - ๕๐ ปี

๕๑ - ๖๐ ปี

๖๑ - ๗๐ ปี

มากกว่า ๗๑ ปี

๒. พรรษา

ต่ำกว่า ๑๐ พรรษา

๑๑ - ๒๐ พรรษา

๒๑ - ๓๐ พรรษา

๓๑ - ๔๐ พรรษา

๔๑ - ๒๕ พรรษา

มากกว่า ๒๕ พรรษา

๓. วุฒิการศึกษาสามัญ

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

ปริญญาโท

ปริญญาเอก

๔. วุฒิการศึกษานักธรรม

นักธรรมชั้นตรี

นักธรรมชั้นโท

นักธรรมชั้นเอก

ไม่มีวุฒินักธรรม

๕. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓

ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖

ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙

ไม่มีวุฒิปเรียญธรรม

ตอนที่ ๒ : การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จังหวัดสระบุรี ในกิจการคณะสงฆ์ว่า ท่านปฏิบัติในระดับใดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านคุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ประชาชนได้รับการฝึกอบรมหลักของภาวนาแล้ว มีความสำรวมรู้จักระมัดระวังไม่ให้เกิดโทษทางกาย					
๒	ประชาชนได้รับการฝึกอบรมหลักภาวนาแล้ว สามารถเข้าใจธรรมชาติและสามารถปรับตัวให้อยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข					
๓	ประชาชนได้รับการฝึกอบรมหลักภาวนาแล้ว ตั้งใจที่จะนำศีลไปปฏิบัติเพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้นทางกาย					
๔	ประชาชนได้รับการฝึกอบรมหลักภาวนาแล้ว มีความเข้าใจในหลักปฏิบัติเพื่อนำไปรักษาสุขภาพทางกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ					
๕	ประชาชนเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกหลักภาวนาแล้วแล้ว มีพฤติกรรมทางกายเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และอยู่ได้อย่างมีความสุข					

ข้อที่	การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลัก ภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักศีลภาวนาแล้ว สามารถดำรงตนให้อยู่ร่วมกับสังคม หรืออยู่ ร่วมกับคนอื่นได้อย่างปกติสุข					
๒	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักศีลภาวนาแล้ว ตั้งตนอยู่ในศีลไม่ล่วงละเมิดในศีลที่อาจ ก่อให้เกิดความทุกข์ได้					
๓	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักศีลภาวนาแล้ว ตั้งตนอยู่ในสุจริต ๓ ไม่ปฏิบัติตนไปในทาง ทุจริตอันเป็นเหตุทำให้เกิดโทษได้					
๔	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักศีลภาวนาแล้ว ตั้งอยู่ในวจีสุจริต ๔ หรือมีความสำรวมทาง วาจา พูดจาไพเราะ ไม่พูดปดเท็จได้อย่าง ปกติ					
๕	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักศีลภาวนาแล้ว ตั้งตนอยู่ในศีล ๕ ทำให้เป็นที่ยอมรับ และ เคารพนับถือของคนในชุมชนหรือในสังคมเป็น อย่างมาก					

ข้อที่	การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลัก ภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านคุณภาพชีวิตทางสังคม	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักจิตตภาวนาแล้ว มีจิตใจเข้มแข็งสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตของ ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ					

๒	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักจิตตภาวนาแล้ว มีสมาธิในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างมี คุณภาพ					
๓	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักจิตตภาวนาแล้ว สามารถปรับปรุงจิตใจของตนเองให้มีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาและสิ่งที่ตั้งงามเพิ่ม มากขึ้น					
๔	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักจิตตภาวนาแล้ว มีสติสัมปชัญญะในการกระทำที่ดี มีความระลึก ได้ และความละเอียดเกรงกลัวต่อบาปใน อกุศลกรรม					
๕	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักจิตตภาวนาแล้ว สามารถนำไปปฏิบัติได้และมีความเข้าใจชัดเจน ตามความเป็นจริงว่า อะไรคือกุศลและอะไรคือ อกุศล					

ข้อที่	การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลัก ภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ด้านคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม	ระดับการปฏิบัติงาน				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักปัญญาภาวนา แล้ว สามารถแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่วด้วยปัญญา และไม่ข้องเกี่ยวในสิ่งที่ชั่วได้อย่างดี					
๒	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักปัญญาภาวนา แล้ว รู้จักปฏิบัติตนและสามารถดำรงชีวิตของ ตนอยู่ในสิ่งที่มีแต่คุณประโยชน์ ไม่ข้องแวะใน สิ่งที่ไม่มีความคุณประโยชน์					
๓	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักปัญญาภาวนา แล้ว รู้จักจัดสรรจัดการความรอบรู้ในกอง					

	สังขาร ไม่ยึดติด ไม่เกรงกลัวต่อความเป็น ธรรมชาติของสังขาร					
๔	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักปัญญาภาวนา แล้ว มีความปรีชาหยั่งรู้ในเหตุและผล มีความ เข้าใจแยกแยะไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสิน					
๕	ประชาชนเมื่อผ่านการฝึกหลักปัญญาภาวนา แล้ว สามารถนำไปอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของ ตนให้เป็นคนดีของสังคม และดำเนินชีวิตตาม หลักวิถีจริยธรรมได้เป็นอย่างดี					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลัก
ภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑. ด้านคุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจ

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๒. ด้านคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

๓. ด้าน คุณภาพชีวิตทางสังคม

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฅ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง : “การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภavana ๔ ของพระสงฆ์
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี”

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....ฉายา.....

นามสกุล.....อายุ.....พรรษา.....

ระดับการศึกษา.....วิทยฐานะ ป.ธ.....น.ธ.....

ตำแหน่ง.....วัด.....โทรศัพท์.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

ตอบแบบสัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ ขออนุญาตในการใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ปัจจุบันมีความเป็นมาอย่างไรและมีการดำเนินการมาอย่างไรบ้าง

๒. ปัจจัยส่วนบุคคลกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีความสัมพันธ์กันหรือไม่เพราะเหตุใด

๓. การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ตามหลักภาวนา ๔ ควรเป็นอย่างไรบ้าง

๔. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีอะไรบ้าง

๕. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามหลักภาวนา ๔ ของพระสงฆ์อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ควรใช้วิธีการอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านในความกรุณาสำหรับการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้

พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ญ
รูปภาพการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก

สัมภาษณ์ พระครูวิมลธรรมานุรักษ์ รองเจ้าคณะอำเภอแก่งคอย
เจ้าอาวาสวัดเจริญธรรม อ. วิหารแดง จ. สระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระครูไพโรจน์สรธรรม (ธมฺมโชโต) เจ้าคณะตำบลบ้านลำ
เจ้าอาวาสวัดบ้านดอน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ พระมหาเทิดศักดิ์ สิริจันโท เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้วอรุณคาม
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระสมุห์สมชาย สิริสมปนโน เจ้าอาวาสวัดหนองตาบุญ
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระใบฎีกาเพ็ง เตชวโร เจ้าอาวาสวัดหนองฟ้าเลื่อน
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ พระครูนนทจริยคุณ (อานนโท) เจ้าคณะตำบลคลองเรือ
เจ้าอาวาสวัดคลองยางอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายมนตรี พลอยประเสริฐ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑ อำเภอวิหารแดง จังหวัด
สระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายเสริมเกียรติ ชาญเจริญพัฒนา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง
จังหวัดสระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสวกพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ อำเภอวิหารแดง จังหวัด
สระบุรี, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นางศรีวิไล ศรีบุญเรือง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ อำเภอ
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นางมธุรส นัฐปิลันธน์ หัวหน้าฝ่ายอำนวยการเทศบาลตำบลหนองหมู
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี, ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

สัมภาษณ์ นายเดชา รถห้วน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวิหารแดง จังหวัด
สระบุรี, ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา นามสกุล : พระปลัดชัยรัตน์ ปิยสีโล (เกตุสุวรรณ)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : วันที่ ๑๓ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔
- สถานที่เกิด : บ้านเกาะมะขาม ตำบลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- การศึกษา : ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านบางกง
มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียวิทยาทาน
หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ป.บส.
ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ (พธ.บ.)
- อุปสมบท : เมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๘
- สังกัด : วัดบางกง ตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- ตำแหน่งหน้าที่ : รองเจ้าอาวาสวัดบางกง ตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบางกง เลขที่ ๑ หมู่ ๙ ตำบลหนองหมู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- มือถือ : 0817584431
- ID LINE : 0813858427
- FACE BOOK : chairath ketsuwan